

KARVATUS

Karvafusteadusline Õpetajate Keskkõidu ajakiri. Ilmub kaks korda kuus. Häälekandja

2. aastakäik.

VEEBRUAR, 1920.

3. vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu,
Hans Roos (peatoimetaja).

SISU:

1. Hoogsamale haridustööle.
J. Piiskar.
2. Usk ja kõlblus. Hans Roos.
3. Uldhariduse ülesanded.
H. Männik.
4. On juba aeg. O. Gustavson.
5. Lastepidud. P. M.
6. Kosmograafia vallast.
J. Kalkun.
7. Koolioludest Nõukogude
Venemaal. V. C.
8. Peetrlinna Eesti reaalgüm-
naasium. K. Luts.
9. Virumaa Õpetajate Liidu
tegevusest. E. R. ja J. K.
10. Kirjandusest:
a) Eesti lapseilm. O. J. K.
b) Arvustajale. M. Tamverk.
11. Ajakirjandus. (Ülevaade).
12. Kroonika:
a) Õpetajatepäev 29., 30. dts.
b) Linnade kongress.
c) Psüholog.-pedagog. selts.
d) Õpetajale palgamaksm.
13. Organisatsioonide teated:
a) Eesti Õpet. kongr. 1920.
b) Tall. Õpet. Seltsi põhikiri.
14. Küsimused ja kostmised.

„TALLINNA TEATAJA”.

„Tallinna Teataja“ astus 1920. a. oma ilmumise teise aastakümnesse. Poolehoid, mis leht kümne aasta jooksul rahva laialistes hulkades leidnud, julgustab meid suurema jõupingutusega tööle, et kõiki nõudeid rahuldada, mis lugejal ajakõrgusel seisva tõsise lehe kohta on.

Saatuslikul ajajärgul, kus meie rahva ja iseseisva riigi tulevik otsustamisel, peab „Tallinna Teataja“ oma ülesandeks kodanikkudes arusaamist riikluse mõtte vastu kasvatada, kohusetunnet riikliste ülesannete vastu arendada, vaatepiiri ühiskondliku üleüldise arenemiskäigu kohta laiendada ja huvi inimkonna kõrgema vaimlise elu vastu äratada.

„Tallinna Teataja“ tahab vaimlises ühenduses kõigi nende rahvameelsete ringkondadega tööd teha, kes õiguslise riigikorra ja demokraatliku ühiskonnakorra kindlustamiseks iseseisvas Eestis ülesehitava tegevusega kaasa aitavad.

Meie peame oma kohuseks kodanikkudele kõigepealt nende kohusi riigi vastu alati meelde tuletada ja nende nõudmisi nii palju toetada, kui need üleüldise kasuga kokkukõlas seisavad.

Valitsuse, üksikute ametkondade ja igasuguste asutuste kui ka üksikute isikute tegevust arvustame õiglaselt, igasugusest pahatahtlikust kahtlustusest, rahvameelitamisest (demagoogiast) ja põhjendamata käredest opositsioonitegemisest eemale hoides.

Ühiselulise õigluse ja kindla kodurahu pärast, põhjendatud rahulolematuse ja sellest väljakasvava liig terava klassivõitluse ärahoidmiseks peame põhjalikka ühiselulisi uuendusi tarvilikuks ja nõuame nende teostamist, aga astume igasuguste ühiskondlike uuenduskatsete vastu, mis mõne klassi poolehoidu võitmiseks päevakorrale võetakse.

Kirjanduse ja kunsti küsimustele on „Tallinna Teataja“ alati rohkesti ruu-

mi annud ja teeb seda ka edaspidi. Selle kõrval toome edaspidi teaduslisi kirjutikke mitmelt teadusaladest ja tõsiseid ning lõbusaid vesteid.

Sõnumite värskuse ja täielikkuse poolest on „Tallinna Teatajal“ võimalik nõuete kõrgusel seista. Kõmusõnumid ja odavat huvi äratavad kirjeldused ei leia meie lehes ruumi.

Peale toimetuses alaliselt töötavate jõudude on „Tallinna Teataja“ lõppeval aastal väljastpoolt kaastööd teinud:

A. Adson, kirjanik; *A. Alle*, kirjanik; *A. Birk*, as. kogu liige, välisminister; *O. Bürger*, insener; *A. Ehrlich*, agronoom, asutava kogu liige; *A. Gailit*, kirjanik; *J. Järve*, as. kogu liige; *R. Kangro-Pool*, kirjanik; *Joh. Kompus*, kunsti osak. juh. haridusminist.; *K. Kornel*, majandusteadl., as. kogu liige; *H. Kuusner*, õigusteadl., as. k. liige; *O. Luts*, kirjanik; *Dr. J. Masing*, arst, põllum. seltsi esimees; *J. Mägi*, dotsent Tartu ülikoolis; *Milli Mallikas (H. R.)*, kirjanik; *O. Oja*, insener; *K. Parts*, as. kogu liige, õigusteadl.; *J. Ploompuu*, as. k. liige, tegelik põllumees; *Jakob Ploompuu*, tegelik põllumees; *V. Poom*, majandusteadl.; *J. Reichmann*, õigusteadl.; *J. Reintam*, as. kogu liige, kooliõpetaja; *J. Reintal*, as. kogu liige; *R. Roht*, kirjanik; *A. Schipai*, majandusteadl., as. kogu liige; *P. Sepp*, kunstnik; *M. Sillaots (Reichenbach)*, kirjanik; *A. Tassa*, kirjanik; *H. Tõrama*, ajalooteadl., kirjanik; *Fr. Uglas*, kirjanik; *E. Vesterinen*, metsateadl. Soomest; *H. Visnapuu*, kirjanik; *K. E. Sööt*, kirjanik, selts.-tegel.; *E. Tennmann*, dotsent Tartu ülikoolis, *Dr. M. Nõges*, as. k. liige; *Joh. Aavik*, keeleteadlane — ja paljud teised.

„Tallinna Teatajat“ on kõige hõlpsam ja kindlam tellida riigi postiasutuste kaudu.

Aadress: Tallinn, „Tallinna Teataja“.

Tellimise hinnad:

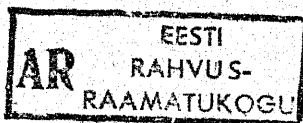
Postiga:

- 1 kuu peale 10 marka — penni.
- 2 kuu peale 20 marka — penni.
- 3 kuu peale 30 marka — penni.

Ise talitusest ära viies:

- 1 kuu peale 8 marka 50 penni.
- 2 kuu peale 17 marka — penni.
- 3 kuu peale 25 marka 50 penni.

„Tallinna Teataja“ toimetus.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

2. aastakäik.

Veebruar 1920.

3. vihk.

Hoogsamale haridustööle

tuleb meil Eestis asuda nüüd, kus rahu tagajärjel avaneb võimalus juhtida enam jõude ja tähelepanu sisemisele korraldustööle, ka haridustööle, sest sõja-aastad on tuntavalt vapustanud meie haridusaja, eriti kooli.

Juba ilmasõja puhkedes kisti ära koolipõllult, peasjalikult rahvakoolist, hulk kandvamaid jõude, sest asusid ju selleaegsed võimukandjad siis vaatekohal — kõik sõja heaks. Vabadele koh-tadele tuli leida asetäitjaid, kes aga ettevalmistuse ja vilumuse poolest harilikult ei küündinud eelkäijate kõrguseni.

Hilisemate sõjasündmuste mõjul evakueeriti enamasti kõik kroonu koolid ühes väärtuslikuma varandusega ja suurema osa õppejõududega Venemaale. Seega olid lõpulikult laastatud kesk- ja erikoolid. Tuli hakata rusudele asutama uusi koole, kuigi väheste saadavalolevate jõududega.

Enne aga, kui sellel tööil sai olla tuntavaid tagajärgi, pühkis Saksa okupatsiooniaeg kõik siinsed koolid, koristades ühtlasi ka viimsed Vene kooli riismed. Taheti ju siis mõne kuu jooksul siin luua ja läbi viia eht preisitüübiline kool — rahvakoolist ülikoolini. Nähtavasti loodeti sel teel jätkata endist ebaõnnestunud seitsmesaja-aastast „kultuuritööd“. Olgu see „kasimistöogi“ nende „kultuurikandjate“ viimse võimu-

valitsuse-ajajärgu teeneks meie haridusalal.

Arusaadav, et niisugusis tingimuisid pidid hävinema ka hariduspüüded väljaspool kooli.

See on pärandus, mille sai Eesti riik haridusalal.

Aga ka Eesti riigi kestes on hariduspüüded senni olnud tagumisel plaanil. On kulutatud selleks koguni väikesid summe ja püütud hariduskulusid kärpida igal juhtumisel. Siingi mobiliseeriti õpetajaid pikemaks või lühemaks ajaks. Osa neist viibib veel praegugi rahvaväes. Ja mitmel pool seisavad veel praegugi koolid — õpetajate puudusel. Mobiliseeriti õpilasigi. Ka neist on suurem osa alles seotud sõjateenistusega. Suleti omal ajal kooli ja võeti ruumid sõjalisteks otstarveteks.

Linnades on mitmed koolimajad veel praegu mitmesuguste teiste astutuste all ja koolid peavad leppima koguni kitsaste, tihti otse võimatute ruumidega. Paljudes koolimajades kestab töö hommikust õhtuni, mis takistab ruumide korralikku puhastamist, tuulutamist jne. Et need nähtused loomuvastased on, peab tunnistama igaüks, kes asja peale vaatab erapooletult.

Kas ja kui palju omal ajal astunud sammud, millest eelpool jutt, alati olid

paratamatud, on iseküsimus, mis ei puutu siia. Selge on aga, et koolitöö eeltoodud nähtuste all kannatas ja veelgi kannatab, nagu seda rõhutas ka linnade kongress.

On teisigi nähtusi, mis tõendavad eelpooltoodud väidet hariduspüüete kohta.

Varemalt, välise surve aegadel, olid hariduspüüded, eriti eestikeelsed koolid, seltskonna hoolealusteks, pailasteks. Nüüd näib aga maad võtnud olevat vaade — las' kroonu ise teha, kui tal vaja. Sest kuidas muidu seletada seda hooletust ja ükskõiksust, mis iseäranis maal vallaisade juures valitsemas koolide ja haridustöö vastu.

Koolimajad seisavad aastaid parandamata, lagunevad, õppevahenditest on järele jäänud räbalad ehk neid pole üleüldse olemaski, raamatukogudest hoopis rääkimata. Siin-seal ollakse sunnitud koolitööd ajutiselt katkestama — küttepuudusel. Meil, kus metsi küllalt, ei saada maal koolidele tarvilisel määral kütet! Või tuleb see sellest, et meie vallakoolid on alles peajasjalikult popside ja moonakate laste jaoks, kelle eest ei tarvitse palju hoolitseda?

Õppejõudude puudus on üleüldine kõigis koolitüüpides linnas kui ka maal. Alatasa ilmuvad ajalehis vabade kohtade kuulutused. Osa koole, nagu tähendatud, seisab õpetajate puudusel, teistes on püütud olevatega läbi ajada ja on nad tööga ülekoormatud, iseäranis linnades, kus ruumide puudusel mõned koolid töötavad pärast lõunat. Et selle all tööviljakus kannatab, ei tarvitse pikalt seletada.

Läinud septembris Asut. Kogus vastuvõetud määruse järele on meil maksimas neljaastane koolikohustus kõrgete trahvidega puudumiskorral (kunni laste asetamiseni teise perekonda või kasvatusmajasse) ja kehvade õpilaste toetamisega, et neile võimaldada kooliskäi-

mist. Kuid hulk kooliealisi lapsi ei käi üleüldse koolis, niihästi linnas kui maal. Pole ka kuulda olnud, et kuskil oleks seda seadust tõsiselt käsitatud koolikohustuse tegelikult maksmapanemiseks, kas sunduse või toetamise suhtes. Iga kord ei peasegi kõik lapsed kooli — ruumide puudusel või koolide suletud olles.

Maksuta kool kõigile ja kõigil astmeil on alles unistus, aga ta tuleb realiseerida, kui tahetakse tõsiselt hoolitseda rahvahariduse eest, kui tahetakse, et hariduse omandamine ei peaks olema üksikute äravalitute eesõiguseks.

Ja uue, sisuliselt omapärase Eesti kooli loomine? Endine Vene kool oma püüetega ja „sissetöötatud“ mehhanismiga on segi visatud ning kolikambri heidetud — ja rahu ta põrmule! Ei annud ta meile midagi väärtuslikku, mille pärast maksaks teda leinata. Praegune kool on küll emakeelne, kuid moodne Eesti kool ei ole ta kaugelki veel. Praeguse töökoorma ja töötingimiste juures annavad õpetajad koolides ainult tunda ja õpilased käivad tundidel. Tullakse, minnakse, jookstakse ühest koolist teise (linnades). Ei saa mahti, ei jõuagi huvi tunda üksiku aine, tunni, klassi, õpilase vastu. Koolitöö muutub paratamatult — käsitööks ja õpetaja-kasvataja käsitööliseks selle sõna halve-
mas mõttes.

Õpetaja ja õpilase tööd raskendab veel õppevahendite, isegi õpperaamatute puudus. Ei jõuta tarvilikult ette valmistada, ega küllalt põhjalikult seletada, ei saada ka seletustest küllalt jagu ega osata neid korralikult üles tähendada. Teoksilolevaist ja peailmuvaist kooliraamatuid oleme senni näinud ainult pikki nimekirju, kuid raamatud ise on enamasti kõik alles ilmumata. Ei oleks vististi Eesti riik hävinenud, kui omal ajal oleks võetud vähemalt üks trükikoda ainult kooliraamatute jaoks ja sin-

na kas või rahvaväest ladujad komandeeritud, kui teisiti poleks saadud. Nüüd oleks vist juba tarbeks olnud vähemalt keskpäraseidki kooliraamatuid.

Samuti söödis põld on ka eel- ja järelkooli haridusasi. Kasvatustajad, lasteaiad, mänguplatsid vilunud juhatajatega puuduvad täitsa, hoopis rääkimata avalikkudest laste-raamatukogudest, lugemistubadest, kus osavad lugejad ja jutustajad väikseid mudilasi kütkestaksid omade loengute ja vestetega.

Puuduvad ka täiendus- ja edasiharimiskoolid, kursused jne., mida noorsoo sennise puuduliku alghariduse juures eriti vaja läheks. Siis avalikkude raamatukogude ja lugemistubade võrgud jm. Sennisedki raamatukogud on loetud räbalaiks, jäetud hooletusse või seisavad hoopis. Ja nii ei ole võimalik praeguse raamatute põua ajal kuskilt saada lugemismaterjali. Endised seltskondlikud organisatsioonid loevad eneste kohused neil aladel nähtavasti täidetuks ja riik ei jõua igale poole — tööjõu ja raha puudusel.

On tarvis äärmist jõupingutust, kui tahetakse ligemal ajal kooli- ja haridus- asja vähegi korda seada: on tarvis kiires korras välja töötada kavad alg-, kesk- ja kutsekoolide, raamatukogude jne. võrkude jaoks; on tarvis muretseda eeskujulikka koolimajade plaane ja juba enne selgusele jõuda nõuete kohta, millele peab vastama eeskujulik Eesti koolima-

ja koolitüüpide ja -asukoha suhtes. On tarvis palju muudki niihästi välise kui sisemise koolide-rakenduse mõttes, millest senni avalikult palju pole kuulnud. On ka tarvis, et igasugused põhjapanevad kavatsused ja eelnõud aegsasti antaks üldiseks tutvustamiseks ning arvustamiseks, aga ei katsutaks maksma panna viimsel silmapilgul või tagant järele, nagu nii mõnigi kord on juhtunud. Ja on tarvis, et maksmapandud määrused ning korraldused ei jääks paaberile, vaid tegelikult ellu viidaks.

Et seda suurt ja rasket tööd teha tarvilise eduga ning kiirusega, tuleb esiteks püüda luua laiades rahvakihtides hariduse- ja koolisõbraline meeoleu, neid n. ü. võita haridustööle, valmistades sellega pinda uuendustele. Selleks vaja algada laialist kihutustööd — sõnas ja kirjas. Teiseks, ja see on peasi, tuleb mobiliseerida kõik saadavalolevad jõud haridustööle tegelikkudena õpetajatena, haridusinstruktoritena, rahvaulikoolide ja kursuste lektoritena, koonõunikkudena, haridusministeeriumi tööjõududena jne.

Nüüd, kus välisel frondil on saavutatud rahu, peaks võimalusi leitama juba enne ülddist demobilisatsiooni üle viia tarvilikka jõude teistele tegevusala- dele. Ja siin tuleks eestkätt vabastada rahvaväest kõik haridustegelased, ka õpilased, et nad võiksid tagasi pöörduda endisele tööle.

J. Piiskar.

Usk ja kõlblus.

Mis saab meie koolist, kui sealt usuõpetus välja tõrjutakse? Mis saab meie lastest, kui nad usuõpetust enam ei õpi? Mis peab siis meile teenäitajaks olema eluradadel, kui mitte Jumala sõna?

Seesuguseid küsimisi võib sagedasti kuulda, kui on jutt usuõpetusest ja koolist.

Kool on hukas ja lastest kasvata-

takse hobusevargaid, kaebavad usuõpetuse poolehoidjad.

Näib nagu iseenesest mõistetav olevat, et kõlbluse mõiste ja kõlbline tegevus ilma usuta võimalik pole, et inimesed, kes usuõpetust ei õpi, või selle õpetamist eitavad, on kõige ebavooruslikumad inimesed. Miks muidu need küsimised ja kartused.

Järgnevad read püüavad näidata, et

need kartused põhjendamata, et vaade, nagu oleks usuõpetuse vastased ka kõlbluse vastased, on ühekülgne ja ekslik.

Paljud arvavad, nagu oleks usulik tunne mõne välise mõju sünnitus: mõne usutunnistuse, kiriku või noorusest saadik sissejuurdunud üleloomulikkude asjade usu vili. Kui väga vildak on see vaade! Usulik tunne on meie hinge lahutamata osa. Ta ei ole kunagi väljast meisse tunginud.

Vaadake kord lahtiste silmadega eneste ümber. Teie näete, et kaunimad püüdmised, sügavam südame headus, imelikum soovitud puhtus — omadused, milles usulik põhitud väljendub — „iialgi ja kusagil „usuga“ seotud pole. Vaadake suuri mõtlejaid. Vaadake isegi ateiste (jumalasalgaajaid). Hiljuti surnud Häckel, see suur dogmaatilise usu vastane, kes sisemise äratundmise järele isiklikku Jumalat eitama peab, teda isegi „selgroota imetajaks elajaks“ nimetab, see Häckel paenutab palves oma põlvi „tõe, headuse ja iluduse jumala“ ees.

Vastupidi: nii mõnigi inimene võib kindlasti oma kiriku dogmade sisse uskuda, aga oma sisemisele häälele ei ava tema kõrvu: tema mõtteid ja tegusid juhivad madalad jõud. Ta käib sagedasti kirikus, kuulab hoolega jutlust, töötab Jumala sõna järele toimetada, aga — tunni aja pärast käib ta jälle vana rada. Tema hing ei ole Jumalale karvavõrdki lähemale tulnud.

Muidugi on võimalik, et usklik inimene ka kõlbluse nõudeid täita püüab, aga sagedasti mitte armastusest headuse vastu, vaid et ta Jumala karistavat kätt ja igavest hukkamõistmist kardab.

Usutunde kõrgem aste on siis kätte saadud, kui meie tegude ainsamaks tõukejõuks on headuse armastus, selle peale vaatamata, kas Jumalat ja igavest elu usume või mitte. On meie süda täidetud selle palava igatsusega tõe, headuse ja iluduse järele, siis tähendab see asjaolu, et meie seda jumalikkude häält, mis meie südames kõlab, tähelepanelikult kuulame, meie endi südame-tunnistuse hääle kuulamist.

Igal juhtumisel peab tähendama, et „usk“ ja „usutunnistus“ veel mitte õiget inimese sisemist usulikku tunnet (religiösiteeti) ei tähenda.

Iseenest mõista võib olla ja ongi

protestantide ja katoliiklaste, muhameedlaste ja juutide hulgas inimesi, kes selle sõna tõsisemas mõttes usklikud-religiöös on.

Ei saa aga salata, et ka ümberpöörduvalt õige on: sügav kõlblusetunne võib ka ilma usuta ja usutunnistusega inimesel olla. Inimeste hulgas leidub häid ja halbu, madalaid ja suuri iseloomusid. Kujutage ette koopaelanikku, kelle sisemine jumalik hääli nii tugevasti kõlab, et ta sada „usklikku“ häbisse jätab. Meie näeme, kuidas ta oma elu ohverdades oma verivaenlase last uppumissurmast peastab. Ta näeb last hädaohus ja ei või teisiti. Sisemine hääli kõneleb temaile, ta hüppab laintesse ja sureb kõige kaunimat surma. Aga ta ei tea midagi „jumalast“ ega „usutunnistusest“.

Seda peame silmas pidama, et religioositeet ja mõne dogmaatilise usu tunnistamine on kaks täiesti iseseisva. Kumbki neist võib iseseisvalt olla ja mõlemad võivad olla kõige lähedamas ühenduses üksteisega.

Juba Sokrates — see suurtsugu „pagan“ — leidis, et jumal inimese hinges peitub.

Mis puutub hingesse, see puutub ka jumalasse. Kes jumalat pilvede ja tähtede tagant, ilmaruumist otsib, see ei leia teda kunagi. Kes teda aga oma hinge sügavusest otsib, see leiab teda.

Usulik põhitud on samane kõigil inimestel. Ta ei olene usust, usutunnistusest ega ilmavaatest. Kus südame headus võitu saab egoismist, kus armastus kadeduse eemale peletab, kus kaunimeelsus ja headus valitsevad, seal on Jumala riik, on sügav, vältav, lõppemata õnn.

On mõttetarku ja kasvatusteadlasi, kes arvavad, et midagi kahjulikumata pole kui usk*). Hirm on jumalad loonud. Mitte ükski inimestepõlgaja poleks halvemata ettekujutust luua võinud, kui teoloogide jumal on. Osalt on tal ainult eitavad omadused (nägematu, ainetu, ruumitu) ja sellepärast tundmatu, osalt vastupidised omadused (kõige parem ja siiski kättemaksuhimuline, kõige vägevam ja siiski võimetu kurja takistama),

*) Järgnevas tsiteerin sagedasti P. Barthi raamatut „Süsteemiline moraalõppetus“.

nii et ta eemaletõukav on ja sugugi eeskujuks olla ei või. Kõige halvemad inimesed on jumalatele mudeliks olnud.

Uskude ajaloost leiame, et usk ja kõlblus alguses peaaegu sugugi teineteisega seotud pole. Homeri jumalad on küll vägevad, aga mitte kõlblised, küll aga mitte kõlblised. Ühed rikuvad abielu, teised on petised, kolmandad võtavad altkäemaksu. Homeriaegsed lapsed ei õpi kõlblust jumalatest, vaid oma soo ja kogu rahva vanematelt. Samuti ei õpi tütarlapsed neitsikkust naisjumalatest, vaid oma emade õpetusest ja kommetest. Israeli rahva jumal Jahve ei olnud ka mitte vooruslik.

Alguses hinnati jumalate tugevust ja võimu, alles pärastpoole ilmub selle kõrval ka kõlblus kui kõrgem headus. Siin põimuvad teineteisega usk ja kõlblus. Sarnane muutus on ka Juuda rahva juures tähelepanav. Moosese raamatutes kirjutatakse niihästi ohvritest, pesemisest, ümberlõikamisest kui ka õiguslikest ja kõlblistest inimeste vaherkordadest: võlast ja protsentidest, abielust ja abielu lahutusest, ning kohustest ligimese vastu. Saalomoni tarkuses räägitakse peajasjalikult tarkusest ja õiglusest, s. o. sisemisest vagadusest.

Meie näeme, et kõlblus ilma usuta ei ole mitte ainult võimalik, vaid et tõepoolest inimsoo algajaloos see nii on olnud. Ainult hiljemalt on kõlblus usuga ühendunud.

Usuõpetuse õpetamise ajaloo kohta paar sõna. Keskaja vaimulik seisus õpetas usuõpetust ainult oma seisuse liigetele kloostris, doom- ja pärast ka ülikoolides. Usupuhastuse ajal hakati aga üleüldse koguduse liigete lastele usuõpetust jagama. Protestantidega võisteldes korraldas ka katoliku kirik 16-st aastasajast kogu rahva noorsoole usuõpetuse õpetamist.

See üleüldine usuõpetus lastele, mis 16. aastasajal koolides korraldati, on seesama, mida tänapäevani õpetatakse.

Ei saa salata, et seal, kus kirikul suur mõju on olnud, seal teadusele kammitsad jalgu pandi. Näit., Hispaania, kus katoliku kiriku autoriteet maksmata jäi, ei ole Euroopa teadusele midagi juure lisanud.

Tõsiasi on, et inimesed seda vähem peale mõjuda lasevad, mida küp-

semaks nad saavad. Last võib väljaspoolt juhtida, täiskasvanut aga ainult seespoolt, selle läbi, mis ta kindla mõtlemise viisi läbi omandanud. Kõige elavamalt tunneb ta seda, mis ta otseteed üle on elanud.

Teadlik kõlbline teguviis on viimane kõrgem tooduse aste, mis meis tooja vaimu ilmutab. Inimene on harjunud omal jalal seisma. Teaduses aitab teda tema enese mõtlemine. See viib teda õnnelikule äratundmisele. Riiklises elus ei salli ta vägivalla alla paenutada, ta nõuab, et tema sõna ka maksaks, ta tunnustab ainult seda valitsust, mida ta valimise sedeliga on aidanud luua. Kui see mitte nii pole, siis on tal õigus protesteerida.

Paljud vanemad ja õpetajad, iseäranis aga vaimulikud hoiavad veel tänapäev inimesi sellega „õigel teel“, et nad kitsal teel käimist ühelt poolt igaveste rõõmudega magusaks teevad, teiselt poolt hoolega „põrgu soojaks kütavad“. Seesugust teguviisi võib kuidas tahes, aga mitte kõlbliseks nimetada. Palju kõrgemal seisab ateist, kes head teeb ja paha keeldub, ilma et jumalat ja elu pärast surma usub. Õnneks ei ole ka kõige suurema uskliku kõlbline teguviis mitte ainult selle usuga seotud. Muidu peaks iga inimese kõlblus vankuma, kelle usk kõikuma lööb. Seesuguseid kriisiseid elab iga inimene üle. Mõned muutuvad loodusteadusliste ja filosoofiliste uurimiste tagajärjel ateistideks ja materialistideks. Mis siis kui kogu kõlblus ainult usu peal põhjeneks?

Karistus pärast surma ei avalda paljude inimeste peale seesugust mõju kui karistus elu ajal. Mõni kardab nähtavat timukat enam kui nägemata jumaliku kohtumõistjat. Ja veel tänapäev on inimesi, keda ainult kartus niisuguste karistuste eest tagasi hoiab seda ehk teist tegu tegemast. Kuritegevuse kohutava kasvamise peapõhjuse seisab peale kõlbluse mõiste tumenemise veel riigi võimu lõdvenemises. Mitmesugused seaduse määrused seisavad ainult paberil.

Peab tähendama, et kartus karistuse pärast mitte ainukene kõlblise teguviisi põhjus ei ole. Mõnel juhtumisel pidi karistus seaduse üleastumist takistama, teisel polnud seda tarvis. On inimesi, kes endid üleüldse kartusest karistuse

pärast juhtida ei lase, vaid pahast ilma selleta keelduvad ja head ainult sisemise tungi järele teevad.

See on õige kõlbluse alus. Inimesi sellele astmele tõsta on kasvatuse ülesanne.

Teguviisi põhjendada jumala- ja surematuse usu peale, s. o. siduda kõlblust usuga, ei ole mitte ainult üleliigne, vaid otse kahjulik.

Tegevusele, mis ka siis kõlbliseks jääb, kui ühtegi nuhtluse seadust, ühtegi politseid ega vangimaja pole, kui ei kahjulikka ega kasulikku järeldusi pole, kui iga usk kadunud on, seesugusele tegevusele kasvab inimene harjumise läbi.

Võib ju isegi loomadele harjutuse teel teatud „kõlblust“ õpetada: et kass puurilindu taga ei ajaks, et koer kana mune ei sööks jne.

Harjumise järele õieti tegutseda, on kasvatuse esimene aste. Peab kasvatuse nii kaugele viima, et inimene võimalikult rohkem seadusi harjumise järele täidaks ja et kõik inimesed seda teeks. Siis võiks riigi elus suured muudatused ette tulla, inimeste teguviis jääb samaks.

Revolutsiooni aeg ei tunne seadusi. Ei olnud kedagi, kes laisku oleks laitnud või virku kiitnud. Paljud inimesed muretsesid omale muutunud asjaoludel üleüldise kulu, lõbu, võimu ja vara. Suurem hulk inimesi jäi aga oma kohustele truuks, elasid niisama kõlbliselt, nagu oleks endised olukorrad maksnud.

Mida kõvemini nad seisavad, seda rohkem järeltegijaid leiab nende eeskuju. Sellepärast on järgmine samm kõlblisele kasvatusele mõjuv eeskuju. Ei või nimetamata jätta, missugust järeltegemist halb eeskuju äratav. Missugusel määral see ka täiskasvanute peale mõjub, näitas meile ilmasõda. Sõdurid ja ametnikud oleks äraostmatud olnud, kui eesseisjad ja ülemad poleks halba eeskuju pakkunud.

Neis ringides aga, kus kõlbline isik eesotsas seisis, ei ole kõlblist langemist märgata. Kelle peale kõlbline eeskuju mõju avaldab, et seda järele tegema peab, see seisab kõlblise kasvatuse kolmandal astmel. Teguviis on hea, sellepärast järeltegemine väärt.

Kasvatat inimest sellele astmele aidata on ilusam aga ka raskem ülesanne.

Kõige ebamäärasem tee on kõlbluse reeglite päheõppimine. Lugematad juhtumised on näidanud, et neid eeskirju kaugeltki veel ei täideta, mida peast teatakse. Kõige suuremad petised ja võrukaelad teavad peast viimase kui seaduse tähe, kuna ausaid inimesi on, kes neid määrusid, mille vastu nad kunagi ei eksi, määrustena sugugi ei tunne.

Ülemalesitatud read on püüdnud näidata, et usk ja kõlblus teine teisega sisuliselt seotud ei ole.

Katsugu usuõpetuse poolehoidjad oma asja kihutustööks muid võtteid tarvitada, jätku rahule ilmalik kool — demokraatlike vabariigi nurgakivi-

Hans Roos.

Üldhariduse ülesanded.

Peaaegu iga pedagoogiline autor, ühe või teise süsteemi looja, püüab omaviisi üldhariduse ülesandeid ära määrata. Selle tõttu on meil praegu kaunis koguke vastavaid formuleid, näit.:

„Inimeses kasvatada inimest.“

„Luu harmooniliselt arenenut isikut.“

„Kõigi inimese võimete harmooniline arendamine.“

Need on peaideed, mille ümber suurem hulk üldhariduse ülesannete äramääramisi keerleb. Need määramised on huvitavad, ilusad ja äratavad enda vastu sümpaatiat. Kuid neil kõigil on

ka tõsine puudus — liig suur üldsus ja selle tõttu on nende sisu määramata, kindluseta.

Mis tähendab, näituseks, „võimete harmooniline arendamine“?

Missugune kriteerium peab olema kasvatajal, et ühti võimeid suurema, teisi vähema kultuuri osalisteks teha. Vast tähendab see, et kõiki võimeid ühevõrra peab arendama?

Ülemaltoodud formuleite puuduseks on ka see asjaolu, et neist näha ei ole meetodi, millega võib ja peab sihile lähinema.

Sellepärast teeme katset lähineda

meid huvitava küsimuse selgitamisele välja minnes, neist protsessidest, mille läbi inimese ilmavaade kujuneb.

Kõige elementaarsem protsess selles suhtes on välise ilma nähtuste vastuvõtmine. Nende nähtuste võimalikult täielik ja õiglane vastuvõtmine pakub kõigi edaspidiste teadlikkude elu aktide jaoks tähtsat materjaali. Sellepärast peab kasvatus ja hariduse lähemaks ülesandeks olema nende organide, mille kaudu sünnib välise ilma vastuvõtmine, s. o. tundeorganide, põhjalik harjutamine ja arendamine.

Teiselt poolt ei või meie piirata end ainult nähtuste vastuvõtmisega, — meie peame kombineerima, siduma ridadesse saadud ettekujutusi, looma üleüldiseid mõisteid, et neid jällegi uuteks ridadeks liita — ühe sõnaga, mõtlema, mõistma välise ilma nähtusi. Siit on selge, et mitte vähem tähtis ülesanne isikule, kes oma eesmärgiks seadnud üldist haridust kasvandikule anda, on nende kesknärvikava organide arendamine, millest tingitud mõtlemise protsessi võimalus.

Kuid ka seda on vähe, — elu ei ole lihtne erapooletu unistav vaatlemine ja saadud ettekujutuste mõtteline kombineerimine. Kõige kaasas, mis meis ja väljaspool meid sünnib, käib teatud tundeline pinevus, emotsioon, sündiva subjektiivne hindamine. Sagedasti ei hinda kasvatajad tarvilikult seda külge, aga selle peale vaatamata on tal määratu eluline tähtsus ja sellepärast peab ta hoolika kultuuri alla kuuluma.

Lõpuks, kõik eelkirjeldatud vaimuavalduste edendamine ei kujunda veel inimest, kui temal puudub võime, korraldada oma tegusid kokkukõlas nende järeldustega, millele ta on jõudnud eelpool vaadeldud tegevuse kaudu. Tegevuse ühendamine asjade seisukorra igakülgse hindamisega antud silmapilgul ongi nende ülesannete otsitav tuum, mida elu meile ette seab. Füüsilise elu organide arendamine ja nende tegevuse koordineerimine ärritustega, mis kõrgematest ajutsentrumitest tulevad, on kas-

vatajal uus ülesanne, mitte vähem tähtis kui eelmisedki.

Sellele on tarvis veel juure lisada, et füüsiliste ja psüühiliste protsesside koordineerimine peab sündima vaba isetegevuse teel, isiklise tahtejõu mõjul. Teiste sõnadega, inimene peab otsustama vaba tahtejõu isetegevusega need ülesanded, mis tema vastuvõtetest, mõtlemisest ja tunnetest kujunevad.

Nii siis, kõige külgse üldhariduse ülesanne seisab selles, et õpetada kombineerima ja koordineerima vastuvõtteid, mõtteid ja tundeid vaba tahtejõu tegevusega selle eesmärgiga, et mõista ja hinnata asjalikult ümbritsevat ilma ja ka kogu elutingimiste peale õieti reageerida. Selle ülesande lahendamine on võimalik ainult vastava vastuvõtte organide, liikumise organide ja kesknärvikava arendamise teel, materjaali najal, millel võimalikult suurem pädagoogiline väärtus.

Meie määraks üldhariduse ülesandeid, väljendades kõike eelpool mainitud, võimalikult lühemas formelis järgmiselt:

Harida tähendab inimese füüsilise ja psüühilise elu orgaane sedavõrt arendada, et ta õieti ja sügavalt mõistaks ümbritsevaid nähtusi ja oskaks vaba isetegevuse teel lahendada neid ülesandeid, mis elu tema le seab.

Iseenesest mõista, et, rääkides ümbritsevate nähtuste mõistmisest ja elu ülesannete lahendamisest, meie mõtleme seda neis piirides, kui palju see üleüldse kättesaadav ja võimalik on, olenedes praeguse aja teaduse kõrgusest ja inimese võimetest.

Meie hariduse ülesannete määramise kohta võidakse siiski järgmisi märkusi teha: esiteks puudub temas, nähtavasti, täielikult kõlbluse element ja, teiseks, ei ole midagi kõneldud sotsiaal-vahekorradest, millest väljaspool praegu inimese kultuuriline olenemine võimalik ei ole. Selle peale võime anda järgmist seletust: mis kõlbluse elementi puutub, arvame, et tema tähtsamaks tunnuseks on tegevus, — ainult tegevuses avaldame eitavat või jaatavat kõlblist meeoleolu. Meie tegevus on ainult siis jaatavas mõttes kõlbline, kui tema on meie tahtejõu vaba avalduse resul-

taat. Meie ei puuduta tahtejõu vabaduse küsimust mõtteteaduse seisukohalt: vaba isetegevuse all mõistame niisugust tegevust, mis tingitud meie isiklikust ja sellel põhjenevast teadlikust otsekohesusest asuda teostamisele. Kui meie talitame pärast teatud otsust, võera tahtejõu alla paendudes enda sündmuste hindamise vastu, siis tuleb siin eitav kõlbluse element esile. Nii siis, võttes oma üldhariduse ülesannete määramisse vaba isetegevuse nõude, mahutame juba sellega haridusasutustelt nõutavasse ka uue kasvava põlve kõlblise arendamise mõiste. Mitte kõlbliste mõttesalmide ja käskude pähetuupimisega ei tule seda vaimuala kasvatada, vaid õpilaste kõige avarama vaba isetegevuse edendamise teel.

Eelpool avaldatud mõtetele tuleb veel juure lisada, et vaba isetegevuse väärtuslikuma ja kaunima sihi tingimiseks on üldise vaimlise ja ideelise sisu rikkus, mis on sügava ja igakülgse ilma ja temas esinevate vahekordade mõistmise resultaat. See tingimine on ka meie määramises märgitud.

Ütleme siin ka mõne sõna religiooslikust haridusest, mis suure ja palava küsimusena üldhariduses meie ette kerkitab. Koolides ei ole ta kuskil tarvilisel kõrgusel ja paljude haritud vaimulikude arvamise järele oli ta iseäranis Venemaal allpool igasugust kriitikat. Meie

muudaks veidi kord Leo Tolstoi poolt antud usu määramise lauset ja ütleks: usu ülesanne on kindlaks teha „minu“ vahekordi „inimese“, maailma ja nende tekkimise ja arenemise põhjuste vastu. Sellest vaatekohast peab religioosne õpetus olema teatud isiku kogu ilmavaate ülemaks sünteesiks, peab olema tema enese loodud ja imbuma tema vaimlisse kui ka kehalisse tegevusesse mitte ainult mõistuslikult, vaid andma ka tema tegevusele tugeva tundelise pinevuse. Meie peame sarnase religioosliku meeoleolu loomist kõrge väärtusega tööks, kuid selge on ka, et teda koolis luua ei saa. Ainult küpse mõistus võib jõuda vabalt, ilma et dogmasid kaalumatault usuks, ilma mingisuguse surveta niisuguse kõrgema sünteesini, millel kaasas käivad vastavad emotsioonid.

Koolis muutub usuõpetus alati dogmaliseks arutuseks ja õpilase valmimata mõistusele tõenduste suggereerimiseks, mida peetakse tõdedeks, sellejuures koguni vääramatuks ja igavesteks selle isiku poolt, kes õpetab.

Noorsoo sotsiaalse arenemise suhtes ei ole tarvis meil määramiseks iseäralist märkust teha, sest ümbritsevate nähtuste mõistmise nõue mahutab endasse ka muidugi sotsiaalsed nähtused, ja teiselt poolt, nõue mõista lahendada elu ülesandeid sisaldab endas ka teatud sotsiaalsetes vahekordades enesemääramise.

Prof. Polovtsevi järele

H. Männik.

On juba aeg.

On moest noorsoo pidupäevad maakondlikes masstaabis. Ja olgu. Ei ole kunagi saanud olla nende poolt täie südamega, kui neid pidada taheti ja tahetakse linnus. Sest maalaps ei lepi linna õhuga. Ta tunneb enese armetuna ja otsekui mittemillegiks saavana selles võõras ilmas. See hoolimata rutt ja igavene mürin, lõpmata majad ja kivised tänavad — kõik need otsekui ripuvad ta küljes ja rõhuvad maha. Jsegi tolm on teine ja päike raskem kui maal.

Nägin lapsi Tallinna laulupeol 1910, ja mul ei olnud kahju neist, kes olid jäänud koju. Ma tegin kaasa Pärnu

noorsoopäevil rongikäigu läbi tolmuste tänavate — teistkord minna seda valu teed ei tahaks ma enam.

Aga ei mõistaks muud kui tervitada, kui lapsed maakonna lastepeo tähe all valguksid mitte maalt linna, vaid linnast maale. — See oleks sündmuseks linnalastele ja võiduks külaväikestele. Sest maaema rohelises rüpes, tema õhus ja päikese paistes on midagi, mis võidab kõiki ja võiab — piduvaimuga.

Ei tahaks uskuda, et maal nende pidude rakendustingimused oleksid võitmatult halvemad kui linnas. Ometi voolab vist veel rohkesti vett merde, enne kui maameeste ettevõtlikkus jõuab nõn-

dä kaugele, et läbi viia omil õlul maakonnalastepeod.

Mis maa aga juba praegu oma kanda võtta võib ja võtma peab, on lastepeod pisemas kaliibris, näit. vallases ulatuses. Pärnumaa ja mõned teised maakonnadki on siin annud head eeskju — tulgu kõik ja tehku järele!

Nad on seda väärt ja peavad läbilööma igal pool ning löövadki läbi, mingi aega mis läheb — need veetlikud noorsoopäevad, kuhu valguvad kokku kõik koolipered ja kodulapsed üle kogu valla või kihelkonna — üheskoos olema rõõmsad, nooruse tuldvõtvas kärsituses kesk pidutsevat loodust ja värskeid kevadvärve.

Üht pidupäeva on nad tõesti väärt, need väikesed vaevanägijad. Terve talv täis tööd on seljataga, terve talv täis maadlemist ja muresid tähtede ning numbrite ja muu armust. Oldi enam kui ükskord kurguni täis ühest või teisest tarkusest ja saadeti meelekibeduses mõnigi igav kerimine klassis sinna, kus kasvab pipar. Ja selle raske aja järele üks suur pühapäev, üks ülemeelik pidutsemine, — kas ei ole see kui karastav tuulepuhang higisele ihulehingele, kui lepitus koolitöa tööumbsusega, kui kevadteretus noortele!

Milline õpetaja suudaks küll teha kõvaks südame ja kõrgilt vilistada selle suure vaeva peale. Ta peab laskma end kuumaks kütta ja võtma oma muredele lisaks veel ühe, mis tohiks olla kerge kanda — laste pärast. Oieti ei olegi see koorem, vaid puhas õnnistus. Need ettevalmistusaskeldused juba toovad endiga rõõmsat ja jõudulisavat vaheldust ning aitavad kergemini üle nii mõnestki hallist ja pilvisest päevast.

Oleme õnnelikult nüüd vähemalt nõnda kaugel, et võimlemine ja mängud ametlikult on aset õppekavas ega enam tarvet pole askeldada althõlmas suhtes. Ja kuidas neid tunde iganes rakendada, ikka kõlbavad nad piduvankri ette.

Lastekoor on ju igas koolis ja õpitakse laule niikuinii. Mis keelab aga õpetajaid asja korraldamast nõnda, et lastepidu laulud välja valitakse juba õppeaasta algul ning need sulaks tehakse kui teisedki, ilma erilist muretvaeva nägemata.

Ka suuremate kogumänge ja võimle-

mise ühisseteaste kava tuleks valmistada juba õppeaasta algul.

Pisut rohkem sekeldusi pakub näitemängu õppimine. Aga siingi on kerge asja korraldada nõnda, et õsavõtavad koolid kordamisi näitemänguga esinevad, ja sedaviisi aastate tagant ette astuda tuleb. (Esineda enam kui ühe näitemänguga ühe pidu puhul oleks patt muidugi lühikese pidupäeva vastu.) Igas koolis õpetatakse ju aasta keskes vähemalt üks näitemäng. Ja kui siis vahetevahel minnakse paremaga kogu valla ette, siis on need esinemiskorrad sündmuseks õppuritele ja aupäevaks koolile:

Mis aga tõesti raske, on pidupäeva tegelik korraldus. On tarvis oskavat hoolt ja püsivat pingulolemist, et see suur päev tõesti väärt oleks oma nime ja vastaks noorte tuiksoone kärsitult löömist. Kui ehk esialgu need päevad saavad pisut puised, ärgu heidetagu meelt ega löödagu käega. Tahtmine viib taevariiki ja harjumine teeb meistriks. Ja head tahtmist ei tohiks puududa õpetajail. Sest neid peaks kihutama see rõõmus teadmine, et noorsoopäevad aitavad soetada uue sugupõlve, kus leiaks paremat pinda seltsitegevus oma kultuurpüüetega.

Tuld tuleks siin sütitada vanemategi südameis. Et oleks see päev sündmuseks kogu vallale. Et tuleksid kaugelt ja ligidalt noored ning vanad — olema rõõmsad rõõmsatega.

Vähemalt päev tuleb panna tervena noortepidu teenistusse. Võiks hakata pidama seda pidupäeva järjekindlalt ja igal pool suviste pühade viimasel päeval, ehk kui loetakse seda päeva liigvaraseks, siis jaanipäeval, et rikastuksime ühe ilusa traditsiooniga.

On võetud viisiks algada noorsoopidupäeva rongkäiguga. Et olgu. Aga ühte peetagu meeles: ärgu lastagu lapsi marssida verstade viisi — see väsitab ainult ja rikub tuju. Võetagu võimalikult lühike teekond, aga seda rohkem lippe, lipukesi ja lilla. Ja ärgu unustatagu muusikat.

Pidukõne? Ei ole midagi paremat, kui osatakse olla ühte viisi huvitav noortele ja vanadele, aga ei ole ka midagi halvemat, kui seda mitte ei mõisteta ja igavalt keritakse.

Ma ei taha üksikasjaliselt arutama hakata pidu eeskava ja ettekannete järjekorda. Aga ma ei malda tegemata jätta tähendust, et oleks enam kui soovitatav leppida mitte ainult ehendatud koorilaulega, vaid esineda ühtlasi üksikute koolide kaupa. See lisaks huvitust suuresti ja virgutaks koole pakkuma seda kõige paremat.

Ja ärgu unustatagu peasja — ärgu unustatagu mängu ja sporti.

Seal on Soome-Rootsi mängud minemas moest — leidku nad endid uuesti lastepidudel. Ja see vanem ning uuem värv: „Tagumine paar“, „Punased ja valged“, „Tänava kull“, „Must Peeter“, „Ajujaht“, „Kolmandat löö“ jne. jne. — kõlbavad siia.

Seal on väikesed kodulapsed, kellel ei käi midagi üle „Kassi ja hiire“ siin armsas ilmas. Seal on suuremad poisid, kelle pallimäng ülem löbu — olgu see siis kergem nurkpalli ehk raskem kuningapalli mäng.

Las' nad valivad igaüks oma maitse järgi. Las' teevad oma tantsumängugi, kellel tahtmist selleks, ja viivad vangi ning mängivad kasakmängu need, kelle jõudu. Ja kui kõige selle sekka mõni mudilane, tundes tulnud olevat oma tunni siinsamas deklameerib „Mina ep olen see pisike poiss“ ehk mõne muu oma armsama — olgu ta tervitatud.

Ja nüüd võimlemine ning sport. Ma olen need jätnud meelega lõppu, et eriti neil peatada pisut pikemalt.

Ma mainisin juba: võimlemine on ametlikult aset õppekavas. Aga kus ta veel ammugi ametlikult sees pole, see on lastevanemate konto. Ma ei tea, kuis on mujal, aga Pärnumaal vähemalt on enamais paigus opositsioon äärmiselt terav selle „kõogerdamisele“. Rääkimata sellest, et võimlemine loetakse täitsa tarbetuks, tehakse ahastuskisa, et võimlemisega pandavat armuta nahka laste tervis ning tehtavat nad vigasteks ja santideks.

Kulub hulk aega, enne kui võimlemine endale võidab eluõiguse neis ringkonnis. Ja siin peavad olema lastepidu päevad üheks teguriks, mis aitavad murda praeguse sama põhjendamata kui rumala eelarvamise ning kiirendada ärkamisprotsessi ja teha armsaks ning tere tulnuks selle põlatud orvu. Selle-

pärast: las' kõneleda plastika ja rütm ja võita vastased!

Aga veel enam. Lastepidud peavad saama tõukeks meie spordiliikumisele maal üleüldse. On fakt, et me oleme spordi suhtes täitsa jännis — eriti külas. Aga kui me nüüd hakkame järjekindlalt kütma oma kahe ja kolme küünra pikkusi iga-aastaseil lastepidudel, siis peame lõppudelõpuks pääsema surnud punktilt, tehes aksioomiks, et võimlemine ja sport poe tervise võtjad, vaid just vastupidi — tervise andjad.

Sellepärast: olgu lastepidudel domineerival kohal spordi etteasted. Kaugus-, kõrgus-, kolmik- ja teivashüpped, teate-, kartuli- ja lühikesemaa jooks — need ei tohi ära jääda. Niisama tere tulnud oleks kettaheitmine ja odavisked.

On veel midagi, mis suhtes võiks kasutada lastepidu päeva. Ma mõtlen koolinäitusi, mida võiks korraldada seks päevaks ja kus figureeriksid eestkätt õppurite joonistustööd ja käsitöö ning teiste tundide tehnilise vaeva vilid.

Ja lõpuks: üks kõva kõhutäis süüa lõunaks — selle on enam kui ära teeninud need pisukesed päevakangelased. Ärgu keelatagu neile seda. Täbarast toiduainete muretsemisküsimusest saaks ehk kergesti üle sel teel, et üles kututakse talupidajaist lapsevanemaid annetama üht ja teist seks päevaks einelaua jaoks. Ega nad südameid kivikõvaks ikka teha saa. Kui tuleks osta viimane kui suutäis, kuluks seks pidu sissetulek. Kuid ka siis ei peaks sellest loobuma. Kaugel sellest, et kõrgete pilethindade lipu all välja minna suure sissetuleku jahile, peavad need päevad üle jätma mõne sajagi, mis läheks koolidele. Seal on eestkätt ootamas rikastamist õppurite raamatkogud ja realiseerimisootel kümned teised hädalised tarbed.

On juba aeg, õieti üksteistkümnes tund, et alata lastepidude eeltöödega: laulud välja valida ning kokku seada mängu-, võimlemise ja spordikavad viibimata! On mõni kuu veel õppeaega ja selle aja kestes võiks teha paljugi, kui ainult tahtakse. Ja tahtma peaks. Mul on julgust uskuda, et juba

sel õppeaastal asjast agaralt kinni haaratakse ka seal, kus ühendatud lastepidu päevad siamaani olnud olemata sünd-

museks. Sest oldagu julged: see erakordne vaev tasuks 'end sajakordselt — rõõmsail pidupäevil.

Oskar Gustavson.

Lastepidud.

Kui mudilased kogu talve on kooliseinte vahel küürutanud raamatute ja vihikute kallal, siis tuleb kevade, toob palju linnu laulu, lilla ja lastele uue orjuse: nad peavad karja minema. Harva, harva vilksatab mõni üksik hele kiirekene nende ühetoonilisse ellu. Ja üheks heledaks kiirekeseks, millise võiksid õpetajad neile kevadel valmistada, oleks ülekihelkonnaline lastepidu, kus- kil ilusas kohas, lageda taeva all.

Põhjusemõttelikult võib ju mõndagi selle vastu rääkida. Seda tegi isegi kuulus pedagog Pirogov. Ja veel nüüdki kuulduvad tõendused, et koolielu peab iseenesest nii meeltulendav olema, et mingisuguseid meelelahutusi ega pidusid tarvis ei ole. — Väga õige. Ja ta oleks ka niisugune, kui me elaks kus- kil Kõikvõimaluste Saarel. Aga meie elame oludes, kus sagedasti maja külm, pingid lagunened, petrooleumi puudusel tuli nii pisukene ja koolmeister oma tuliue ja ilusa nime peale vaatamata, nii tuim ja kuri — ja seepärast ei ole see koolielu kuigi mõnus, vaid on ikka veel lapsel suureks piinaks.

Nii jääb siis tungiv tarvidus pidu järele, mis oleks õige suurejooneline, mis jätaks elavad mälestused noorte hingesse, tooks kooli kodule lähemale ja oleks sellega sündmuseks kogu ümbruskonna elus.

Asja algatuse võiksid oma peale võtta õpetajate kihelkonna ühingud, ja ju- ba varakult ettevalmistustega algada. Esimene asi: tuleks eeskava kindlaks määrata ja koht valida.

Ulekihelkonnalise lastepidu päeva-

korda võiks võtta kõige pealt rongi- käigu. See on tingimata tarvilik. Pidud ei ole muidu pidu; aga kui pasuna- koor ees läheb ja koolid rongis lippu- dega järele astuvad — see on juba mi- dagi. Muidugi mõista, et rongikäik ei tohi olla liig pikk ega väsitav. Pidud tähtsamaks punktiks aga oleks laul, mis ainult siis ilusasti kõlab, kui koorid enne on kokku harjutanud. Siis järg- neks mitmesugused mängud, võimlemise harjutused (muusika saatel), Eesti rahvatantsud, — need võiks kõigile ühised olla — võidu- jook s jne. jne.

Vanasti, mäletan, oli eeskavas ka suhupistete jagamine. See jääb nüüd ära. Aga einelaud olgu ja vesi peab saadaval olema. Hoidku, kui lapsed janu peavad kannatama, ehk kui on üks ainus vaadike, kust tahavad tuhat ehk paar tuhat last korruga juua.

Olen näinud mõnikord ka näitemän- gu ja ilulugemisi lastepidul. Kuid need võib julgesti välja jätta. Võimatu on näitemängu kaugele kuulda, ilulugemisi niisamuti, ja üleüldse on lapsel palju mõnusam midagi vaadata ja teha, kui kuulata.

Niisugused lastepidud annaks ka kor- raldajaile sissetulekut, mida võiks tar- vitada mitmesugusteks hädalisteks ku- ludeks kooli ja hariduse alal, sest rah- vast voolab kokku harilikult üle kogu kihelkonna ja naabri kihelkonnastki. Kuid sissetulekuallikaks ärgu lastepidu siiski muudetagu. Ta olgu kõige pealt laste pidu.

P. M.

Kosmograafia' vallast.

Õppeaine käsitlemine võidab palju, kui õpetaja oma ettekandes oskab pu- nuda erivaatlusi, mis õpilaste tähele- panu võiksid asja külge siduda. Niisu- guseid „meeleolu-loovaid sekkasalvami- si“ saavutatakse mitmel teel. Kuid see

nõuab õpetajalt aine täielist kujukat valdamist, vilumist, mis noorematel õp- pejõududel sagedasti veel puudub. Kos- mograafia, näituseks, on õppeaine, mis soovitatud käsitlemisel õpilastele võiks saada ülihuvitavaks, harilise õpetamis-

viisi juures aga tihti üsna kuivaks kipub muutuma. Hästi mõnusalt käsitas omal ajal kosmograafilisi küsimusi A. Grenzstein „Oleviku“ kaasannetes, millega tutvunemist kõige soojemalt võin soovitada. Otse meisterlikud on, näit., kujutus täring (kant) penikoorma mahutusest kastina, mille põhja terve maailma inimesed oma kehade ja kätetõega (linnad, vabrikud, masinad jne.), kõik loomad ja taimed (metsad) võrdlemisi õhukese korrana jõuavad katta, ehk jälle päikese pere paigutamine laudkasti, millele Vanemuine kandlekeeled peale tõmbab ja mängu katsub jne. jne. — Loodan noorematele kaastöötajatele pisut vastu tulla, kui ka omast kauaaegsest praktikast paar proovi siin edasi annan.

Maakera telje ümber keeramise tagajärjena tuuakse harilikult ette ainult õõ ja päeva tekkimine, harva minnakse niikaugemale, et mitmesugune kellaaeg maakera peal tähelepanemise alla võetakse. Kuupäeva vahetust, mis õieti mitmesuguse kellaaajaga käsikäes käib, pole minu teada kuskil käsitatud, ehk küll selle küsimuse selgitus üks huvitavamatest on kosmograafias.

Uhe meridiaani all asuvad kohad näevad päikese tõusu ühel ajal ja sellepärast on neil ühesugune kellaaeg. Et päikese tõusu moment 24 tunni jooksul kõik 360° ringi ümber maakera läbi rändab, siis kulub tal ühe kraadi läbikäimise peale parajasti 4 minutit. Iga kraad ida pool näeb seega päikest 4 minutit varem, ja iga kraad lääne pool näeb päikest 4 minutit hiljem. Kuna aga päikese tõusu järele — ehk veel õigem — päikese läbimineku järele pikkusejoonest (meridiaanist) kellaaeg määratakse, siis on idamaail kellaaeg ees ja läänemaal taga. Kesköö tund kuupäeva algajana ei ole seega siis ka ühel ajal, vaid rändab päikese tõusu tempos ümber maakera. Utleme, näit., et kesköö tund alustab kõige kaugema Jda-Aasia tipus, Beeringi väina ääres, 31-mist oktoobrit, siis jõuab 31-se oktoobri algamismoment alles mõni minut vähem, kui 24 tunni järele — ümber maakera Aljaska poolsaare lääne tippu — teise Beeringi väina kaldale. Kuna nüüd kesköö tund mõne minuti järele (Beeringi väina laius on 79—90 klm.) jälle Aasia kaldale jõuab, algab ta seal juba esimest novembrit. Nii alustab kesköö tund igal

kesköö l kahelpool Beeringi väina — Ameerika kaldal üht, Aasia kaldal aga juba järgmist kuupäeva. Kui nüüd Beeringi väina üle sild ehitada (talvel on jääsild olemas), siis tuleks pool silda Aasia, teine pool Ameerika järele lugeda. Asuks keegi silla keskele ja paneks ühe jala Ameerika teise Aasia poolele, siis võiks ta vanduda, et ühe jalaga asub ühes, teise jalaga teises kuupäevas, — ja kui tal uusaasta Aasias ei meeldi, võiks ta vanaaastasse Aljaskas tagasi pügeda.

Kuupäeva piir on tõepoolest olemas. Vaikse Okeani Ameerika kaldal on ise, Aasia kaldal aga ise kuupäev. Vaiksemere saartest lugesid kuni 1844. a. detsembri lõpuni Filipiinid, Marianid ja mõned teised saarestikud kuupäevi Ameerika kalda järele, sest nende ülesleidmine sündis Ameerika poolt tulnud laevade läbi, kellelt nad siis ka kuupäeva omandasid. Et aga Aasia ranna ligiduse pärast asi tülikas oli, muudeti tähendatud aastal kuupäev Aasia kalda järele. — Laevad muudavad uue maal ajal oma kuupäeva 180-dast meridiaanist üleminekul Greenvichi (loe griinitshi) meridiaanist arvates. Laevad, mis sellest meridiaanist üle lõikavad läänest tulles, algavad läbielatud viimast kuupäeva veel kord; idast tulevad laevad jätavad aga ühe kuupäeva vahele ja algavad, näituseks, 1. aprilli järele kohe 3. aprilli.

Huvitav on ka ennast mõttes maakera nabale paigutada. Kui määratud nabatäppele teivas püsti lüüa, siis on — asudes ühele ehk teisele poole teivast — ühe sammuga võimalik ennast paigutada soovitava kellaaaja kui ka mitmesuguse kuupäeva sisse, ehk jälle teha mõne sammuga reis ümber maailma.

Samuti huvitav on tähelepanemise alla võtta päikese tee taevavõlvil. Et päike meist lõunapoolt mööda käib, siis on meil viisiks liikumist pahemalt poolt paremale poole päikese sihil liikumiseks nimetada. Niisugusena paistab aga päikese liikumine ainult põhjapool ekvaatori olevat. Lõunapool ekvaatori, näit., Austraalias, läheb päike põhja poolt mööda, s. o. ta liigub pahemalt poolt pahemale poole. Eurooplasele võib see esialgselt üsna võerastav olla, kui ta näeb päikest vastupidises suhis liikuvat.

J. Kalkun.

Koolioludest Nõukogude Venemaal. (Lõpp.)

Kooliuuendust teostama asus rahvahariduse kommissariaat 1918. a. suvel. Esimiseks sammuks sellel alal oli kõikide koolide koondamine ühe võimkonna alla. Seda oli muidugi raske ühe sule kriipsuga lõpulikult läbi viia, osalt juba aineliste abinõude puudusel, kuid suurem osa koole läks kohe rahvahariduse kommissariaadi alla. Pärast tunnistati kool riiklikuks asutuseks, mille kõrval erakoole olla ei võinud. Terve rida neist suluti kinni. Nende õpilased ja õpetajad jaotati teiste koolide vahel ära, inventar jäi kohale, kui ruumid olid sündsad uue kooli jaoks, vastasel korral jagati ta teistele koolidele tarviduse järele. Koolid muudeti ühis-koolideks.

Ka õpilased tunnistati 1918. a. sügisel koolist lahkunuks, nagu õpetajadki, ja pidid samuti teatavaks tähtajaks raioonikomisjonidele teatama, kas ja missuguses koolis ning klassis nad edasi õppida soovivad. Komisjonid jaotasid õpilased koolide vahel ära, silmaspidades vastavat normi (30 õp.) igasse klassi ja õpilase elukohta. Selleks ajaks kaotati ära ka kõik endised koolide nimetused tüüpide järele, gümnaasium, reaalkool jne. ja loodi nende asemele uus koolitüüp, mis nimetati ühtlaseks töökooliks (jedinaja trudovaja shkola). Selle kooli õppeaeg määrati 9 aasta peale. Kool jagunes kaheks astmeks. Esimene aste — 5-aastane — vastab umbes endiste koolide ettevalmistamise ja kolmele almale klassile, teine aste — 4-aastane — vastab endiste keskkoolide 4—7 klassidele. Teine aste — võimaldab otsekohese ülemineku ülikooli. Ülikool ise on aga senni jäänud uuendustest peaaegu puutumata.

Töökooli mõte, nagu temast siin arusaadakse, seisab selles, et lapsi kasvatatakse sotsialistliku ilmavaate vaimus ja ligidas ühenduses füüsilise tööga. Lapsed peavad koolis omandama mitte ainult teadust, vaid esimesel joonel teatava osa praktilisi teadmisi elu jaoks ja oskusi füüsilise tegevuse aladel. Lapsed peavad õppima armastama tööd, temast lugu pidama, aga mitte põlgatusega vaatama töö peale, nagu seda endise

kooli õpilastest tihti võis tähele panna. See töö mõte peab avalduma õppeviisides, mitmesuguste praktiliste tööde organiseerimises õppeainete läbiwõtmisel, iseäranis esimesel astmel, ning peale selle töökodade asutamises mitmesuguste tööde jaoks, nagu: raamatukõitmise, luku-sepa, kingsepa, treiali jne. Ka kooli eeskavas võeti ette mitmesugused muudatused kooli uuele sihile vastavalt. Muu seas oli kavatsus jaotada vanem aste humanitaar, füüsika-matemaatika ehk tehnika- ja kommerts-osakondadeks, mis üksteisest erineksid peaaesjalikult matemaatika, loodusteaduse, füüsika ja keemia tundide arvu poolest. Juba 1918—1919. õppeaasta algul anti välja üldlase koolitüübi jaoks uued eeskavad, mis sisaldasid ka uusi aineid. Paari vanemasse klassi asetati keemia, bioloogia, psühholoogia, töö ja sotsialismi ajalugu. Uutest keeltest on sunduslik ainult Saksa keel, kuna fakultatiivselt võib õpetada Inglise, Itaalia ja teisi keeli. Edasi pannakse suurt rõhku õpilaste füüsilise ja kunstilise arenemise peale, mispärast on kooli eeskavasse võetud rütmiline gümnaastika ja suurendatud laulutundide arvu. Koolides, kus leidub tarviline arv osavõtjaid, korraldatakse muusikatunnid.

Ainete rohkuse pärast ulatab vanemate klasside tundide arv 7-ni päevas, mis küll osalt ka sellest tuleb, et neljapäeviti harilikka tunda ei ole. Neljapäevad pühendatakse ekskursioonidele ning füüsilisele ja kunstilisele kasvatu- sele. Neljapäeviti kooliskäimine on õpilastele sunduslik, nagu igal teisel koolipäevalgi. Eeskavad olid kokku seatud õppeainete ja klasside järele, kusjuures iga klassi kohta ka nädalatundide arv ära tähendatud oli. Selle juures oli aga koolidele vabadus jätetud nädalatundide arvu ja läbivõetava aine määra iga klassi kohta muuta ja kindlaks määrata, silmaspidades õpilaste arenemisastet ja teisi kohalikka tingimusi. Nõuti ainult, et üldine tundide arv teatava aine kohta muutmata jääks ja et seda ainet õpetataks kõigis neis klassides, kus ta õppekava järele ette nähtud.

Töökooli juhib n. n. koolinõukogu, kuhu kuuluvad õppejõud, õpilaste ja

ühiskondlike organisatsioonide esitajad. Nõukogu valib enesele juhataja, tema abi ja sekretäari, kes moodustavad tegelikult kooli juhatuse. Endised nimetatud juhatajad, keda eelpool puudutasime, lahkusid ametist koolinõukogu tegevusse astumisega ja kandideerisid nõukogu juhataja kohtadele, kuhu nad ka enamasti valiti, nii et siin tegemist oli ainult teatava vormi täitmisega. Koolinõukogu valis ka klassijuhatajad, keda vanemais klasses nimetatakse „kuratoriteks“, ja mitmesugused komisjonid, kellest tähtsamad — majandus- ja toitluskomisjonid. Majanduskomisjoni hoolteks on terve kooli aineeline külg, toitluskomisjon hoolitseb õpilaste toitmise eest. Mõlemasse komisjoni kuuluvad ka õpilaste esitajad ja majanduskomisjoni peale selle veel kooliteenijate esitajad. Kõige rohkem tööd on toitluskomisjonil, kelle hoolteks on koolile toiduainete muretsemine, kohale toimetamine, välja andmine, valmistamise üle valvamine, lõuna korraldamine jne. Tema tööst võtavad elavalt osa just õpilased ise. Toitmine on õpilastele maksuta, õpetajad maksavad 2 rbl. 50 kop. lõunast.

Iga klassi õpilastel on peale selle veel oma 2—3-liikmeline vanematekomitee; kõigi klasside vanemad moodustavad vanemate nõukogu, kelle ülesandeks on õpilaste huvide eest seista. Vanemate nõukogu jaotab õpilastele raamatud, kirjutusmaterjaali, jalanõud, riided ja üleüldse kõik, mis kooli poolt antakse. Vanemad on ka vahemeesteks koolinõukogu ja õpilaste vahel. Mõnes koolis ulatas vanemate võim kunni õpilaste karistamisest vabastamiseni ja teatavate õppejõudude ametist tagandamise nõudmiseni. See n. n. „õpilaste omavalitsus“ viis suuremas osas koolides täielisele korra hävinemisele. Kooliskäimine, mille järele vanemad pidid valvama, muutuks korratumaks, iseäranis vanemates klassides, kus harilikult tundidele ilmus 3—4 õpilast. Nende ridade kirjutajale on teada juhtumine, kus õppeaasta kestes 14 õpilastest korragi üle 5 õp. klassis ei olnud. Osalt vabandab korratud kooliskäimist asjaolu, et Peetrilinna rasked elutingimused sunnivad vanemaid õpilasi teenistust otsima, aga ka riiete, jalanõude puudus, toiduainete sabades seismine jne. takis-

tavad korralikku kooliskäimist. Kuid on ka küllalt õpilasi, kes eeltoodud põhjuste varjul lihtsalt õppeaja tänavail mööda saadavad. Kõige rohkem kogub õpilasi kooli lõunaks (eineks) ja kohe selle järele algab — põgenemine.

Sarnaste nähtuste puhul langeb osa süüdi kooli administratsiooni peale, kes ei ole osanud luua tarvilikku järelevalvet, kuid ka siin peab otsustega väga tagasihoidlik olema, kui arvesse võtta, et õpetajaskond on teatava piirini terroriseeritud alaliste salakaebtuste läbi niivõrd õpilaste kui ka paljude lastevanemate poolt, kes kommunismi lipu all omi alatuid sepitsusi katsuvad läbi viia ja õpetajate elu kibedaks teevad.

Siiski on ka koole, kus töö areneb peaaegu normaalselt ja kord on tarvilisel kõrgusel, näit., posti-telegraafi teenijate liidu korraldatud koolis, kus liidu kultuurosakond igapidi kooli eest hoolitseb ja õpetajate püüdeid toetab. Kuid teiselt poolt on ka olemas näitus, kus kooli administratsioon ja õpetajad suutsid kooli tõsta tarvilisele kõrgusele igast küljest ja oskasid luua eneste ja õpilaste vahele sooja südamliku vahekorra, aga tasuks selle eest süüdistati neid mõnede lastevanemate poolt vana korra poolehoidmises ja kontrerevolutsioonilikkuses kõige jämedamal ja alatumal kombel. Niisugustes oludes töötamine on teadagi äärmiselt raske; peaaegu võimata on siin teostada omi pedagoogilisi vaateid ning püüdeid, kui ilusad need ka olgu. Kooli seesmise elu reformil on senni olnud eitavad tagajärjed, mis ei ole saladus ka juhtivaile ringkondadele ning paneb nemadki tihti seisma lahendamata küsimuste ette.

Iseäranis raske on õpetajal toime saada kasvandikkudega neis õppeasutustes, kuhu tulevad inimesed, kes ei ole enne saanud mingit kasvatust. Selles mõttes paistavad silma õhtukoolid. Need koolid on korraldatud ühtlase töökooli alusel vabrikutes ja töökodades töötavale noorsoole ja on sunduslikud kõigile kuni 17 a. vanaduseni. Kooliskäimise kontroleerimiseks on igal õpilasel sellekohane raamat, kuhu kooli administratsioon teeb igakord vastava märkuse selle kohta, et õpilane tõesti oli koolis. Need raamatukesed tulevad palgasaamise juures vabriku komiteele ette

näidata. Iga puuduva koolipäeva eest arvatakse maha päeva palk. See asjaolu ja kartus kohast hoopis ilma jääda sageda koolist puudumise tõttu, kui ka maksuta õhtusöök, sunnivad õpilasi tahes või tahtmata koolis käima, mispärast õhtukoolis pole märgata nii suurt puudumist, kui harilikus koolis.

Kuid on raske enesele ette kujutada, mis sündis neis kooles; kui nad alles asutati. Kasvatustlikust mõjust ei võinud juttugi olla, sest korrapidaja klassijuhataja märkused võeti vastu harilikult kõige jämedama uulitsa sõimuga. Saalides valitses kära, sõim, riid, korridorid muudeti prügikastideks, seintele ilmusid pornograafilised joonistused, kooli varandus lõhuti ja tassiti laiali, ühe sõnaga — sündis midagi uskumatut ja metsikut. Varsti võttis aga komisariaadi hariduse eest väljaspool kooli hoolitsev osakond energilised abinõud tarvitusele, vabrikute komiteed aitasid kaasa — ja praegu võib paljudes õhtukoolides õpetaja hoopis vabamalt hingata, kui harilikus koolis. Selle osakonna auks peab tunnistama, et ta oma raske ülesandega valmis saab. Seal töötavad väga suure hoolega isikud, kes oma tegevusala tunnevad, armastavad ja kõik oma jõu ning oskuse selleks pühendavad. Kuid kartma peab, et nendeigi saatus on sarnane paljude teiste omale, sest viimasel ajal oli juba märgata teatavat urgitemistööd hariduskomisariaadi ja iseäranis selle osakonna kallal.

Nüüd veel mõni sõna õpetajate ainelisest seisukorrast. Töö hindamise aluseks võetakse aastatundide asemel 36 nädalatundi, mille eest 1. septembrist 1919 makstakse 4650 rbl. kuus, varemalt — 2100 rbl., neile, kes vähemalt 5 aastat ametis olnud, nooremaile makstakse 4300 rbl., enne 1800 rbl. Selle 36 tunni hulka arvatakse ka kõik administratiivkohustused: juhataja 24 tundi, abi — 18 t., klassijuhataja ja sekretäär — 12 tundi jne. Üleüldist töötundide arvu võis suurendada kunni 42 tunnini ainult ülemuse lubaga.

Selle sissetulekuga on Peetrilinnas võimata läbi saada, sest 18. okt. maksis üks nael: leiba 160 rbl., võid — 800 rbl., peent suhkurt — 500 rbl., soola — 100 rbl., petrooleumi — 150 rbl., kartulid — 45 rbl. jne. Paljud õpetajad on sellepärast sunnitud otsima

lisateenistust õhtukoolides ja kursustel.

Kursustel makstakse tasu antud tundide eest. Alguses maksti 15 rbl. tunni eest ja 10% lisatasu keeletundide, 20% — füüsika-loodusteaduse ja 15% Vene keele tundide pealt. Tänavu suvel tõsteti tasu 36 rbl. peale ja kaotadi protsendid ära. Peale selle korraldatakse kursustel kord nädalas ettelugemised loodusloost, ajaloost, maadeteadusest, füüsikast jne. Iga loeng arvatakse kahe tunni peale ja maksetakse ta eest 50 rbl., hiljem tõsteti tasu 75 rublani. Nii võib siis kursustel teenida õpetaja, kellel seal on 24 tundi nädalas ja 2 loengut kuu kohta, 3756 rbl., s. o. hommikuste tundide tasuga kokku 8406 rbl. kuus, aga sedagi kipub väheks jääma, kolmeliikmelisele perekonnale! Suur osa õpetajaid peab aga leppima ainult hommikuste tundide tasuga, mispärast nende seisukord väga raske oli. Alatoitlus, puudus on nende alalised külalised...

Niisugused on üleüldistes joontes kooliolud nõukogude Venemaal. On tehtud palju, kuid veel enam on jäänud teha, et vähegi läheneda sellele ideaalile, mis seati aluseks kooli uuendusele. Võib olla nõus ehk mitte kommunistilise vaatega kooli peale, võib eitada ja otse kahjulikuks tunnistada palju sellest, mis tehtud kooli alal — see oleneb suurelt osalt ilmavaatest, kuid on siiski midagi, kus ei saa olla mitmesugust arusaamist ja waadet, see on fakt, et kooliüksed on avatud kõigile — rikkastele ja vaestele, noortele ja vanadele, pois- ja tütarlastele. Kehvade vanemate lapsed, kes enne sagedasti ilma järelevaatusega kodus pidid olema, asetatakse söimedesse ehk internaatidesse, kus neid toidetakse ja neile ka riided muretsetakse. Suveks saadetakse lapsed linna läheduses olevatesse suvekolonidesse, kus nende eest samuti hoolitsetakse. Ja lastevanemad oskavad seda hinnata, sest see kõik on maksuta ja vabastab vanemad oma laste ülespidamise eest hoolitsemisest. Kunagi ei ole Venemaal lapsed olnud niisuguse tähelepanu osalised, kui praegu. Nende jaoks on teatrid, klubid, söögimajad, kinematograafid, loengud, mänguplatsid ja peaasi — kõik maksuta. Tihti võib näha vanemaid, kes valavad tänupisaraid

selle eest, et nende lapsed näevad seda, mida nad ise uneski pole osanud ette kujutada.

Vähem pole ka tehtud täiskasvanute jaoks. Igasugused kursused mitmesugustel teaduse ja tehnika aladel võimaldavad täiskasvanuilgi hariduse saamise ja täiendamise ilma tasuta, kusjuures kehvale antakse pealegi toetusraha harilikult elateminimumi suuruses. Kõik need raamatupidamise, maamõõdu, õmbluse ja teised kursused,

rahva konservatooriumid jne. on alati täis kuulajaid, kes isunevad teadmiste järele.

Viimasel ajal on asutatud palju kursuseid lugema-kirjutama õppimiseks. Hiljuti ilmus isegi käsk, et kõik elanikud kunni 50 aastani peavad lugema-kirjutama õppima ja nelja kuu pärast ei tohi Peetrilinnas olla kirjaoskamatuid. Vististi viiakse seegi korraldus läbi, sest haridustöös ei hoolita seal ainelise ega vaimlise jõu kulust.

V. C.

Peetrilinna Eesti reaalgümnaasium.

Kultuuriliste ettevõtete seas, mis Peetrilinna Eesti seltskond paljude aastate jooksul nii mitmekesises sihis on toime pannud, on emakeelse reaalgümnaasiumi avamine kõige suurem ja kõige tähtsam oma sihi, eesmärgi ja julguse poolest.

Ja huvitav, et kõigi käimapandud asutuste ja ettevõtete seas tema eluiga kõigist kõige lühem oli. Ta elas kui liblik mõne päeva ja oligi otsas. Eesti reaalgümnaasium avati 15. septembril ja pandi kinni oktoobrikuu lõpul. Kinnipanemise põhjused ei olnud aga ei sise- mised, mis vaimliste tegelaste jõupingutuses vahest oleks võinud ilmuda, ei ka ainelised, sest kapitaali kooli ülespiõamiseks oleks kooliaasta lõpuni ulatunud, kui elukallidus mitte ei oleks kasvanud — põhjus oli väline ja nimelt, kooli kinnipanemine hariduskommissariaadi Eesti rahvusosakonna poolt iseäralise dekreediga põhjal. Kool pandi kinni, kooli inventaar võeti kommissariaadi kooli heaks ära, ühtlasi kirjutati ette lapsi nimetatud kommissariaadi kooli saata.

Kool, kuhu lapsed üle läksid, kandis järgmist nime: Eesti rahvusosakonda kommissariaadi sm. Lenini nimeline töökoool.

Ühes laste ja inventaariga läks ta üks osa kooli jõududest sinna üle, muude seas ka nende ridade kirjutaja.

Olgugi, et kooli iga üpris üürrikene oli, on ta meie Eesti asunduste kulturi-elu heledam lehekülj ja on väärt, et tema tekkimist ja elu mõne joonega kirjeldada.

Kultuur ei tunne hüppeid, ta käik

on pidev ja aeglane. Enne kui Vene riigi pealinnas nii kaugele jõuti, et Eesti emakeelset keskkooli käima panema juleti, läks palju aastaid ettevalmistuseks. Selle eelajajärgu tegevus avaldus algkoolide võrgu loomises, mis ilma sõja alguses üle linna ulatas ja milles 7 haridusseltsi algkooli, Jaani kiriku kõrgem algkool ja Greeka õigeusu kirikukool olid.

Peale viimase, mille sissetuleku allikas minule juhuslikult teadmataks on jäänud, olid kõik teised koolid eraalgatusele ehitatud, ilma vähemagi toetuseta linna ehk riigi poolt. Ühelt poolt kasvatas see seltskonnas nii väga soovivat omaabi vaimu ja harjutas ainult oma jõu peale lootma ja oma nõuga abi leidma — edendas isetegevust, teiselt poolt pani rahasaamise raskus ja kasiin tagavara kõigile koolidele kehva kooli vande peale: ei suudetud häid jõudusid alles hoida, ja koolid pidid alaliselt kiratsema.

Hästi või halvasti, kuid koolid tegid oma tööd ja saatsid iga aasta mitmed kümned õpilased elusse. Suurem osa neist jäi vististi saadud haridusega rahule ja ei läinud edasi, vähem osa astus Vene keskkoolidesse. Peale nende, kes sel teel keskkoolidesse sattusid, oli seal oma kogu teisi, kes juba algusest peale võerakeelses keskkooli olid sattunud ja seal ilma vähemagi arenemiseta Eesti keeles ja meeles vähe-haaval omast rahvast võõrdusid.

Meie asunikud linnas, ja maal seisid tõsise hädaohu ees — oma anderikkamat ja paremini haritud noorsugu ära kaotada. Kiiduväärt tung kultuuri kõrgemate tippude poole sai libedaks

kallakuks, mida mööda noorpõlv teiste rahvaste neelavasse kogusse veeres. Ja nii on neid kadunud küllalt ja kaob veelgi, kui omakeelsed koolid meid sellest hädast välja ei aita.

Igale seltskonna tegelasele asundustes oli see fakt tuntud, igauks mõistis, et parandust siin hädasti tarvis on ja et aeg ei kannata, — kuid puudusid tarvilikud jõud, kellel agarust, ettevõtlikkust ja julgust oleks olnud esimesi vagusid ajada, — ja nii rippus hädatarvilik asi suure küsimusmargina iga haridustegelase ees ning ootas asjata lahendamist.

Lugu muutus, kui Eesti keskkooli mõttest mõned nooremad õpetajad kinni haarasid ja ühes vanemate tegelastega P. E. Haridusseltsi juures keskkooli osakonna avasid.

See oli 1916. aastal. Eesmärk, mis senni ainult ihaldatud paleusena kauges tulevikus hõljus, võeti otsekohesele teostamisele. Osakonna eesmärk oli — Eesti keskkooli avamiseks ja ülevalpidamiseks tarvilisi rahasumme leida ja koguda. Töö ei pidanud mitte mõne tuleviku kooli heaks sündima, vaid niipea kui tarvilik rahasumma käes, pidi kool avatama.

Algas ettevalmistus ja kihutustöö kooli heaks. Tänuväärilise töö selles mõttes tegi kohalik pealinna Eesti healekandja ära, keda ta sagedaste pedagoogiliste artiklite tõttu mitte poliitiliseks, vaid koolileheks hüüti. Ja tööd oli palju.

„Eesti“ keskkooli nime all mõistsid paljud keskkooli, kus õpetus venekeelne, nagu riigikoolideski, ja kus ainult Eesti keelt ja kodumaa ajalugu emakeeles oleks õpetatud. Isegi õpetajate seas, isegi oma emakeelsete haridusseltsi koolide õpetajate seas leidus neid, kes emakeelse keskkooli mõttest jagu ei saanud ja omalt poolt venekeelse Eesti keskkooli heaks üles astusid! Seda enam pidi neid olema neis ringkondades, kus kooli ja rahvuse küsimusest kaugel seistes kooli peale diplomii saamise mõttes vaadati, ehk kus kardeti oma lastelt kõrgemasse kooli saamise tee eest kinni panna, neid emakeeles õpetades.

Kaua ja paiguti ägedalt kestnud vaeluste lõpuks võitis siiski emakeelse kooli poolehoidjate ringkond, kuid selleks pidi enne 1917. a. veebruari revolutsiooni

tulema, alles siis vaikisid protesteerivad hääled. Siin ei pea mitte unustama, et tol ajal ükski poisslaste keskkool Eestis ei julgenud emakeelist õpetust maksma panna. Selles asjas tahtsime meie esimese nurgakivi panijad olla.

Revolutsiooni katel, milleks Peetri linn 1917. aastal oli, ei võimaldanud kooli teostamist sellel aastal. Kuid kevadel 1918. otsustati eestseisuse ja toetajate seltside ühisel nõupidamisel kooli siiski avada, kõigi raskuste ja tõkete peale vaatamata. Kool oli omale selleks ajaks paarikümne tuhandelise kapitaali kokku kogunud, võis veel mõned tuhanded endiste aegade korjandusi enese tarvitaada saada ja võis nii vähemalt esimese eluaasta lähedalt läbi ajada.

Kooli eelarve, mis ettevalmistuse, I ja II klassi avamist ette nägi, oli umbes 45.000 rubla peale kokku seatud. Kui kooli õppemaks 200 rubla peale kindlaks määrati ja kavatsuse järele umbes 15 last klassi pidi tulema, oli puudu jääk 36.000 rubla!

Kas kohutas see asja eesotsas seisjad? Mitte sugugi. Tähtis oli kooli avada, esimene tutvus teha ja esimene aasta ära elada, siis võis juba laiema osavõtmise peale õpilaste poolt ja suurema ainelise toetuse peale seltskonna poolt loota.

Kogu suve 1918 kestis kirjalik ja suusõnaline kihutustöö linnas ja maal. Panime toime hariduspäivi, saatsime kuulutusi ja teateid igale poole ümberkaudsetesse asundustesse.

Ja sügisel 1918 avati kool. Ajad olid rasked. Punane terror elas oma ägeduse esimesi palavaid päivi; elukallidus kasvas kohutavalt; vaeseksjäämine, puudus ja nälg valitsesid meie poolehoidjate ringkondades. Maarahvas ei julgenud ega tihanud oma lapsi linna nalgima saata, linnalastest katsusid just perekonnaga inimesed kusagile mujale peaseda. Mitte ühte toopi piima, mitte ühte naela leiba ei lubatud vanemaid oma lastele külast linna järele saata. Kõik see pöörane ja õnnetu olukord mõjus osavõtjate arvu peale. Mitmed, kes oma laste nimed kevadel olid üles annud, ei ilmunud sugugi, ehk võtsid omad paberid ja kadusid.

Maalaste jaoks avatud ühiselu ruumidesse, kus vähemalt 20 lapsele ruumi

oli, ilmus ainult 5. Kooli enesesse astus ainult 30 last, s. o. 10 last klassi peale.

Kooli programmiks võeti uuendatud keskkooli õppeplan, mis sel ajal juba riigi koolides maksev oli, selle vahega, et meil ka võeraid keeli õpetati — Saksa keelt I kl. peale ja Prantsuse keelt II kl. Ka kodumaa tundmine oli kõigis klassides. Vene ajalugu oli välja jäetud, niisama ka usuõpetus. Viimase kadumine ei toonud kellegile tuska ega meelehärma. Vanemad usaldasid nähtavasti kooli juhatust ja olid kindlad, et laste kasvatus neis kätes on, kes teavad, mis lastele tuleb õpetada.

Suurt rõhku panime esteetilise kasvatuspeale, mida maalimise-, voolimise- ja laulutundide suurema arvuga tahtsime läbi viia. Loodusteaduses hakkas kohe esimesest päevast näitlik õppeviis maksma ja lapsed said kohe algusest peale iseseisvaid vaatlemise- ja tundma-õppimise töid teha, nii botaanikas kui ka eluta looduses.

Õpetajateks olid: Eesti keeles E. Markus, Vene keeles — A. Kellberg (nüüd surnud), Saksa keeles E. Neggo, botaanikas n. E. Steinberg, eluta looduses — K. Luts, maalimises — Kuusik, laulmises — Penna, rehkenduses — V. Plaks.

Koolielu iseäraldustest peaks järgmist nimetama. Et lapsed osalt Vene, osalt Eesti koolides olid õppinud, siis ei olnud ei emakeele ega ka Vene keele tundmine ühegi klassi õpilaste keskel ühetaoline. Ühed rääkisid kindlamalt Vene keelt (linna lapsed), teised Eesti keelt (maa lapsed). Et aga linna omad ennast enam kodu tundsids olevat, siis valitses vahetundidel enamasti Vene keel, mille kaotamiseks aga mingisuguseid sunduslikka abinõusid tarvitama ei hakatud, sest et asi loomulikult alguses nii pidi kujunema ja ajajooksul isenesest teiseks oleks läinud.

Teiseks oli klass ka oma üleüldiste teadmiste ja arenemise poolest mitmekesine, nii et ühte ja sedasama mitmes klassis korruga tuli läbi võtta. Oli selge, et ühetaolistesse klassidesse jagunemine kindlate teadmiste vahedega alama ja kõrgema klassi vahel alles tuleviku asi on. Kõige rohkem kaebas selle üle Vene keele õpetaja.

Kolmandaks oli ka laste vanadus väga mitmekesine. Tüsed, suure kasvuga, aga pikaldase mõtlemisega maa-poisi kõrval istus kõhn väike linnapoiss, kelle teravad silmad kui naasklid õpetajat puurisid. Ka tütarlaste aastate vahe oli õige tugev. Maalt tulnud olid aastat 2—3 teistest vanemad. Klassis õppimises tegi teadmiste kirju kogu teatavaid raskusi ja sundis aeglaselt talitama.

Kasvatustlises mõttes ei olnud aga miskit iseärsust nende vahel. Mängisid ehk jalutasid täitsa sõbralikult. Ainult esimestel päevadel oli vaheaegadel kohmetus valitsemas ja korrapidaja-kasvataja võttis harilikult mängude korraldamise enese peale.

Nagu muud koolid, sai ka meie kool linna toitluskomiteest laste einete jaoks lisa produktisi.

Nagu öeldud, pandi kool oktoobri lõpus kinni. Lühikeseajalise elu peale vaatamata oli ta laste ja vanemate poolehoidmise võitnud, ja kinnipanemise puhul toimepandud koosolekul avaldus vanemate soe tänu, mis koolitöö tegijatele paremaks tasuks oli nähtud vaeva ja mure eest.

Lühike ja üürrike oli see ajajärk olnud, aga häid mälestusi on temast järele jäänud ja üks tõde on seal vastuvaidlemata selgeks tehtud — emakeelne Eesti keskkool puhtvõeras Vene pealinnas on täitsa mõeldav ja läbiviidav ja on reaalne elunõue.

K. Luts.

Virumaa Õpetajate Liidu tegevusest.

Virumaa Õpetajate Liit ühendab praegu 4 õpetajate ühingut, mille liigeteks on 258 Virumaa õpetajat. See on aga vaevalt pool Virumaa õpetajaist. Üleüldse on Virus algkoolide

õpetajaid: maal ligi 350, linnas ligi 50, see on ligi 400 õpetajat; peale nende on veel umbes sada keskkoolide õpetajat Virus ametis (Narva linn kaasa arvatud). — Maakonna õpetajate or-

ganisatsioon asutati Rakveres 6. apr. 1917 Virumaa Eesti Kooliõpetajate Seltsi nime all, mille liigeteks kokkutulnud 87 õpetajat astusid. Üleüldisel koosolekul 30. apr. 1917 otsustati nimet. seltsi ümber muuta Virumaa Õpetajate Liiduks, mille moodustavaid kohalikud ühingud, kuhu õpetajad kihelkondade kaupa koondunud. 1917. a. jooksul ühinesid õpetajad Rakveres, Alutaguses (Jõhvis), Väike-Maarjas ja 1918. a. Simunas, missugused neli ühingut nüüd ka Liitu kuuluvad.

Liidu tegevus läinud aastatel oli sihitu peaasjalikult õpetajate organiseerimise peale, mis alguses Liidu juhatuse täit jõudu nõudis. Selle kõrval püüti jõudumööda rahuldada õpetajate tungi enda hariduse täiendamiseks, mis vabamates oludes möödapääsemata tarviduseks kujunenud. 1917. a. augustis korraldas Liit Rakveres edasiharimise kursused, millest üle 50 õpetaja osa võtsid. Oma asemikkude läbi on Liit osa võtnud Õpetajate Keskliidu tegevusest, I ja II Hariduse Kongressidest 1917. a. jne. Järgmisel (1918) aastal oli Liidu tegevuse loomulik arenemine poliitilise surve läbi takistatud, ja alles pärast võõraste jõudude lahkumist Virumaalt avanes võimalus uuesti katkestatud töö juure asuda. Eesti kooliuuenduse läbiviimine oli kujunenud pakilisemaks päevaküsimuseks, mille lahendamisele Liidu järgnev tegevus oli sihitud. Läinud aasta detsembrikuus moodustati Liidu poolt kohalikkudest koolitegelastest komisjon koolitüüpide kavandi väljatöötamiseks, õppe- ja tunnikavade ning teiste kooliuuendust puudutavate küsimuste läbiarutamiseks. Komisjoni otsused pandi ette Virumaa Hariduskogu koosolekule materjalina, kus nad mainitud küsimuste arutamise aluseks võeti.

Põhjapanevate küsimuste lahendamiseks kooliuuenduse alal peeti ära Liidu täiskogu koosolek 17. ja 18. apr. 1919, kus üksikasjalisema läbiarutamise järele seisukoht võeti lähemate tegelikude sammude kohta koolipõllul, kui ka kaugema koolipoliitika sihtjooni äratähendama katsuti.

Mainitud täiskogu koosolekul valiti Liidu juhatusse: E. Rosenberg (esimeheks), J. Erm (kirjat.), M. Jensen (kassap.), P. Pedisson (abiesim.), H.

Murdengof (abikirj.), H. Turp (abikass.) ja A. Möller; juhatuse liigete kandidaatideks: A. Läptshihina, Grina ja Rutopõld; asemikkudeks keskliitu: Rosenberg, Raudsepp, Jensen, kandidaatideks Pedisson ja Turp.

Hiljem astus Liidu juhatuse esimehe ametist E. Rosenberg tagasi, vabandades oma tagasiastumist töörohkussega, mis ta õlgadele panevad Virumaa haridusosakonna juhataja kohused.

Juhatuse esimehe kohused pandi P. Pedissoni õlgadele, kes aga Kadrinas hariduseseltsi kõrgema algkooli juhatajana tegev olles Liidu juhatuse asukohast kahjuks eemal on. Arusaadav, et see Liidu tegevuse juhtimist raskendab. Ka H. Murdengof lahkus Liidu juhatusest — Pärnu ametisse asudes.

Üleüldse näib Viru õpetajaskonnas loidus ja ükskõiksus lokkavat. Juba võrdlemisi vähene organiseeritud õpetajate arv näitab seda. Kuid loidus ja ükskõiksus valdab aga ka neidki, kes küll nimekaudu end ühte ehk teise ühinguks on kirjutanud. Liikmemaksud on maksmata. Ainult üksikud vanemad ja agaramad õpetajad tulevad Rakveresse Liidu täiskogu koosolekutele. Suurem osa, eestkätt naisõpetajad, arvab aga oma puudumisega hiilgada. Sellest siis ka tuleb, et Liidu täiskogu koosolekud pidamata jäävad. Nii jäi 22. dets. m. a. kokkukutsutud Liidu aastakoosolek pidamata — kokku oli tulnud kõigest 20 õpetajat. Vabandati külma ja tuisuga. Kuid parem polnud lugu ka järgmisel korral, 4. jaanuaril s. a. Seekord oli ilusa ilma ja hea tee peale vaatamata siiski ainult 26 õpetajat kokku tulnud; ja nii jäi vähese kokkutulnud liigete arvu tõttu ka seegi kord Liidu aastakoosolek pidamata.

Viimasel koosolekul puudusid isegi pea kõik Rakvere linna koolide õpetajad, kuna aga mitmed maa õpetajad 15—20 versta tagant jala linna olid tulnud.

Liidu juhatuse on organiseerimisküsimust arutanud. Siin on kaks voolu nähtavale tulnud. Ühe voolu esitajad arvavad, et praegused ühingud liig laiapirilised on. Rakvere Selts ühendab, näit., Rakvere linna, Rakvere, Kadrina, Haljala ja Viru-Nigula kihelk. õpetajad. Kauge maa tõttu ei suuda õpetajad sagedamini koos käia, üksiteisega tutvuneda.

Teise voolu esitajad arvavad, et siin mitte praegune korraldus sedavõrt süüdi pole, kui õpetajate endi tuimus ja loidus. Puuduvad kohtadel agarad ja tegevõimsad isikud, ehk kui sarnaseid on, siis hoiavad nad endid üleüldisest õpetajaskonna tegevusest kõrvale. Väikesed kihelkondade ühingud jääksid tege- laste puudusel ka ainult paberile.

Praegu on igast kihelkonnast üle maakonna esitajad Virumaa Õpetajate Liidu nõukogus, kes aga siiski vähe tegevust avaldavad. Need küsimused pidid ka pidamata jäänud Liidu täiskogu koosolekutel arutuse ja otsustamise alla tulema.

Omalt poolt arvan aga siiski üheks Virumaa õpetajate organiseerimatus põhjuseks laialisi piire. Siin peaks leitama mõned geograafilised keskkohad, näit.: Kadrina, Vihula, Lüganuse jne., kus õpetajad vähemas raioonis rühma- deks ühineksid, ning oma esitajatest moodustaksid Virumaa Õpetajate Liidu asemikkudekogu, kes siis ka Liidu ju-

hatuse valiks. Seesugusel korral saaksid kõik enam-vähem tähtsad põhimõtteli- sed küsimused kitsamates ringides läbi arutatud ning rühmade asemikkude poolt Liidu asemikkudekogu koosolekul esi- tatud. Asemikkudekogu koosolekud ei jääks siis enam väheste kokkutulnud lii- gete arvu tõttu pidamata ning Liidu jooksvad küsimused otsustamata, nagu nüüd.

Muudest küsimustest, mis viimasel ajal Liidu juhatuses kõne all olnud, oleks tähendada „Õpetajate kodu“ asu- tamist Rakveresse maalt linna sõitnud õpetajate tarvis. „Õpetajate kodu“ eel- arvegi on juhatusel poolt 19.800 marga peale kokku seatud, kuid teostamine vii- bib, sest aastaelarved jne. on vastu võtmata. Enne lihavõtte pühi ei nähta aga võimalust olevat uut aastakoosole- kut kokku kutsuda.

Lõpuks võiks veel tähendada, et Liidu juhatus mööda pole pääsenud sei- sukohavõtmisest ühe ehk teise päeva- küsimuse või valitsuse määruse kohta.

E. R. ja J. K.

Kirjandusest.

Eesti lapse ilm.

(Lastekirjanduse ülevaade.)

Pika sõja ajal on nii palju meie elus teiseks muutunud. Kannatused ja puudused, mille tagajärjed juba nüüd osalt nähtavad, annavad endid täiel mõõdul tunda vast tulevikus. Vaim on laihtunud, mõte on nürinenud, kogu vaimline ilme on labanenud. Füüsilis- test kannatustest saame vast peagi üle, muidugi, suure jõupingutusega, kuid vaimline alatoitlus võib veel kaua kesta, mis kasvava noorsoo peale saatuslikud jäljed jätab.

Meie kirjandusturgu ülevaadates näed suurt vaimuvaesust: puudub hea kirjandus! Täiskasvanud inimene leiab ehk veel midagi lugemiseks: oskavad veel paljud võõraid keeli, on veel leida üht ja teist raamatut, — kuid mis leiab lugemiseks noorsugu ja lapsed?

Eesti kirjandus ei võinud kunagi kiidelda rikkusega, niisama oli ka laste- kirjandus sõi-dis: pildiraamatud, mõned tõlked, „Lasteleht“ — ja vist kõik, kui mitte arvesse võtta mitmesuguseid mui-

nasjutte, mille sisu ka vanematele inimestele vastas (Kunderi, Eiseni, Kreutz- valdi ja m.)

Praegusel ajal on lapsed täitsa ise- endi hooleks jäetud: vanemate aeg ku- lub igapäevase leiva muretsemiseks, nad näevad lapsi vähe, on vabal ajal tüdi- nenud; rikkamatelgi ei ole alati võima- lust lastekasvatajaid võtta, — veel vä- hem võib seda harilik töötaja.

Meil on ikka kiideldud sellega, et Eestis on palju kirjaoskajaid. Kuid kas on lugemise tehnika tundmine juba kultuuriline väärtus? Ma arvan — ei. Kui inimene lugeda oskab ja oma oskust ei tarvita, siis ei ole ta sugugi kultuu- rilisem, kui kirjaoskamatu.

Niisama on lugu lapsega, kes koolis lugema õppinud. Kampmanni ja Peter- soni lugemise-raamatuisse on ju korja- tud kaunis kogu väärtuslikku (ka ala- väärtuslikku) materjaali, kuid keegi ei taha ometi ütelda, et sellest küllalt oleks, kui arenev laps ainult kooli- raamatut loeb. Missuguseks kujuneks Eesti lapse ilm, kui ta ainult lugemise- raamatut loeks, seda võib tähele pan- na nende inimeste juures, kes oma

entsüklopeedilise hariduse ainult mõnest lugemise-raamatust ammutanud. Ja sarnaseid tüüpe leidub meil kaunis rohkesti.

Mida võib aga praegusel ajal Eesti laps lugeda, peale lugemise-raamatu?

Kui viimasel ajal ilmunud lastekirjandust lehitseda, siis tõuseb õudne tundmus: kohutav väimuvaesus haigutab meile vastu. Endistest töödest ei ole midagi järele jäänud, uusi on liig vähe juure tulnud.

Lastekirjandust on ilmutanud peaaesjalikult kaks Tallinna raamatuäri. „Rahvaülikooli“ kirjastusel on ilmunud: Th. Ussisoo ja T. Kuusiku poolt — „Mudilaste vested“ ja „Laste pildid“ (I, II ja III). Eestimaa Kooliõpet. Vast. Abiandmise Seltsi raamatukaupluse kirjastusel: K. Pinkovski — „Korea muinasjutud“ ja „Korea vana vested“; A. Kann, „Asgard“, „Skandinaavia muinaslood“; H. Oras, „Lõunapäikese maalt“, Itaalia muinasjutud; T. Kuusik, „Äsopi valmid“; M. J. Eisen, „Kohalikud muinasjutud“ ja Joh. Üksi, „Siidipüksid“, naljamäng lastele, kolmes vaatuses. Peale selle on veel Tartus ilmunud: „Rahvaste muinasmaalt“, koguke võõraste rahvaste muinasjutte Eesti lastele.

See on kõik, mis minule on kätte juhtunud lastekirjandusest.

Muinasjutud ja muinasjutud! Teame, et muinasjutud on lastele armsad lugeda. Kui aga ainult selle genri peale peale üle minna, siis tähendaks see lastes üleüldse lugemisetahmist kaotada. Rahvaste muinasjutud ei ole kunagi lapsi silmas pidanud ja sellepärast ei ole nad ka tihti ei sisu ega kuju poolest lastele soovitavad. Muinasjutt loob ainult üürikese läbielamise, on katkend tervest kirjust kogust. Muinasjutt on anektoot, mis ainult siis värskendavalt mõjub, kui harva kuuled. Eelpool toodud raamatutes on tõepoolest palju väärtuslikku materjaali vanematele inimestele — lastele edasijutustamiseks, ja selleks tuleb neid soovitada.

Joh. Üksi „Siidipüksid“ kujutavad „leivaroti kooli“ elu jõulu eel. Kuid kahtlen, et näidend täitsa lastele endile mängimiseks midagi pakuks. Näidendis on ilusaid kohti, nagu lastele loodud, kuid autor on tihti võtnud ironiseeriva tooni niisuguste küsimuste kohta, millest lapsed igatahes aru ei saa.

Näidend oleks nagu vanematele inimestele kirjutatud „leivaroti kooli“ elu kujutamiseks.

Oieti väikestele lastele on mõeldud „Laste pildid“. Sisu, muidugi, labane, vemmälväsrid piltide all, mis ilutunnet ega ettekujutust ei arenda.

„Eeslil liiga pikad kõrvad,

Aga lühikesed karvad;

Oma halli kuue sees,

On ta üsna rumal mees.“

Ehk järgmine chef-d'oeuvre:

„Leopard (panter) — ah, ah haa!

Oma kirju nahaga

On kui päris kirju kass.“

Harilikult meeldivad need lastele...

„Äsopi valmid“. Arvan, et valmid suuresti oleks võitnud, kui nad proosas oleks tõlgitud. Igatahes ei võida ei luule ega vorm, kui sarnaseid v ä r s s a loed:

„Kerkib, kerkib, turtsub ta,

Norib riidu lõpmata.“

Ja kujutage ette, et peenetundeline Ateene, jumalanna, nii värsitab:

„..... Oh Herkules,

Jumalate seltsimees,

Ole ikka mõistlik sa —

Ära s...a puuduta!“

Õige kena mulje jätaavad „Eesti kohalikud muinasjutud“. Suur kogu pilti ja ilusaid muinasjutte kodumaa järvede, jõgede ja kivide kohta. Nad on mitmekesised ja ei tüüta last noraliseerivate väidetega.

Mis loeb meie laps? Mis võib temale ette lugeda? Missugune on tema ilm? Parem jätame küsimused vastamata. Ühe asja peale peame aga tähendama: meie lastekirjanduse põld on kuiv. Siin peaks eestkätt kõige paremaid töid ilmakirjandusest tõlkima: nüüd maksab raamat liig palju, et raha igasuguse alaväärtsulise töö eest loopida.

Lastekirjandust võivad rikastada õ p e t a j a d, — tõlgetega, milleks tööd osavalt valitagu. Siin tuleb plaanilikult tööle asuda. Ka õpetajate seltsidele leidub sellel alal tänuväärt tööd. Tahame endi tuleviku ilu ja uhkust näha, siis peab lastekirjanduse soetamist kõigest jõust toetama.

Ärgu arvatagu, et see on mõni õpetlik sentents! Sest kõige eest hoolitsetakse meil suurema kavakindlusega, kui lapse ja ühes sellega ka noorsoo arenemise eest. O. J. K.

Arvustajale.

(Toimetusele tulnud kiri.)

Vastuseks J. E.-le Kes Kasvatuse lehes esimine aasta käik Detsembri kuul 1919. a. 6 vihu sees ilmus.

Auustud Kasvatuse toimetus loodan et Teie kui aja kohane vaba riigi leht minu kirja ära trükite. Nii kui näate ei ole J. E. Practical English School Book häid omadusi mitte näinud vaid ainult vigased, mida ennegi uute raamatute esimise trükide juures on ette tulnud.

Aga kui tohin küsida miks pidavad suured targad Inglis keele vürstid oma keelt saladuses kui meie riigi lapsed tihte raamatukestega koolis oma aega peavad ära raiskama. Mina ootasin aga et ise 20 aastat. Kasvatuse ja kooli 33 aastad Eesti kirjanduse põllul olen töötanud. J. E. aga arvab et need üksi jäksata ära midagi teha kes puu oksal istudes maailma rebaste kiitusest nli valjuste kraaksuvad et Inglis keele juustu tük maha kukub.

Auustud ameti vend J. E. Suuremad tööd tehakse vaikes kambris laste Isa ees. selles usus kui õpetaja seda tule proovi ära ei jäksa teha et tema ette tuleva vea oskab ära seletada, sellega on ta tunnistuse annud et tema oma ameti korgusel ei seisa. Raamatu kaanele panin just kuulutuse. Kutsusin üles, et näha saada kas oleks keele teadlasi Inglis keeles leida. Olin juba üsna muredega maha saamas. Teine trük peab pea välja minema, ühtki Inglis keele tundjad ei ilmu. Ometi viimaks üks. ilma nimeta. vist kartes, kui tuleb C. Shotter hakkab Inglis keelt rää-

kima nagu see äpardus mõne meie linna Inglis keelega kiitlejale on juhtund ja ei oska sõnagi. Antke enne üks Inglis keele raamat välja ärge laske lapsi mitte aega raisata, näidake näpuga oma hea raamatu peale vadake see raamat on seitsemas teaduse taevast kirjutud. Nüüd ei pruugi enam aega viita M. Tamverk raamatu kallal kes kül 33 aastad Inglis keelt on õpind aga nüüd veel nii pime on, et sõnagi Inglis keelt ei oska. Teine anne sellest raamatust on jälle valmis sest et mina oma poegadega töötama vana viisi ei taha entid lasta laiskuse ega edvistuse aurust lasta purju joota. Kui tahate Eesti rahva ja laste heaks töötada kirjutage õige nimega meilt võib tööd saada. C. Shotter sõidab Inglis maale ära kes tänini mul nagu teine käsi abiks oli keeleliste tööde juures sest tema mõistis seitse haritud keelt hästi oli Inglis ülikooli sarnadusena. minul. Jääb ta Teie tarkuse varju, seda rõõmustavam.

Jään J. E. kirja ootama. auustusega
Mart Tamverk.

Täites kodanik Mart Tamverk'i soovi, avaldame muutmatult ta vastuarvustuse „Kasvatus“ nr. 6. ilmunud arvustusele „Praktiklise Inglis kooli-raamatu“ kohta, et sellega võimaldada lugejatele ligemalt tutvuneda lugupeetud tegelasega, kes „ise 20 a. kasvatuse ja kooli 33 a. Eesti kirjanduse põllul töötanud“, „33 a. Inglis keelt õppinud“ ning kellel „teine anne sellest raamatust on jälle valmis.“

Peame ülearuseks sellele kirjutusele, mis inimlikuna dokumendina selget keelt kõneleb, midagi juure lisada.
Toimetus.

Ajakirjandus.

Selles osas hakkab „Kasvatus“ avaldama ülevaateid ja kokkuvõtteid õpetajaisse ja koolisse puutuvaist ning haridus-kasvatustlisi küsimusi käsitavaist kirjutustest Eesti ajalehis. Ses numbris võime aga esitada ainult osalise pealinna lehtede ülevaate, sest teisi lehti pole meil praegu käepärast.

Ülikool olgu meie teadusliku töö korraldajaks. Selle peal-

kirja all toonitab „Pvl.“ nr. 1., et meil on tekkinud ja tekkimas mitmed poolteaduslikud asutused, mille ülesandeks ei ole mitte ainult teaduse uurimine, vaid ka mõnesuguste tegelikkude küsimuste lahendamine. Kirjutuse autor kardab, et meil niiviisi varsti saab hulk pool-üleliigseid asutusi, kellel sagedasti kuigi palju tööd ei ole, aga kelle ülespidamiseks kulub suuri summe. Ta soovib tähendatud asutuste ülesandeid

koondada võimalikult ülikooli juure ja uusi asutusi ellu kutsuda ainult ülikooli nõusolemisel.

Kaubandus-fakulteed tuleks avada H. Gr. arvates („Pvl.“ nr. 2) Tartu ülikooli juures juba tuleval sügisel, sest iseseisva politehnikumi avamiseks pole niipea lootust: inseneeri valdkondade jaoks ei ole õppejõude ja kuigi neid väljamaalt ehk saaks, siis puuduksid laboratooriumid. Kaubandus- kui ka majandus-fakulteed, mida hädasti vaja, võib aga välja kasvada ülikooli õigusteadusosakonnast, sest majandus-, kaubandus- ja õigusteadust õpetatakse nii mitmes osas ühise kava järele.

See fakulteed peaks arenema aja jooksul euroopaliku kultuuri pinnani ulatavaks eri-instituudiks mitmesuguste erifakulteedidega ning ta asukohaks oleks siis merilinn Tallinn.

Koolisundus alles paberil, kurdab Ed. Pertmann „Sot.“ nr. 23. Juba sügisel nuriseti, et koolikohustuse määrus olevat ülekohtune: kehvad vanemad ei jaksavat lapsi nii kaua koolitada, küsitav olla, kas toetust saab jne. Oli ka julgeid mehi, kes ütlesid: mina nende ähvardusi ei karda, ega last kooli ei pane. Ja ei pannudki. Palju karjalapsi ei saanud õigel ajal sügisel kooli tulla ja jäid teistest maha. Nüüd puuduvad lapsed tihti riiete, jalanõude ja toidupoolise puudusel. Kuid suureneb järjest ka põhjusest puudumine. Kõige korralikumalt käidi koolis sügisel, kui ähvardavad määruused vanematel veel selgesti meeles olid. Nüüd on aga nähtud, et ühtegi vanemat lapse vabandamata põhjustel äraviidetud koolipäevade eest pole trahvitud — ja koolist puudumised lähevad sagedamaks, ei tulda enam teatamagi, miks laps kodus olnud.

Juba nüüd räägivad paljud õpilased, et nad kevadel aegsasti peavad koolist lahkuma — leivateenistuse pärast. Teised kurdavad, et nad juba teisest klassist peavad tuleval aastal koju jääma: isa ei luba enam koolitada.

Paljuil valdadel polnud ruumide puudusel võimalustki teostada 4-aastast koolisundust. Oleks võidud tegelikult maksima panna küll 3-aastane sundus, kuid hulga valdade kohta on teada, et seal sedagi ei tehtud.

Teises kirjutuses: kool ja oma-

valitsus, „Sots.“ nr. 14., toonitatakse, et meil koolivalitsuste ringkirjad enamasti paberile jäävad, sest vallakoolivalitsused, kes neid ellu viima peaksid, on alles loomata, või on neis isikud, kes ei tunne mingit huvi kooli vastu. Kas ei võiks kõrgemad ausutused enestele alluvailt asutusilt korraks järele pärida, mis on õige tehtud pärast seda ringkirjade sadu? Maal on takistused mille vastu õpetaja praeguse olukorra juures põrkab, väga tugevad ja mitmed löövad käega õpetaja kutse peale. Suureneb aga „ersatz“-õpetajate arv...

Käsitöö meie koolides võtab kõne alla T. A. „Pvl.“ nr. 6. Mitte üksi alg-, vaid ka keskkoolides ei ole veel jõutud korralikku käsitöö õpetust sisse seada, kuigi aine eeskavas olemas, sest pole selleks kohaseid ruume, tööriistu ega õpetajaid. Peaks sellepärast võimalikult kiiresti hakatama selle aine õpetajaid ette valmistama, avades lühikeseajalised kursused neile, kes asjaga juba tuttavad, või asutades pikemaajalised pedagoogilise käsitööõpetajate ettevalmistamise klassid põhjalikuma ettevalmistuse jaoks. Käsitöö, mida meie koolidele vaja, peab olema kasvatusline ja selle õpetajaks eikõlba harilik meister, vaid ta peab ühtlasi olema pedagoog tõsisel mõttes, kes oma aine vastu huvi tunneb ja oskab seda huvi ka õpilastes äratada, alal hoida ja kasvatada.

Usuõpetus koolides on M. Martna kirjutuse aineks „Sots.“ nr. 15, 16 ja 18. Autor vaidleb vastu N. Kanni väitele („Pvl.“ nr. 241, 1919) . . . „vargaid, kelmisid ja ulakaid oma lastest kasvatada ei tohi ükski lapsevanem ja sellepärast on neil ka õigus nõuda: kas usuõpetus või kõlbluse- ja kombuseõpetus lastele olgu sunduslik õppeaine koolis, või ka väljaspool — pühapäevakoolis. . .“

Ühiskonna pahed ei peitu mitte usuõpetuse puuduses, väitab M. M., kuigi tõsine pedagoog ka usuõpetust kasvatusvahendina oskab tarvitada. Isikud, kes pole õppinud usuõpetust ja ilmavaateliselt on ateistid, ei erine ju harilikult teistest kõlbliselt, vaid võivad isegi väga kõrgel seista. See maksab ka rahvaste kohta. Nii ei saa siis kuritegevust, ulakust jne. mitte siduda usuõpetusega.

Kuritegevuse kasvamisest praegusel

ajal võib palju enam tähele panna just sõja ja temaga kaasas käivate nähtuste mõju. Praegune seltskond on ju usuõpetust õppinud, sest selle aine koolist välja tõrjumine algas alles hiljuti ja ei võinud veel mingit mõju avaldada.

Toetades Georg v. Mayri ja Schnapper-Arndti arvustikkudele ja uurimistele toonitab M. M., et harilikult süütegude arv kasvab ja kahaneb ühes elukallidusega, eriti võttes süüteod omanduse vastu.

Mõtlemata sammuks nimetab L. Neumann („Pvl.“ nr. 17) seda, et riigi eelarve-komisjon Tartu muusikakooli abiraha 100.000 m. harid.-min. eel-

arvest maha kustutas. Ta toonitab muusikakooli tarvidust Tartus, jutustab sealse kooli kavatsustest, näit. organistide kursused, koolide lauluõpetajate kursused j. m. ja loodab, et praegu juba koolis olevat 200 õpilast sealt lahkuma, ning kooli kinni panema ei sunnita, vaid tarvilik toetus koolile lubatakse.

Meie kooliraamatud. Selles kirjutuses toob N. Kann („Pvl.“ nr. 5.) ilmunud ja teoksil olevate kooliraamatute nimestiku ja jõuab otsusele, et keske ja algkoolide suhtes võime rahulikult ütelda: veel kaks aastat ja õpperaamatute ja tarviliste õppeallikate poolest on asi korras.

Kroonika.

Õpetajate päev 29. ja 30. det. 1919.

(Lõpp.)

Kui veel mitmeid üksikasju on selgitatud, saab sõna lõpu kokkuvõtteks referent A. Kuks: Inimese ideaal on seotud tema üleüldise haridusjärguga ja hingeelulise arenemisega. Senni oleme pidanud tarvitama teiste rahvaste keskel korraldatud uurimiste andmeid. Eesti kooli luues ja temas töötades peaksime asuma tundma õppima ka Eesti last, tema iseäralsusi. Töötada tuleb teaduslikul alusel ja vastavaid metoode käsitades — ainult siis on töö väärtus. Tahtsin tänasel koosolekul andmeid saada, kuidas ankeeti tegelikult parem oleks läbi viia. Kahjuks avaldati aga selle küsimuse kohta vähe mõtteid. Siiski on näha, et kaastööd ja vastutulelikkust leidub õpetajate poolt.

Ta paneb ette otsustada, kas leiab koosolek võimaliku olevat praegusel ajal ja oludes ette võtta teaduslikku uurimist laste ideaalide kohta ankeedi näol. Ettepanek otsustatakse jäätavalt. Vastu võetakse ka teine ettepanek: enne ankeedi lõpulikku väljatöötamist ja laialisatmist tuleks ta eriteadlaste ringkonnas läbi arutada, silmaspidades noorsoo kavatsusi sel alal.

Asutakse arutama küsimust: õpetajate osa noorsooliikumises. Et referent ilmunud ei ole, tutvustab koosolijaid küsimusega J. Piiskar, käsitades järgmisi mõtteid:

Noorsooliikumine praegusel kujul on meil alles viimse aja sünnitus. Tal puudub sellepärast kindlam ilme ja siht. Väljakasvades põrandaalusest liikumisest on ta juures veel tublisti tunda selle liikumise iseloom, mis praegu kipub mõjuma segavalt. Endisest ajast on ka pärandatud teatav vaenulikkus ja arusaamatus õpetajate ja õpilaste vahel, mis osalt edasi kestab. Noorsooliikumine iseenesest ei ole aga ei kooli ega õpetaja vastu vaenulik liikumine, sest õppur ja õppar pole vastandid. Õpetajad peaksid noortele kaasa aitama, neid toetama. Kuid selle juures ei tohi õpetaja noorte liikumist mitte juhatama kipuda, ega püüda välise survega teda raamides hoida, vaid püüdku esineda kaastöölisena, nõuandjana. Ei ole ju tähtis, kui palju noored just töötavad, missuguseid tagajärgi saavutavad, vaid tähtis on, et tegutsetakse, harinetakse. Noorsoo organisatsioonid on kohaks, kus katsutakse praktiliselt tarvitada koolis omandatud oskusi ja võimisi. Ainult suuremate ettevõtete juhtimisest, mis tarvitavad laialisemat korraldust kordaminekuks võtku õpetajad tegelikult osa.

Noorte tegevuses peegeldub teava piirini õpetaja ise, tema töö ja selle tagajärjed. On tarvilik sellepärast noorte iseseisvat tööd ja püüdeid tundma õppida, et selle järele selgusele jõuda enese töö tagajärgede üle ja neid tarvilikult hinnata.

Noosooliikumine on positiivne nähtus, teda tuleb toetada ja selleks vastav õhkkond luua, tuleb tunda endid ühise pere liigetena.

Ernits tähendab, et meil on juba tekkinud kaunis palju noorsoo organisatsioone, kuid neil puudub senni ühine alus. Ka registreerimisele tehakse takistusi. Soovitab asutada noorte organisatsioonide juure vilistlaskogusid juriidilistena isikutena. Esialgu peaks selleks kokku astuma eestkäit õpetajad ja lastevanemad. Hiljem jääksid vilistlaskogu liigeteks endised õpilased, kes ei katkesta sidet noortega.

Edasi soovitab kõneleja Eesti karskusseltside kesktoimkonna nimel, et õpetajad toetaksid karskustööd, eriti noorte hulgas ja teeb järgmise ettepaneku:

Õpetajate päev leiab, et: a) õpetajad on moraalselt kohustatud toetama koolinoorsoo liikumist, koondudes noorsooühingute vilistlaskogudesse;

b) õpetajad on kohustatud toetama eriti noorsoo karskuspüüdeid ja korraldama koolides karskustunda;

d) õpetajad peaksid toetama ligemat karskuspüha, korraldades sel puhul karskustunda ja koosolekuid ning asutades noorte karskusühinguid;

e) tuleks käsile võtta õpilasorganisatsioonide loomine ka algkoolides (õpetajate toetusel);

f) Õpetajate Liit peaks hakkama välja andma noorsoo lehti algkoolide alamate klasside jaoks.

Mängel: Noorsooliikumist tuleb toetada. Ka algkooli vanemais klassides võib paljugi ära teha õpilaste isetegevuse mõttes.

K. Ounapuu: Alamates klassides peaks noorsooliikumine olema teistsugune, kui vanemates klassides. Koolidevahelised organisatsioonid pole mõeldavad algkoolides.

Annusson: Peab hoidma, et noorsooliikumine ei muutuks moodu asjaks. Kooli esimesel astmel peaks kasvatus olema rajatud perekondlisele alusele. Iseseisev noorsooliikumine algab teatavas vanaduses, teatavate huvide tekkimisega. Huvide järele tekkivadki noorte ringid. Huvide rahuldamiseks ei ole küllalt, et õpilaste esitajad pedagoogika nõukogu koosolekutest osa võtaksid. On tarvis teistsuguseid organisatsioone. Noorsooliikumine ei tohiks

täiesti eralduda koolist, aga ka kontrollleerivat vahekorda ei tohi olla õpetaja ja õpilase vahel.

Kiesel: Iga liikumine tekib siis, kui selleks on sisemine tung. Peale koolitöö tehakse veel midagi muud. Ei tule sellepärast liikumist tingimata siduda kooliga. Midagi halba ses liikumises iseenesest ei ole. Õpetaja ei peaks olema juhtijaks, vaid abiliseks.

Otsuseid selle küsimuse kohta ei tehta.

Peet: Õpetajad peaksid karskusliikumisele tingimata kaasa aitama, ka siis, kui nad ise täiskarsklased ei olegi.

Piiskar: Silmakirjatööst ei tule midagi välja. Meie haridus ei või olla jooitud haridus, meie kultuur jooitud kultuur. Meie haridustegelased peaksid sellepärast ise kõige pealt karskeiks saama. Karskustunda ei tohi anda koolis moodupärast — sellest tuleb ainult kahju õpilastele ja asjale. Iseseisvate karskustundide asemel peab püüdma kasvatada õpilastes karskeid vaateid. Seda võib ja tuleb teha igas tunnis.

Annusson: Karskustöö peab olema rajatud õigele alusele, ainult siis on tal tagajärgi. Eeskirjade täitmine ja seletamine üksi ei aita. Õpetaja olgu ise karske, siis mõjub terve ta töö ja õpetus karskendavalt.

Ernits arvab, et õpetajal, kes ise alkoholi tarvitab, peaks olema kodanlist julgust siiski ütelda, et alkohol on kahjulik ja sellepärast võiksid nemadki karskustööle kaasa aidata. Tarvis on siingi aktiivselt tegev olla, muidu asi ei edene.

Kiesel: Iseseisvate karskustundide vastu tuleb olla neilsamul põhjusil, nagu usuõpetuse tundidegi vastu. Karskuse vajadus peab järgnema, näit., inimese keha loomulikkude funktsioonide tundma õppimisest. Selles mõttes tuleb võidelda igasuguste organismi kihvtituste vastu, ka suitsetamise vastu.

Annusson teeb ettepaneku: Õpetajate päev tunnustab tarviliseks õpetajate osavõtmise karskusliikumisest. Ettepanek võetakse ühel häälel vastu.

Et Ernitsi ettepanek sisaldab küsimusi, mis nõuavad põhjalikumat käsitlemist, kui see sellel koosolekul võimalik on olnud, siis otsustatakse teda mitte resolutsioonina hääletada, vaid protokollki juure lisada — materjalina.

Enne koosoleku lõppu võetakse veel vastu ettepanek, et Liidu juhatus samme astuks valitsuse juures õpetajate pensioni kassasse makstud summade Venemaalt tagasinõudmiseks.

Koosolek lõpeb kell 10 õhtul juhataja lõppsõnaga, milles ta soovib püsivust edasi töötada algatud sihis ja peatset nägemist järgmisel koosolekul.

Linnade kongress,

mis peeti Tallinnas 17., 18. ja 19. jaan. s. a., võttis vastu hariduse alal järgmised resolutsioonid:

Kõik koolid, millele üleriikline tähtsus, lähevad riigivalitsuse üleval pidada.

Kesk- ja erikoolid, millele üleriikline tähtsus puudub, kuuluvad omavalitsuste alla. Maakonnad ühinevad tarbekorral linnadega kesk- ja erikoolide ülevalpidamiseks.

Õppemaks, mis väikese osa koolide kuludest välja teeb, tuleb kordkorralt ära kaotada, et kõigile lastele võimaldada haridust omandada.

Valitsus annab kohalikele omavalitsustele koolide ülevalpidamiseks tarvilisel määral toetust. Sennine keeruline õpetajate palgaosade järele abiraha väljaarvamise viis tuleb ära kaotada.

Koolinõunikud määratakse ametisse omavalitsuse poolt.

Väljaspool kooli hariduse laialilootamiseks (lasteaiad, lugemislauad, kursused täiskasvanutele ja rahvaülikool) annab riik toetust selsamal määral kui kohalik omavalitsus.

Riik annab laialist toetust omavalitsusele uute koolimajade ehitamiseks ja koolide õppeabinõudega varustamiseks. Endiste koolide majade ja ruumide vabastamisele, mis sõjaväe- ja valitsuseasutuste alla võetud, tuleb viibimata asuda.

Uute koolimajade ehitamisega tuleb võimalikult ruttu algust teha.

Kasvatustajad tulevad linnadest maale asetada, kusjuures suurem osa nende ülevalpidamiseks riigi kanda läheb. Kasvatustajadeks on soovitatav ärakasutada võõrandatavate mõisate hooned ühes tarvilise maaga.

Tuleb soovitavaks pidada katseid lapsi perekondadesse kasvatada anda.

Näitekunsti tuleb jõudumööda toetada ja edendada.

Kuigi kongressil töörohkeuse ja ajannappuse pärast ei saadud käsitada haridusküsimust täies ulatuses ja tarviliku põhjalikkusega, vaid võidi ainult möödaminnes puudutada üksikuid põlevaid päevaküsimusi, peegelduvad siiski vastuvõetud resolutsioonides, mida ei saa eeltoodud põhjusil küll võtta linnade haridusprogrammina, mõned sihtjooned, mis iseloomustavad meie linnade omavalitsuste hariduspüüdeid.

Asudes vaatekohale, et linnadele peaks võimaldatama avar enesemääramine ja laialdane tegevusvabadus, autonoomia, kusjuures riik teostagu omavalitsuse tegevuse järelevalvet ainult seaduslikkuse, mitte aga otstarbekohasuse mõttes, pidi kongress haridusküsimuses loomulikult rõhutama, et koolid, mille puudub üleriikline tähtsus, s. o. kõik harilikud üldhariduslikud, kui ka need erikoolid, mis teenivad kohalikka vajadusi, samuti ka haridustöö väljaspool kooli, peaks jätama omavalitsuse korraldada. Ei ole keskkoonduks kuskil vist otstarbetum, kui haridusalal, nagu seda juba ka oma riigi kestusel oleme võinud tähele panna, kus keskvalitsuse püüde liig palju korraldada ja üksikajadesse tungida mitmel puhul juba on tekitanud arusaamatusi ja nurinat, vahel isegi kippunud takistama hädapärast tarvilikku tegevust.

Teine rõhutata põhimõte, mis ka resolutsioonides avaldub, oli — haridus olgu kõigile kättesaadav, kool seega kõigile maksuta. Siit järgneb hulk tähtsaid ja tõsiseid ning kulukaid ülesandeid, mida ka kongressil osalt puudutati. Kõige pealt ajakohaste koolimajade ehitamine ja tarviliku sisseseademuretsemine, siis — õpilaste varustamine riietega, jalanõudega, õppetarvetega, nende toitmine jne., tervishoidline korraldus, õpilaste suvikoloniid, sanatooriumid jne.

On loomulik, et linnade praegused tuluallikad ei jõua katta kõiki kulusid, mis linnadel hariduse, kui ka teistel aladel erakordselt täita, ja kongress eeltoodud resolutsioonideski korduvalt rõhutab riikliku toetuse vajadust.

Vastastikuse oma-abi mõttes pandi kongressil alus linnade liidule, mille kaudu loodetakse tulevikus lahendada ühiseid ülesandeid, peasjalikult majanduse alal. Künni liidu lõpuliiku konst-

ruerimiseni valiti kongressil kõigi linnade ja mitme alevi esitajaistkomitee, kes kongressil tehtud otsuste ja kavatsuste sihis kohe tööle peab asuma.

Psühholoogilis-pedagoogiline selts

on välja kasvanud E. O. Liidu pedagoogilisest toimkonnast, et sel teel võimaldada tööst osavõtmist ka mitte-õpetajatele. Vastuvõetud põhikirja eelnõu järelle on seltsi eesmärk: edendada Eestis rahva kultuuriliseks arenemiseks vajalikkude filosoofiliste teaduste, eriti psühholoogia ja pedagoogika kasvamist ja süvendamist; ühendada kõiki Tallinnas ja väljaspool Tallinnat asuvaid isikuid, kes määratud teaduste edendamiseks kaastegevad tahaksid olla; toetada vaimliselt ja aineliselt omi liikmeid nende teaduslikus tegevuses.

Seltsi liikmeks võib olla iga Eesti Vabariigi kodanik, kes seltsi ülesannetele kaasa tunneb. Tegevaks-liikmeks võib saada iga liige, kui ta vähemalt ühe teadusliku ettekandega on esinenud seltsi teaduslikul istangul. Liikmemaks 50 m. aastas.

Põhikiri saadetakse ligemal ajal registreerimisele.

Ajutises juhatuses on: A. Kuks (esimees), H. Reimann (kirjat.) ja Jaanvert (kassahoidja).

Õpetajatele palgamaksmine

on Harjuma maakonnas äärmiselt korralatu. Palgamääruse makspanekust on juba viis kuud mööda, kuid õpetajad pole palga õigel ajal (iga kuu lõpul) kättesaamises sugugi paremini kindlustatud, kui varemalt. Harjumaa õpetajatele makseti kuni viimase ajani

palga asemel — nii kahe, kolme kuu tagant — avansse 200—300 marga suuruses; lisapalk teenistusaastate eest 1. juulist — 31. dets. 1919. a. ja elukalliduslisad 1919. a. nov. ja dets. eest makseti õpetajatele alles käesoleva aasta jaanuarikuu jooksul. Millal jaanuarikuu põhipalk ühes lisadega, 30%-line elukalliduslisa 1919. a. nov. ja dets. eest ning juhatusasu 1. juulist 1919. a. algades, kätte saadakse, on teadmata. Järjest tõusva elukalliduse tõttu ei vasta õpetajate palganormid ammugi enam elutingimistele; õige kibedaks muutub aga olukord, kui sellegi natukese järele kuude kaupa ootama pead. Harjumaa Õpetajate Liit on mitmel korral Harju maakonna- ja koolivalitsuse poole pööranud nõudmisega palgamaksmist korraldada. Täni on need nõudmised tagajärjetuks jäänud. Harju maak. koolivalitsus seletab korraldatud palgamaksmist kord krediidi puudusega, kord palgaseaduse puudulikkusega.

Hiljuti palus Harjumaa Õp. Liit märkekirjaga Eesti Õp. Liidu juhatusel tähendatud olukorra lahendamisel abiks olla. E. O. Liidu juhatus otsustas kirja saata haridusministeeriumi, juure lisades, et kaebtusi korraldatu palgasaamise üle mujaltki on tulnud, ja paluda, et ministeerium korraldatu palgamaksmise vastu abinõusid otsiks. Ministeeriumis läbi rääkides on lubatud teha tarvilikka korraldusi, et sarnaseid nähtusi kõrvaldada. Ka selgus, et viga on rohkem maak. koolivalits. asjaajamises, kui krediitide puuduses. Igatahes ei peaks õpetajad palga kättesaamise suhtes olema halvemais tingimuses, kui teised palgasaajad.

—o.

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Kongress 1920.

(Eelteade).

Eesti Õpetajate Liidu asemikkude kogu kohustas Liidu juhatusel eeltöid tegema tuleval suvel ärareetava õpetajate kongressi kokkukutsumiseks. Kongressi aja ja laadi määramine jäeti juhatusel hooldeks.

Liidu juhatus otsustas kongressi kokkukutsuda juunikuul, pärast kooritöö lõppu ja ennesuvisete kursuste algust.

Kongress peetakse Tallinnas ja vältaks neli päeva.

Kongressist võtavad hääleõiguselga osa: 1) õpetajate ühingute esitajad, iga 10 liikme kohta üks; 2) iga maakonna liidu juhatusel poolt üks esitaja; 3) kõik Liidu asemikkude kogu liikmed ja 4) Liidu juhatusel liikmed.

Volitused esitajatele annab iga õpetajate ühing otsekohe.

Kongress on otsusvõimeline iga kokku tulnud esitajate arvu juures.

Sõnaõiguselga võivad osa võtta

kõik Õpetajate Liidu liikmed. Iga kongressist osavõtja maksab kulude katmiseks 10 marka.

Töö kiirustamiseks ja korraldamiseks määrab kongress enesele kodus korra, mille eelnõu Liidu juhatus kongressile ette paneb.

Küsimuste kohta teevad referendid ettepanekuid, mis kongressi algul liigetele paljundatult välja jagatakse.

Õpetajaid, kes kongressil referaatidega ehk pikemate ettepanekutega mõtleavad esineda, palutakse sellest teatada Liidu juhatusel hiljemalt 1. aprilliks s. a. Samaks ajaks tulevad saata Liidu juhatusel ka kõik ettepanekud kongressi aja, vältuse, laadi, küsimuste jne. kohta.

Referaatidele-järgnevad ettepanekud, samuti ka iseseisvad pikemad ettepanekud tulevad saata Liidu juhatusel 15. maiks s. a.

Kongressi tööd mõeldakse koondada ühe tähtsama küsimuse — algkooli — ümber. Referaadid ja ettepanekud kannaksid tegelise laadi, silmaspidades praegust kooli loomistööd.

Kongress algab tööd ühiselt, jaguneb siis sektsioonideks, kus arutatakse läbi päevakorda võetud küsimused ja valmistatakse ette üksikasjalised ettepanekud, mille ühtlustamiseks on kongressi redaktsioonikomisjon. Esialgu on kavetatud moodustada sektsioonid päevakorra 2—6 pp. arutamiseks.

Ettepanekud hääletatakse kongressi ühisel koosolekul.

Peale tegeliku töö, mille kokkuvõtteks on kongressi otsused (resolutsioonid), järgnevad kongressi viimasel päeval pedagoogilist laadi referaadid ja läbirääkimised (v. päevakorra p. 7).

Kongressi ajal korraldatakse osavõtjate sõbralik koosviibimine. Pärast kongressi töö lõppu pannakse toime ühine lõbusõit, mille siht edaspidi ära määratakse ja korraldatakse mõned ekskursioonid Tallinna ümbrusse.

Kongressi päevakorra esialgne kava on järgmine:

1. Kongressi avamine ja töökorralduse määramine.

2. Algkool ja kooliuuendus. Ülevaade praegusest Eesti algkoolist. Maksmapandud uuendused ja nende ta-

gajärjed. Algkooli ühtluskooli osa ehk iseseisev üksus?

3. Algkooli õppeained ja õppekavad. Missugused õppeained, missuguses järjekorras peaksid olema algkooli õppekavas? Praeguste õppekavade arvustamine ja ettepanekud nende muutmiseks.

4. Koolimajad ja koolisisesed eadad. Missugused peavad olema meie koolimajad? Kas tulevad korraldada koolide juures ühiselumajad ja mis alusel? Kooliaiad, mänguplatsid, koolimaa. Õppevahendid.

5. Kool ja ühiskond. Koolivalitsus. Kool ja kodu.

6. Õpetaja. Ülevaade õpetajaskonna organiseerimistööst. Õpetaja ja ühiskond. Õpetajate ettevalmistus ja edasiharimine (koolid, kursused jne.).

7. Kasvatustöö koolis. Töökool. Individuaalne ja sotsiaalne kasvatus. Kodune kasvatus.

Eesti Õpetajate Liidu juhatus.

Tallinna Õpetajate Seltsi

PÕHIKIRI.

I. Seltsi eesmärk.

Tallinna Õpetajate Selts on kutseühing, mille eesmärk on:

1) Oma liikmete ja nende perekondade vaimliste, õigusliste ja majandusliste huvide selgitamine, kaitsmine ning aineeline toetamine.

2) Koolielu igakülgne, rahva kultuuri iseäraldustele vastav edendamine.

II. Seltsi tegevus.

Oma eesmärkide saavutamiseks avaldab Selts järgmist tegevust:

1) Astub samme Seltsi liikmete palgaolude parandamiseks; teeb koolide ülevaade ja töötingimiste üle lepinguid, ning valvab tehtud lepingute täitmise järele.

2) Kaitses seltskondliste ja valitsuse asutuste ees oma liikmete huviseid.

3) Võtab oma peale õpetajate elukutsesse puutuvate majandusliste, juriidiliste ja eetiliste küsimuste selgitamise ja vastolude lahendamise kui vahetõhus, ning korraldab soovi järele kui juriidiline nõuandja ehk vahemees oma liikmete asju valitsuseasutustes.

4) Asutab oma liikmete tarvis toetuskaassa, mille summast

õpetajaile ja nende perekondadele hädalistel kordadel toetusrahasid antakse ning õpetaja kutsele vastavad ja tarvilikuks tunnistatud ettevõtted teostakse.

5) Kogub õpetajate ellu puutuvaid statistilisi materjalisid; toimetab õpetajate registreerimist ja soovitab vabadele kohtadele kohaseid õppejõude.

6) Püüab oma liikmeile odavate hindadega tarbeaineid muretseda.

7) Asutab oma liikmeile ja nende perekondadele suvekoloniisid ja ühiselumajasid.

8) Korraldab õpetajate koosolekuid ja kongressisid kooliellu ja õpetajaisse puutuvate küsimuste lahendamiseks.

9) Arutab kooliellu puutuvaid määrusi, meetodeid ja uuendusi ning soovitab nendest elunõuetele vastavaid koolielus maksma panna.

10) Hoolitseb selle eest, et Seltsi liikmed võiksid kõigiti ajanõuete kõrgusel seista; korraldab selleks neile raamatukogusid, ettelugemisi, ekskursjone, kursusi, koolisid ning võimaldab oma liikmeile kõigist muist tarvilikuist korraldustest osavõtmist.

11) Laotab ajakirjanduse ja raamatute kaudu oma liikmete kirjanduslisi töid laiali, määrab paremate kooli ja pedagoogiliste tööde ning õppeabinõude eest autasus.

12) Astub õpetajate keskliidu liikmeks ning ühineb tarbekorral teiste kutseühisustega.

III. Liikmed ja nende kohused.

1) Seltsiliikmeid registreerib seltsi juhatus sellekohase suusõnalise või kirjalise sooviavalduse peale.

2) Liikmeteks võivad olla isikud, kes Tallinnas kutselisteks õpetajaiks on. Märkus: Seltsi liikmeil, kes koolitegevusest on loobunud, on õigus Seltsi liikmeiks edasi jääda, kui peakoosolek selleks takistusi ei tee.

3) Iga liige on kohustatud aasta jooksul oma liikmemaksu ära õiendama, mida kuuviisi teha võib.

4) Liikmemaksu suuruse määrab iga aasta peakoosolek kindlaks.

5) Seltsi liikmed on kohustatud seltsi põhikirja ja peakoosolekute otsuste alla paenduma.

6) Liikmed, kes Seltsi sihtide ja kasude vastu töötavad, heidetakse peakoosoleku otsuse järele seltsist välja.

7) Seltsi liikme väljaheitmise küsimuse otsustamisel peab koos olema $\frac{2}{3}$ liikmetest.

IV. Korraldus.

Seltsi korralduse hulka käivad:

- 1) Peakoosolek.
- 2) Juhatus.
- 3) Revisjoni- ja mitmesugused erikomisjonid.

V. Peakoosolek.

a) kokkukutsumine.

1) Peakoosoleku kutsub kokku seltsi juhatus tarviduse järele või 15-ne liikme ehk revisjoni-komisjoni kirjalisel nõudmisel. Viimasel juhtumisel nädala jooksul nõudmise kättesaamise päevast arvates.

Märkus: Aasta-peakoosolek peetakse ära mitte hiljem kui veebruarikuus.

2) Peakoosolekud on otsusevõimulised, kui neist $\frac{1}{5}$ Tallinnas elavaid liikmeid osa võtab; välja arvatud seltsi likvideerimise ja liikumata varanduse omandamine ja võõrandamine, niisama ka liikmete väljaheitmine, kus $\frac{2}{3}$ liikmist koos peab olema. Ei tule määratud ajaks tarviline arv liikmeid kokku, siis peetakse mitte hiljem 7 päeva teine koosolek ära, mis kokkutulnud liikmete arvu peale vaatamata otsusevõimuline.

b) avamine.

3) Peakoosolekud avab juhatus esimees ehk tema abi; mõlemate puudumisel üks juhatus liikmetest.

4) Avaja annab teada juhatus poolt kindlaks määratud päevakorra.

5) Peakoosolek võib päevakorda muuta ja täiendada.

c) juhataja.

6) Peakoosolekuid juhatab koosoleku poolt selleks valitud juhataja, kellele võib valida üks või rohkem abiliisi.

7) Korrapidamine koosolekul on juhataja hooleks. Temal on õigus kõnelejaid peatada ainest kõrvale kaldumise, korra rikkumise ja haavavate sõnade tarvitamise puhul, kõnelejatele mitte kohaste sõnade ja ütluste eest märkusi

teha, korrale kutsuda ja kolmekordse hoiatuse järele sõna ära võtta.

8) Üleüldise ärevuse korral on juhatajal õigus koosolekut lõpetada või vaheaega kuulutada.

9) Liige, kes juhataja tegevusega rahul ei ole, võib nõuda selle protokollereimist.

d) protokoll.

10) Koosoleku kohta kirjutatakse protokoll, kuhu üles tähendatakse koosoleku käik, üksikute liikmete ettepanekud ja vastuvõetud otsused.

11) Protokollikirjutajaks valitakse koosolijate hulgast üks või rohkem liikmeid.

12) Protokollid kinnitavad oma allkirjadega koosoleku juhataja, tema abid, protokollikirjutajad ja kaks koosoleku poolt valitud isikut.

13) Kinnitamine peab sündima ühe nädala jooksul.

e) sõnaõigus.

14) Igal seltsiliikmel on koosolekul sõnaõigus ja hääleõigus.

Märkus: Võõrastel on sõnaõigus peakoosoleku nõusolemisel.

15) Juhataja annab sõna üleskirjutamise järjekorras; juhatajal enesel on sõnaõigus väljaspool järjekorda.

16) Ettepanekute arutamisel saab sõna kõige pealt aruandja ehk ettepaneku tegija, juhatause poolt ettepanekuid päevakorra punktide arutamisel üks juhatause liikmetest, samuti on neil sõna läbirääkimiste lõpul viimastena, läbirääkimiste kokkuvõtteks ning lõpuseletusteks.

17) Sõna võib võtta väljaspool järjekorda erakorraliseks teadaandmiseks koosoleku ja asjaajamise korra kohta, tegelikuks märkuseks hääletamise motiivide kohta ja isiklikus asjus ainult üks kord ja mitte üle 5 minuti. Selle juures antakse sõna hääletamise motiivide kohta enne hääletamist ja isiklikus asjus koosoleku lõpul. Viimaste küsimuste juure vaielusi ei lubata. Üksiku küsimuse arutamise korra kohta antakse sõna kahele poolt ja kahele vastu.

18) Koosolek võib kõnede lühendamise asjus kitsendusi maksma panna, kõne aega vähendada, kõnelejate nimekirja kinni panna ehk vaielusi hoopis ära lõpetada, ilma et üleskirjutatud kõnelejafele enam sõna antaks. Neid ette-

panekuid teha ei ole lubatud koosoleku juhatajal.

f) Asjaajamine.

19) Peakoosolekul tulevad arutusele küsimused, mis juhatus ettepaneb ja mis üles tõstavad üksikud liikmed.

20) Iga seltsi liige võib peakoosolekule ettepanekuid teha. Ettepanekud peavad kirjalikud olema, kui juhataja seda nõuab.

21) Koosolek otsustab, kas ettepanekud kohe arutusele võtta, ehk nad juhatausele või komisjonile läbivaatamiseks anda.

22) On küsimus otsustatud komisjoni või juhatause kätte anda, siis tuleb ta arutamisele järgmisel peakoosolekul.

23) Enne ettepaneku üksikasjalist arutamist avatakse ta üle üleüldised läbirääkimised.

24) Pärast üleüldisi läbirääkimisi teeb koosolek otsuse, kas ettepaneku üksikasjalisele arutusele asuda, ettepanek tagasi lükata või uuesti läbivaatamisele anda.

25) Parandused, mis ettepaneku juures tehakse, tulevad juhatajale kirjalikult anda, sellekohase nõudmise peale.

g) Hääletamine.

26) Hääletamine sünnib lahtiselt ehk kinniselt. Kinniselt siis, kui seda vähemalt viis liiget nõuavad. Hääletamine võib ka $\frac{1}{3}$ koosolijate soovil nimeline olla.

27) Otsused tehakse liht häälte enamusega, väljaarvatud liikme väljaheitmine liikumata varanduse omandamine ja võõrandamine ja seltsi likvideerimine, kus $\frac{2}{3}$ häälte enamust peab olema.

28) On poolt ja vastu antud häälte arv ühesuurune, tunnistatakse ettepanek tagasi lükatuks.

Märkus: Ümberhääletamine võib tulla ainult sel puhul, kui lugemine segane.

29) Kõik parandused ja täiendused hääletatakse enne, kui need punktid ehk ettepanekud, mille kohta nad tehtud.

30) Kui ettepaneku tegija ehk aruandja parandusega või täiendusega ühineb, ei panda seda parandust eraldi hääletamisele, vaid hääletamisele tuleb terve ettepanek muudetud kujul.

31) Kui parandusi ja täiendusi mitu, siis hääletatakse kõige pealt need,

mis ettepanekust kõige rohkem lahku lähevad. Kui sarnast vahet ei ole, siis hääletakse sisseandmise järjekorras.

h) Juhatus ja komisjoniliikmete ametist tagandamine.

32) Tekib tarvidus juhatus või komisjoni liiget enne määratud aega ametist tagandada, siis antakse tagandavale õigus nõuda, et tagandamise põhjuse selgitamiseks komisjon valitaks, kes otsuse järgmisele peakoosolekule ettepaneb.

VI. Juhatus.

1) Juhatusesse valitakse aasta peakoosolekul liht healtenamusega 9 liiget ja 5 kandidaati ühe aasta peale.

Märkus: Ka aasta keskel võib juhatus valida, kui vana on tagasi astunud või ametist kõrvaldatud. Sel korral valitakse uus jooksva aasta lõpuni.

2) Juhatus liikmed jaotavad kolme päeva jooksul oma vahel ametid järgmiselt: 1 esimees, 2 abi; 1 kassahoidja, 2 abi; 1 kirjatöimetaja, 2 abi.

3) Juhatus kutsub kokku esimees arviduse järele, igatahes mitte vähem kui 2 korda kuus. Esimese koosoleku kutsub kokku endine esimees.

Märkus: Koolivaheajal ainult arviduse järele.

4) Juhatus koosolekuid juhatab esimees või tema abi; mõlemate puudumisel valitud juhataja.

5) Juhatus koosolekud on otsuse võimalised, kui üle poole liikmeid koos.

6) Juhatus liige, kes vabandamata põhjustel kolmelt koosolekult järgimööda puudub, arvatakse juhatuselt lahkunuks.

7) Juhatuselt lahkunud liikmete asemele astuvad kandidaadid valimistel saadud hääle arvu järjekorras.

8) Igast juhatus koosolekust kirjutatakse protokoll.

9) Sisemise asjaajamise korra määrab juhatus ise kindlaks.

10) Juhatus on seltsi täidesaatev organ ja seltsi varanduse üle valitseja.

11) Kui täidesaatev organ valvab juhatus hoolega, et liikmete huvisid kuidagi ei rikutaks; juhatus esitab seltsi ameti asutustes ja ajab asju seltsi nimel.

12) Juhatus tegevust juhivad põhikiri ja peakoosoleku otsused.

Märkus: Rahalistes asjades toimetab juhatus eelarve piirides.

13) Arukordsetel kiiretel juhtumistel, kus viivitus võimata, on juhatus õigustatud põhjusemõtteliselt otsustama, kuid peab otsuse ligemale peakoosolekule heaksarvamiseks ette panema.

14) Igal peakoosolekul esineb juhatus aruandega jooksva tegevuse üle peakoosolekute vaheajal.

15) Aasta peakoosolekul esineb juhatus aruandega läinud aasta tegevusest ja eelarvega algava aasta jaoks. Selle koosolekuga lõpeb juhatus tegevus ja asemele valitakse uus.

16) Juhatus asupaik on Tallinnas.

VII. Revisjoni komisjon.

1) Revisjoni komisjoni valitakse peakoosolekul kolm liiget ja kaks kandidaati ühe aasta peale.

2) Komisjon valib oma seast esimesel koosolekul juhataja ja kirjatöimetaja.

3) Revisjoni komisjoni kutsub kokku komisjoni esimees arviduse järele revideerimise otstarbeks mitte vähem kui kolm korda aastas.

Märkus: Esimese korra kutsub revisjoni komisjoni kokku juhatus esimees kui peakoosolekul kokkukutsujat pole määratud.

4) Revisjoni komisjon toimetab seltsi majanduse elu revideerimist, kus juures ka kulude otstarbekohasust silmas peetakse.

5) Revisjoni komisjonil on õigus esineda igal peakoosolekul aruandega. Aasta aruande kannab ta ette aasta peakoosolekul ühes juhatus aasta aruandega.

6) Revisjoni komisjon on kohustatud revideerimise toimepanema täie arvu liikmetega. Kui mõnel liikmel pole võimalik ilmuda, peab kandidaat ta aset täitma.

7) Igast koosolekust kirjutatakse protokoll.

VIII. Erikomisjonid.

1) Erikomisjonid valitakse peakoosolekul määratud või määramata aja peale.

2) Erikomisjonid kutsub kokku juhatus esimees, kui peakoosoleku poolt pole määratud kokkukutsujat.

3) Iga komisjon valib esimesel koosolekul endale juhataja ja kirja-toimetaja.

4) Komisjonide, sama iga alam-komisjoni, igast koosolekust kirjutatakse protokoll.

5) Sisemise asjaajamise korra määrab iga komisjon ise kindlaks.

6) Iga komisjon on kohustatud oma töö lõpul peakoosolekule aruannet ette kandma. Uhes aruandega antakse ära ka kõik protokollid ja muu kirjavahetus.

7) Oli komisjon valitud määramata aja peale, või teatud küsimuste arutamiseks, siis lõpeb ta tegevus automaatselt, kui ülesanne ja aruanne ära antud.

8) Erikomisjonide koosolekutele on õigus igal seltsiliikmel sõnaõigusega osa võtta.

9) Erikomisjonidel on õigus asjatundjaid juure koopteerida.

IX. Õigused ja varandus.

1) Seltsil on juriidilise isiku õigused.

2) Selts saab varalist jõudu liikme sisseastumise- ja aastamaksust, korjandustest ja muudest sellekohasetest allikatest ning ettevõtetest. Sisseastumise maksu ja liikmemaksu määrab ära iga aasta peakoosolek.

3) Selts võib omandada ja võõrandada niihästi liikuvat kui liikumata varandust.

X. Seltsi lõpetamine.

Selts lõpetab oma tegevuse peakoosoleku otsuse põhjal, ülejäänud varandust jättes asutusele, millel on seltsiga samad ülesanded. Seltsi lõpetamise-koosolekust peavad vähemalt $\frac{2}{3}$ liikmeid osa võtma ning otsus peab $\frac{2}{3}$ koosolijate häälteenamusega tehtama. Likvideerijaks valitakse samal koosolekul viieliikmeline komisjon, kes kuue kuu jooksul koosoleku otsused täide saadab.

Küsimused ja vastused.

Missugused taimed on kooli akvaariumis kõige otstarbekohasemad?

Magedavee akvaariumi taimedel on ülesandeks vett puhastada süsihappu gaasist ja toitu mureseda algloomakestele. Koolide akvaariumi taimed on tarvilikud ka mitmesuguste katsete demonstreerimiseks. Seda arvesse võttes on kõige otstarbekohasemad järgmised taimed: vesikatk (*Elodea canadensis* Rich.), mis väga hästi kasvab. Vallisneeria (*Vallisneria spiralis* L), väga kasulik taim akvaariumis; kõlbab raku-keste protoplasmilise liikumise demonstreerimiseks. Seemned müüa. Sügisene vesitäht (*Callitriche autumnalis* L), niisama ka kevadine v. (*C. vernalis*) ja tiik—v. (*C. staqualis* Scop.). Harilik vesihernes (*Utricularia vulgaris* L.), vesikarikas (*Stratiotes aloides* L.) ja t. Kõik nimetatud

taimed kasvavad meie vetes, peale vallisneeria, mida aga iga akvaariumi omanikult saada võib.

*

Keda võetakse Eesti õpetajate seminaridesse vastu ja mitu aastat kestab nende kursus? Kas vanaduse tsensus on maksev?

—

Seminaaril on viis klassi:

I kl. vastab keskkooli V klassile, II kl. vastab keskkooli VI klassile, III kl. vastab keskkooli VII klassile jne.

Kuni üldise algkooli tasapinna tõstmiseni ja ühtlustamiseni avatakse seminari juures ettevalmistamise klass, millesse võetakse ministereiumi- ja kihelkonnakooli teadmiste tasapinnaga õpilasi. Vastu võetakse mõlemast soost õpilasi. Vanaduse tsensus maksev ei ole.

Rahvahariduspäeva koosolekute protokollid

9. ja 10. novembril 1919.

Rahvahariduspäev peeti 9. ja 10. nov. 1919. Tallinnas haridusministeeriumi ruumides haridusministeeriumi rahvaharidus-osakonna kutsel.

Osavõtjaid oli mitmesuguste haridusliikude seltside ja asutuste poolt maakondade järele (linnad ühes arvatud) järgmiselt:

Harjumaalt 16, Järvamaalt 9, Läänemaal 13, Pärnumaal 4, Petserimaalt 4, Tartumaalt 13, Valgamaalt 1, Viljandimaalt 6, Virumaalt 12, Võrumaal 2.

Rahvahariduspäeva avas haridusminister J. Kartau kõnega, milles ta rahvahariduse seisukorda kirjeldas, leides selle väga viletsa olevat. Vene valitsuse all, kust me alles hiljuti peasime püüti rahvast ennemini hoida pimeduses, kui teda valgustada. Koolide peasiht oli ümberrahvustamine. Neisegi koolidesse ei ölnud kõigil võimalik pääseda, mispärast suur hulk koolist täiesti eemale jäi. Rahvahariduse tõstmiseks väljaspool kooli ei tehtud midagi, nii et siin midagi ei ole, mille peale võiks hakata edasi ehitama.

Vabas Eestis peab see teisiti minema. Haridusministeerium on enesele ülesandeks seadnud tõsta, nii palju kui võimalik, rahva laiemate hulkade haridust, kes koolist on pidanud eemale jääma. Ning selleks, et teid ja abinõusi selle ülesande täideviimiseks leida, ongi käesolev Rahvahariduspäev kokku kutsutud. Lõpuks soovib minister jõudu ja edu eelolevale tööle.

Rahvahariduspäeva juhatajateks valitakse: E. Asson, Marfeldt ja Söödor. Protokollid kirjutajateks: Nurk, Tohvelmann ja Martinson.

Selle järele loeb E. Asson Rahvahari-

duspäevale X. karskuskongressi poolt saadetud tervitustelegrammi ette: „Kindlasti uskudes, et haridus on jõud, mis Eesti heledale tulevikule vastu viib, tervitab X. karskuskongress Rahvahariduspäeva. Ühtlasi palub kongress keeluseaduse maksmapanemise ja sala viinapõletamise asjus Rahvahariduspäeva seisukohta võtta.“ Kongressi juhatus.

Ära kuulates tervitustelegrammi, otsustavad kooslijad ühel häälel seisukoha võtmist keeluseaduse maksmapanemise ja sala viinapõletamise asjus päevakorda võtta ja X. Karskuskongressile vastu-tervitus saata, mille kokkuseadmine juhatus hooldeks jäetakse.

Juhatama hakkab hra Marfeldt.

Sõna saab haridusministeeriumi rahvahariduse osakonna tegevusest ülevaate andmiseks E. Asson.

„Haridusministeeriumi rahvahariduseosakond alustas oma tegevuse augusti kuul s. a. Osakond seadis oma ülesandeks rahva vaimliste huvide elustamise, rahva silmaringi laiendamise ja edasiharimise võimaluse loomise neile, kes edasi õppida soovivad.

Selle sihi saavutamiseks kavatses osakond samme astuda lugemislaudade sisseseadmiseks, kus kõik Eesti ajalehed rahvale maksuta lugeda oleksid. Edasi tahtis osakond raamatukogusi asutada, kust igaüks ilu- kui teaduslikku kirjandust maksuta koju lugeda saaks. Raamat annab edasi teadmisi, mis kogutud aastasadade jooksul; raamatutes peegeldub inimesesoo vaimuelu. Rahvad, riigid, seltskonnad ühes üksikute inimestega kaovad, aga järele jääb neist jutustama raamat. Raamatul, kui sarna-

sel, on seega suur haridusline tähtsus. Sellepärast tuleb raamat rahvale kätte anda.

Kuid mitte igaüks ei armasta ega oska lugeda, vaid kuuleb parema meeleaga suusõnalist õpetust. Nende jaoks on kavatsatud korraldada kõnekoosolekuid ja ettelugemisi ühiskondliste, poliitiliste, kunsti ja teaduslike küsimuste üle; tõsistele edasiõppijatele tahetakse avada edasiharimiskooli, käima panna kursusi ja rahvaülikooli. Veel on tahtnud osakond kinosid ära kasutada hariduslikeks otstarbeks jne.

Kuid kõigi nende kavatsuste elluviimiseks puudus ja puudub praegugi osakonnal raha. Sellepärast pööras osakond kohe algusel üleskutsetega omavalitsusasutuste poole, et nad rahvahariduse tõstmisel abiks oleksid.

Kuid ka omavalitsusasutused põevad rahakitsikust. Nii, näit., ei võinud ükski maakond ega linn rahapuuduse pärast osakonna ettepanekut rahvahariduse instruktori ametisse panemise asjus teostada. Samuti ei ole võimalik olnud paljudes kohtades, kus selleks küll tarvidust tuntakse, edasiharimiskooli avada. Valla omavalitsused ei jõua igal pool oma harilikkagi kulusid katta, nii et nad osakonna ettepaneku peale, lugemislaua ja raamatukogusid toetada, suuremalt jaolt eitavalt pidid vastama. Ainult mõnelt poolt on selleks otstarbeks summe lubatud; nii on lubanud: Emmaste, Martna, Veltsa ja Odavere vallavalitsused, igaüks 500 m., Raadi, Porkuni ja Tudolinna vallavalitsused, igaüks 1000 m., ja Kasaritsa vallavalitsus 200 m. raamatukogude ja lugemislauade toetamiseks.

Et raamatukogud ja lugemislauad odavamini kirjandust ja ajalehti saaksid, pööras osakond ettepanekuga kirjastusäride ja ajalehtede toimetuste poole, eelnimetatud asutustele hinnaalandust anda, millisele soovile vastu tulid: Pihlakas, Rahvaülikool ja Eestimaa Kooliõpetajate Vast. Ab. Seltsi raamatukauplus Tallinnas; Kaarna, Roht, Hermann, Postimees, Odamees ja Noor-Eesti Tartus, lubades kõik läbisegi 25% hinnaalandust oma kirjastatud raamatute pealt. Ajalehtede toimetustest lubasid hinnaalandust oma lehtede pealt: „Vaba Maa“, „Tallinna Teataja“, „Sakala“, „Sotsialdemokraat“, „Postimees“, „Pär-

nu Postimees“, ja „Södur“, kõik läbisegi 20—25%.

Et vastu tulla raamatukogude asutajatele, seadis osakond soovitatavate raamatute nimekirjad rahvaraamatukogude jaoks kokku. Esimene 125-kõitelise, teine 125 + 120-kõitelise kogu tarvis.

Kahjuks ei ole osakond raamatukogusid ja lugemislaua senni riiklise abiga võinud toetada, ehk küll nende esialgseks toetamiseks 57.200 m. krediiti on palutud, mis aga alles kinnitamata.

Omavalitsuse asutustelt vähe vastu tulekut leides, hakkas osakond hariduslike seltse ülesotsima ning tööle õhutama, neile osakonna töökava selgitavaid üleskutsesid saates. Kohtades, kus osakonnas saadud teadete järele, sarnaseid seltse veel ei ole, tegi osakond maakonna koolivalitsustele ettepaneku, nende asutamiseks kaasa mõjuda.

Edasi saatis osakond maakonna ja linna koolivalitsustele õhtu-edasiharimise koolide jaoks linnas ja kahekuuliste edasiharimise kursuste jaoks maal normaal-põhikirjad ja tunnikavad, neile ülesandeks tehes kõigiti kaasa mõjuda, et kus vähegi võimalik, mainitud koolid ja kursused käima saaksid.

Linnadesse, kus keskkoolid töötavad, ja seega õppejõud saadaval, saatis osakond üleskutsesid asutada rahvaülikooli seltse ja käima panna rahvaülikoolid ning lisas, et tööd kohe peal kergendada, Rahvaülikooli Seltsi ja rahvaülikooli normaal-põhikirjad ligi.

Et Eestis head rahvaraamatud peapuuduvad, otsustas osakond populäärteaduslikka raamatuid väljaandma hakata. Oleme väljamailt tellinud eskujulikka rahvaraamatuid ja hakkame neid tõlkima, sest meie parematel kirjameestel puudub praegu aeg rahvaraamatute kirjastamiseks.

Ehk küll rahvahariduse asi väljaspool kooli olude sunnil vaeseks lapseks on pidanud jääma, siiski pean heameelega tähendama, et haridusosakondade juhatjad ja koolinõunikud linnades ja maakondades jõudu mööda on sel alal tööd teinud, nii et rahvahariduse asi kõigist raskustest hoolimata on edenenud.

Nii töötavad juba rahvaülikoolid Tallinnas ja Tartus, ning avatakse saadud teadete järele esimesel võimalusel: Viljandis, Rakveres, Valgas ja Pär-

nus. Teistes linnades ei ole neid õppejõudude puudusel võimalik käima panna.

Ohtu - edasiharimiskoolid töötavad juba: Tallinnas, Tartus, Paides ja Petseris. On lubatud neid avada: Viljandis, Pärnus, Rakveres, Valgas, Võrus, ja Kuresaares.

Kahekuulisi edasiharimise kursusi maal veel küll kuskil avatud ei ole, aga nende käima panemiseks on meie teades juba samme astunud: Kärddlas, Suigus, Hallingas, Kärus, Kosel ja Emmastes. Paljudest kohtadest teatatakse, et kursused on küll tarvilikud, kuid ruumide ja õppejõudude puudusel ei ole võimalik neid avada.

Osakonnas kogutud teadete järele on meil maal 140 raamatukogu. Neist on 39 kõigile maksutud, 46 kõigile maksulised, teised maksutud seltsi liigetele ja maksulised võõrastele. Suuremates linnades on ka maksutud raamatukogud olemas.

Lugemislaudu on maal 17, neist on 13 maksutud kõigile, 4 maksulised. Linnades on mitmel pool maksutud lugemislauad.

Osakond tahab raamatukogude instruktori ametisse panna, kelle ülesanne oleks aidata korda luua juba olevais raamatukogudes ja üles kutsuda uute asutamisele, kõige pealt aga rahva huvi raamatute vastu tõsta ja rahvast lugema õpetada.

Samuti oleks tarvilik rändavad lektorid ametisse panna, milleks osakond ka samme astus, kuid kohaste jõudude puudusel ei tulnud sellest midagi välja. Osakond loodab peale sõja lõpu, kus hulk intelligent jõude vabaneb, ka selle kavatsuse otsekohe teostada.

Et neile, kes endid lugemise teel edasiharida soovivad, teed näidata, kavatakse osakond eneseharimise programmi välja töötada.

Rahvahariduse tõstmise alal mängib tähtsat osa kino. Kinos võib mõne tunni jooksul näha looduse pilti igast ilmajaost, tööstusettevõtteid, vabrikuid nende sisseseadetega, mitmesuguste ainete valmistamist jne., mida suur hulk muidu iialgi näha ei saaks. Osakonnal on kaks kino-aparaati, kuid kahjuks puuduvad kohased filmid, mida aga lootus on otsekohe saada, kui valitsuselt nende muretsemiseks krediiti saab.

See on lühidalt töökava, mille piirides osakond kolm kuud on töötanud. Vähe on suudetud ära teha, kuid ka aega on vähe olnud. Ka on kaks tähtsamat abinõu osakonnal puudunud: raha ja tööjõud. Olude lahenedes avaneb osakonnale lai ja suure tähtsusega tööpõld.

*

Järgnevad aruanded kohtadelt. Esiimesena kõneleb

Johanson Tartust. Tartus töötab Rahva Raamatukogu Selts, kellel on maksuta raamatukogu ja lugemislauad. Raamatukogu laiendamiseks määras linnakoolivalitsus seltsile abiraha, kuid viimasel ajal on mõte tärnanud raamatukogu linna kätte üle võtta, kes teda ka laiendada kavatab. Hiljuti avati Ametiühisuste Kesknõukogu juures ka maksutu lugemislauad, et ajalehti töölistele kättesaadavaks teha.

Edasiharimiskooli kava töötati välja juba sügisel, kuid kool ise avati alles hiljuti. Ta on kõigile maksutu, kuid eeldab lugemisoskust. Kursus on kaheaastane. Tunda on päevas 3—4, väljaarvatud laupäevad, mil praktilistel põhjustel koolis üleüldse tööd ei ole. Osavõtmine on elav, iseäranis keeletundidest.

1917. a. asutati Tartus Rahvaülikooli Selts. Seltsi tegevus sai halvatud okupatsiooni ajal; kuid nüüd on ta juba niivõrd korras, et loengud 10 nov. s. a. algada võivad. Tartus on võrdlemisi kerge rahvaülikooli käima panna, sest ruumid ja osalt ka õppejõud saab kohalikult ülikoolilt.

Peetakse paremaks rahvaülikooli seltsi kätte jätta, kui omavalitsuse asutustele üleanda, sest viimaste käes võiksid poliitilised muutused, mis praegu sagedad, ka rahvaülikooli töö peale halvavalt mõjuda.

Mineval suvel korraldati kooliealistele lastele väljaspool kooli mänguplatsid, kus lapsed koos mängimas ja jutustamas käisid.

Kleitzmann, Lehtsest. Amblas on 800-köiteline raamatukogu, kuid ta seisab tarvitamata, sest et korraldus puudub. Raamatukogude instruktoreil, kui see ametisse pannakse, on siin tükki tööd. Valla omavalitsustel pole halva rahalise seisukorra tõttu võima-

lik raamatukogusid avada, ega nende eest hoolt kanda, siin peab eraalgatus, seltsid appi tulema.

Valla hariduskogu tegi otsuseks edasiharimise kursusi käima panna, kuid lektorite puudusel jäi see otsus teostamata. Kohalikud õpetajad oleksid küll nõus kursustel õpetust andma, kuid nõuavad selle eest tasu.

Grünthal, Petserist, toonitab, et Petseris on tarvis enam kui mujal, rahvaharidust tõsta. Iseäranis tarvilik on kodukäsitööd tõsta, mis siin ju enne sõda õitses. Petseris on eestikeelne raamatukogu olemas, on väike osa Eesti õpetajaid, kuid oleks tarvis veel 11 kuni 12 tublit Eesti õpetajat.

Tollmann, Koselt. Kosel oli karskusselts, mis 1905. aastal Tallinna Rahvaharidusseltsi haruseltsiks ümbermuudeti. Seltsil on oma raamatukogu. Sõja ajal jäi seltsi elu soiku, liikmeid oli kord ainult 15—20. Viimasel ajal on seltsimaja ehitamise küsimus huvi seltsi vastu jälle tõstnud. Liikmeid on praegu 150. Ka raamatukogu on viimasel ajal täiendatud, praegu on kogus 2000 köidet. Raamatukogu on maksuline. Kui aga valitsuselt edaspidi toetust saab, siis on selts valmis raamatukogu maksutuks muutma. Viimasel ajal avati Kosel maksuta lugemislaud.

Kont, Põltsamaalt. Põltsamaal töötab 1914. aastast saadik Lugemising, kes seltskonna toetusel raamatukogu üleval peab. Sõja ajal jäi Ringi tegevus enam vähem soiku, kuid viimasel ajal on jälle enam elavust märgata, pannakse pidusid toime jne... On kavatsus kõnekoosolekuid korraldada, kuid puuduvad kõnelejad. Oleks soovitat neid väljaspoolt saada. Ümborus on rahvarikas, ning osavõtmine oleks elav.

Nurk, Pärnu-Jakobist. Pärnu-Jakobis töötab 1883. aastast saadik Rahvahariduse Selts. Seltsil on sama vana raamatukogu, kui ta isegi. Raamatukogu on maksuta ja ainult liikmeile tarvitada. Liikmeid on praegu üle 300, liikmemaks on 1½ marka. Raamatukogu on järkjärgult täiendatud, praegu on seal üle 2000 köite.

Selts on püüdnud rahvaharidust edendada. Pandi toime õhtukursusi, millest osavõtmine elav oli. Kuid valgustuse puudusel pidi selts kursused

naabri valda seltsimajasse üle viima, mis aga kihelkonna keskkohast kaugel, mil põhjusel osavõtjad eemale jäid ja Selts pidi kursused lõpetama. Lektoritele, kohalikud õpetajad ja arst, määrati tasuks 1000 marka. Et viimased tasu vastu ei võtnud, siis määrati see summa seltsimaja ehitamiseks.

Omavalitsusasutused on rahvahariduse edendamise asjas võimalust mööda vastutulelikud, kuid, et neil võimalust pole praegu maksvate seaduste järele maksusi määrata, siis ei suuda nad ka palju ära teha.

Läänemaal teatakse, et seal on mitmed haridusseltsid. Kullamaa raamatukogu seltsil oli 3000-köiteline raamatukogu, kuid Vene sõjaväed on raamatud suuremalt osalt hävitanud. Mitmel pool on kavatsus asutada õhtukoole. Haapsalus saab õhtukool pea käima.

Leis, Jõgisooilt. Meil on tööliste ühisus, kuid tal ei ole raamatukogu ega lugemislaua. 1918. aastal jõulupuu all kokkupandud rahaga, 700 marka, asutati laste-raamatukogu. Saadi umbes 60 köidet, mis üle 500 marga maksuma läks.

Tohvelmann, Väätsalt. Lööla Rahvaraamatukogu seltsil, mis 1913. a. asutatud, on 350 köiteline raamatukogu.

7-nda jalaväe polgu nimel teatab Tohvelmann, et polgul on raamatukogu asutamiseks 1600 marka kokku pandud. Raamatuid veel ei ole, aga need muretsatakse ligemal ajal.

Veidermann, Tallinnast. Tallinn on võrdlemisi paremas seisukorras: siin on mitmesugused seltsid, raamatukogud jne... Kuid need raamatukogud on enamasti eraisikute omad ja laialised ringkonnad ei saa neid tarvitada. Tallinnas töötab kauemat aega maksuta keskraamatukogu, mille ruumid raamatukogu täienemise ja tarvitajate arvu suurenemise tagajärjel kitsaks on jäänud, nii et hulk raamatuid pööningul tolmub. On kavatsus tuleval aastal avada uus raamatukogu, ühenduses lugemislauadega. Uued raamatukogud avatakse koolimajades. Raamatukogude toetamiseks tuleb linnavalitsusel tuleva aasta eelarvesse 300.000 marka võtta.

Täiskasvanutele töötab 7. klassiline maksutu õhtu-alkool, kuhu tung väga suur, — üle 300 inimese on end üleskirjutanud. Pääle jõulu tuleks veel

teine õhtu-alkkool avada. Tuleval aastal oleks tarvilik avada täienduskursused.

Peale selle töötab maksuline õhtukeskkool. Ka siia on tung nii suur, et tuleval aastal veel teise peab avama. Õppetöö käib neis koolides kindla õppekava järele.

Mõeldakse avada veel mitmesugused kursused: käsitöö, kaubanduslised jne.

Kinodega, kui nad alles linna käes olid, ei suudetud midagi ära teha, sest polnud võimalik häid filme saada. Ehk on nende praegusel omanikul, Haridusministeeriumil, rohkem võimalusi neid hariduslisteks otstarveteks ära kasutada.

Pärtelpoeg, Tallinnast. Noorte ühing „Tungal“ alustas oma tegevuse 1916. aastal. Et kool ja kooliraamatukogud kõiki noori kodanikka ei suutnud rahuldada, astus rühm noori kokku, korraldas referaatide ja kirjanduslisi vaie-õhtuid. Uhingul on 900-köiteline raamatukogu, kuhu on püütud koguda uue aja kirjandust, kui ka vanu raamatuid, mis ju ammu kauplustest kadunud. „Tungal“ kannatab raha puuduse all, mis talle ei luba korralikult töötada. Viimasel ajal on ühing korraldanud lugemislaua, mis kõigile kättesaadav.

Arbeiter, Kursist. Kursi Karskusseltsil on kavatsus avada lugemislaua, niipea kui valgustuse küsimusest üle saadakse. Seltsil on raamatukogu, mida liikmed maksuta tarvitavad, avatakse aga lugemislaua, siis antakse kogust kõigile tasuta raamatuid. Ka on huvi kursuste vastu märgata, kuid lektorite puudusel ei saa neid käima panna. Kui kohalikka õpetajaid lektoritena ära kasutada, siis kannataks selle all koolitöö. Iseäranis tarvilikud oleksid põllumajanduslised ettelugemised.

Toomingas, Järva-Jaanist, maalib enda ümbruskonnast kurva pildi: koolimajad on korratumas olekus, kuid toetust ei saa ei maakonna- ega valla-valitsuselt. Kohalik tööliste selts on rahaliselt jõuetu.

Lamp, Puhjast. Puhja Haridus- selts avas 1910. a. 500-köitelise raamatukogu. Osavõtmine on olnud elav. Läänud aastal määras selts raamatukogu täiendamiseks 1000 marka. Selts kavatseb tuleval aastal kahekuulised kursused avada.

Reisenbuck, Tammistust. Tammistus on 1907. aastast saadik raamatukogu. Temas on 500 köidet. Liikmed saavad raamatuid maksuta, võõrad tasu eest. Läheduses on veel Luunja ja Vesneri raamatukogud. Tammistu raamatukogu asus varemalt koolimajas, kust ta kuberneril nõudel pidi välja kolima. Peale selle asus ta poe juure, kus temast osavõtmine veelgi elavamaks läks. Sõja algul jäi raamatukogu tegevus soiku, kuid 1917. aastal alustas selts uue hooga oma tegevust. Pea sissetuleku allikateks on olnud pidud. Tulevikus tuleks vanu raamatuid, mis lagunenud, parandada ning uusi juure muretseda. Kahju, et puuduvad igasugused teated ilmunud raamatute kohta. Ligemal ajal kavatseb selts avada lugemislaua. Ka oleksid kursused tarvilikud, iseäranis talvel.

Lamm, Keilast. Keilas asutati 1906. aastal Rahvahariduse Selts. Selts avas oma kooli, mis aga kinni pandi ettekäände all, et ta kitsas rahvuslik olevat. Aastal 1918. avas selts raamatukogu, milles on 700 köidet. Tänavu avati ka lugemislaua. Peale selle kavatseb selts kursusi korraldada.

Speek, Narvast. Narvas elavad kaks rahvust koos: eestlased ja venelased. Mõlemil on omad koolid ja raamatukogud. Nii on eestlastel 8 algkooli, 2 keskkooli ja raamatukogu karskusseltsi „Võitleja“ juures. Kahjuks on aga sõja ajal palju raamatuid ära hävitatud. Sõjaliini läheduse tõttu on siin raske õpetajaid leida, praegu töötavad erandina Eesti koolides ajutiselt 3 õppejõudu venelast. 1. dets. s. a. avatakse Narvas 6 lugemislaua, neist 3 linnas ja 3 vabrikutes. On kavatsus veel kaht algkooli avada. Samuti oleksid tarvilikud kõrgemate algkoolide juures parallel-klassid, kuid linn ei saa neid raha- puudusel avada. Jaanuaris 1920. avatakse kalevi, lina ja puuvillavabrikutes tööliste edasiharimise kursused. Narvas on kolm suurt vabrikukooli, mille ülevaspidamise kuludest ühe poole töölised kannavad, teise poole tööandjad. Kahjuks ei ole need koolid koolivõrku ülesvõetud, mispärast nende ülevalpidajad ise rada käivad ja neid määrusi tähele ei pane, mis valitsus teiste koolide kohta maksma on pannud. Oleks

soovitav, et Haridusministeerium nende koolide kohta mõnesugused määrused välja annaks.

Teder, Lääne-Nigulast. Lääne-Nigula Haridusseltsil on 500-köiteline raamatukogu. Viimase täiendamiseks puudub aineeline jõud. Raha võiks saada küll pidudest, kuid peategelased kohalikud õpetajad, on isegi tööga kooramatud, nii et neil vähe aega üle jääb pidude toimepanemiseks. Edasiharimise kursused oleksid tarvilikud, kuid neid ei saa lektorite puudusel teostada.

Volberg, Rakverest. Rakvere Haridusselts pidas varemalt üleval kõrgema algkooli, mis pärast linnale üle anti, kes neis ruumides 8-klassilise naisgümnaasiumi avas. Okupatsiooni ajal võttis selts kooli uuesti enese kätte, kartes, et linna käes sinna sakslus sisse tungib. Kuid seltsil käib kooli ülevalpidamine üle jõu, nii et maakonna koolivalitsus on pidanud teda toetama. Seltsil on võrdlemisi suur raamatukogu, mis on ainuke Rakveres ning väikse tasu eest kõigile kättesaadav. Edasiharimise kursuste kava, mis meile Harmin. rahvaharidusosakonna poolt kätte saadeti, pole linnale kohane, ka ei ole nende kursuste teostamiseks õppejõude. On kavatsus Rakveres rahvällikooli käima panna.

Klement, Nuustakult. Nuustakul on Kooli ja Haridusselts, mis aga rahvahariduse alal praegu pea midagi ei tee. 500-köiteline raamatukogu seisab tarvitamata. Tuletõrjajate Seltsi lugemislaud on liig primitiivne. Kooli ja Haridusselts peab 1907. a. saadik kooli üleval. 1917. a. kavatseti isegi rahvällikool käima panna. Võiks avada õhtu-kursused, lektorid nende jaoks leidub.

Uustal, Mäetagusest. Mäetaguse vallas on Võide' Rahvaraamatukogu Seltsil 700-köiteline raamatukogu, kus enamalt jaolt kõige uuemad raamatud. Selts kavatseb edasiharimise kursused avada.

Marfeldt, Viljandist. Viljandi Haridusselts peab üleval naisgümnaasiumi ja realgümnaasiumi. Raamatukogusi on kaks: üks, võrdlemisi suur, on Lugesiringi oma, teine ühe raamatukaupmehe. Lugemislaudu on üks. Kahe nädala pärast avatakse edasiharimise kool. Naisseltsi korraldusel on käimas mak-

sulised Saksa ja Vene keelte kursused. Museumi ja Rahvällikooli põhikirjad on registreerimisele saadetud, ning viimane avatakse ligemal ajal.

Asson tähendab, täiendades enda aruannet ja vastates mõningatele aruandjatele kohtadelt: raamatukogu peab olema maksutu, sest leidub inimesi, kes iga penniga peavad rehkendama. Ehk kui maksu võtta, siis olgu see võimalikult väike. Raamatukogud peaksid olema rahvast ligi meelitavad, nagu väljamaa raamatukogud, mis asuvad ilusates ruumikates majades. Raamatukogu ruumides antakse seal mõnel pool hinnata postpaberit, kirjutatakse kirjadele adresse, müüakse mõnd huvitavat asja jne., et rohkem rahvast juure tõmmata. Kooliõpetajatelt ei pea tasuta tööd nõudma õhtu-kursustel, isegi on kui õpetajad seda ise enese heast tahtmisest teevad.

Edasiharimise koolide ja kursuste põhikirju, mis osakond seltsidele ja asutustele kätte saatis, võib kohalikkude olude kohaselt muuta. Et vallavalitsused rahvahariduse asjus pole saanud igal pool vastu tulla, selleks on raha puudus peapõhjuseks. Kuid siiski on näha, et nad heasoovlikud on ja kus võimalik aitavad.

Kurvits, Tartust. Hariduse edendamise väljaspool kooli ei lähe mitte nii libedasti, kui seda esialgul ehk arvatakse. Kursuste toimepanemiseks puuduvad õpetajad ja ka kuulajad, sest väga suur osa esimesi kui ka teisi on praegu sõjaväes. Kooliõpetajad ei jõua siin kaasa aidata ja kui nad seda teevad, siis sünnib see koolitöö arvel, mille tagajärjel kool ähvardab kokku variseda. Vallad ei suuda praegu oma koolisidgi korralikult ülevalpidada, rääkimata veel kursuste toetamisest. Ainelist abi tuleks praegusel silmapilgul rohkem Narva ja Petseri maade peale kulutada, et neid maid enesele võita.

Asson. Loeb ette järgmise tervitustelegrammi X. Karskuskongressile: „Võttes X. Karskuskongressi ettepanekul keeluseaduse ja sala viinapõletamise kohta seisukoha võtmise küsimuse oma päevakorda, tervitab Rahvahariduse päev X. Karskuskongressi, lootes, et karskuse liikumine, mis vahepeal soiku oli jäänud, praeguse kongressi läbi uue võimsa tõuke saab. Uskudes, et kars-

kustöö alles siis vastuvõtliku pinna leiab, kui ta käib käsikäes haridustööga, loodavad haridustegelased karskustegelastelt kõige sõbralikumat kaasabi, töötades omalt poolt tuge karskustööle."

Tehakse lõunavaheaeg kunni kella neljani.

Öhtuse koosoleku päevakorras on kõige pealt hrade V. Krabi ja O. Olsoni kõned.

Esimesena kõneleb V. Krabi rahva-raamatukogudest ja nende korraldamisest.

Rahvaraamatukogu ülesanne ei ole mitte ainult raamatuid koguda ja hoida, vaid neid juhtida rahva sekka, lugejate kätte. Sellepärast ei tule leppida ainult raamatute väljaandmisega ja vastuvõtmisega, vaid raamatukogu peab olema terve rea hariduslike ettevõtete algatajaks ja elustajaks, nagu: kõnede, loengute, kirjandusõhtute, eneseharimisingide jne. Ainult siis saab ta tõsiseks rahva asutuseks.

Nagu riik ja omavalitsus hoolitsevad koolide eest, samuti peavad nad hoolitsema ka väliskooli hariduse eest, ja siin tuleb esimesel joonel teostada raamatukogudevõrk niisama, nagu tahetakse teostada koolivõrk. Oieti peaks küll väliskooli haridusasi kuuluma omavalitsuste ja kohalikkude tegelaste ülesannete hulka, aga praegust puudulikku maksusüsteemi ja sellest olenevat rahalist kitsikust arvesse võttes peaks ka riik, vähemalt esialgu, appi tulema, seda enam, et kohtadel sagedasti näikse puuduvat arusaamine ja huvigi haridusaja vastu, iseäranis vallavalitsustel.

Raamatukoguvõrgu loomisega seisab ees meil suur ja raske ülesanne: koolivõrgu alusena oleme pärandanud mõnesugusedki endised asutused, raamatukogude suhtes ei ole aga pea midagi enne olemas.

Et mul praegu käepärast pole kindlaid andmeid raamatukogude kohta üle riigi, siis toon siin ette mõned arvud Järvamaalt, sest vististi ei erine ses suhtes üksikud maakonnad teistest kuigi palju.

Järvamaal on kogutud andmete järele 24 raamatukogu, ja nimelt: Paide-Anna kih. — 5, Amblas — 6, Järva-Jaanis — 0, Madisel — 1, Koerus — 2, Peetris — 4, Türis — 6. Raamatuid

on neis kogudes kokku umbes 7700, nii et Järvamaa 55.000 elaniku juures tuleb üks raamat seitsme elaniku kohta! Kogud on väikesed, kannatavad korralduse, ruumide ja koguhoidjate puudust.

Senni on meil raamatukogusid ülevalpidanud eraseltsid. Vist peavad nad tulevikuski asja etteotsa jääma ja korraldustöö eneste õlgadele võtma, kuna valitsusasutused aitaksid muretseda peasjalikult ainelist toetust.

Abisaamise eeltingimiseks võiks olla: raamatukogu olgu kõigile kättesaadav ja maksuta, lugejail olgu võimalus oma esitajate kaudu osa võtta raamatukogu juhtimisest, raamatukogu olgu korraldatud üleüldise kava järele, mis võimaldaks arvustiku andmete kogumist, kogu ülevalpidav asutus andku avalikult aru omast tegevusest.

Jgas maakonnas olgu ametis raamatukogu instruktor nõuandjana ja juhatajana. Temal, kui ka raamatukoguhoidjate esitusel peaks olema hääleõigus maakonna haridusnõukogus, kui seal arutatakse raamatukogudesse puutuvaid küsimusi.

Et raamatuid rahvale kättesaadavaks teha, olgu igas kooli piirkonnas raamatukogu. Peale selle peaks igas kihelkonnas, mõnes käidavamas kohas, olema n. n. keskraamatukogu, kuhu tuleb muretseda kõiki eestikeelne kirjandus. Kogud peaksid olema ühenduses, ja võiksid tarbekorral laenata haruldasmuid tooteid keskkogust.

Tähtsam, kui raamatukogude rohkus, on sisemine kord kogudes. Suuremais kogudes tuleb rõhku panna kogu tehnilise korralduse peale, veiksmais kogudes aga on tähtsam raamatute otstarbekohane väljavalik ja raamatukogu lähendamine rahvale.

Raamatukogu hoidja on kogu hing. Tema peab oskama lugejale tarvilise lugemismaterjaali kätte juhatada ja viimases huvitust äratada raamatu järele. Ta peab oskama raamatukogu kultuurilist mõju ümbruskonnas laiiali laotada nii et raamat igasse pimedassegi urkasse tungiks. Ta peab iga üksikut lugejat tundma, tema huvidega, vaadetega, isegi tema koduse eluga tuttav olema, siis alles võib ta lugejaile raamatuid julgesti soovitada. Ta peab ka kohalikka kombeid ja huvisid ning lugejate vaimlise arenemise tasapinda tundma.

Selleks, et rahvast raamatukogule lähendada, on tarvis: raamatukogu võimalikult laialt tutvustada; raamatukogu nimekirju avalikult välja panna seltsimajades, vallavalitsustes, ühistegelistes asutustes jne.; korraldada raamatukogu juures kõne ja ettelugemisõhtuid raamatutega tutvustamiseks; püüda, et raamatukogus igasugune ametlik toon puuduks ja kogu kohaks saaks, kus igaüks ennast kodus ning vabana tunneks ja raamatukoguhoidjas näeks nõuandjat, mitte ametnikku; raamatukogu avatud hoida siis, kui see lugejaile kõige parem; lugejaile võimaldada raamatuid kohal lugeda ehk neid koju viia; raamatukogu ruume meeldivaks, koduseks teha, neid kirjanikkude kujudega, piltidega, kunstitöödega, diagrammidega jne. kaunistades. Nähtavamal kohal kogu ruumides olgu väljapandud kirjanuduslised uudised. Nendega kõrvuti ning seintel plakatid, mis sisaldavad soovitusi, arvustusi raamatute üle, ning väljalõikeid ajalehist, nimekirjad teatavat teadusharu käsitlevate raamatute kohta ning kirjutusist eriainetete üle jne.

Küsimus, millest rahvaraamatukogude võrgu loomisel tähelepanematult mööda minna ei või, on kogude sise- ja korraldus, nende tehniline külg.

Et kogu raamatuid sünnitaks raamatukogu ja et koguhoidja võiks oma tööjõu tarbekohaselt rakkesse panna, on tarvilik, et korraldus oleks võimalikult lihtne ja ei takistaks raamatukogu järkjärgulist täiendamist ja laiendamist.

Raamatukogu sisemise korralduse ülesanne on: iga silmapilk ülevaadet anda raamatute arvu ja varanduslise seisuga kohta; hõlbustada raamatute väljaandmist; võimaldada otstarbekohast ja selget aruannet kogu tegevusest ning statistiliste andmete kogumist.

Raamatukogu statistikal on välise haridustöö juures sama tähtsus kui statistikal kooli korralduse juures. Juba selle pärast peaks kõige suuremat hoolt kantama kogu korraldamise eest juba tema asutamisel.

Raamatukogu korralduskavasid on õige mitu. Kuid mis on otstarbekohane suurele kogule, ei kõlba väikele ja vastupidi.

Meil kodumaal on juba aastat 5 tarvitusel I Vene Raamatukogutegelaste

Kongressil heaks kiidetud rahvaraamatukogude korralduse normaalplaani põhjal kokkuseatud kava. See kava on K. Einbundi poolt Eesti keeles muudetult ilmunud ja tema järele hulk kogusid kodumaal korraldatud.

Väga tarvilik oleks, et ligemal ajal üleriikline raamatukogutegelaste kongress kokku kutsutaks, kus siis kogude tehnilise korralduse küsimus kui ka palju muid põnevaid küsimusi arutusele võiks tulla.

Lõpuks peab veel tähendama, et raamatukogude võrgu loomisel esialgu kõige suuremat lootust tuleb panna eralgatuse peale, mille toetamiseks peaks haridusministeerium ja kohalised koolivalitsused kõik võimalikud abinõud tarvitusele võtma.

Et kõne lõpuks veel teine kõneleja koosolekule ei ole ilmunud, siis avab juhataja Asson läbirääkimised Krabi kõne üle ja paneb ette kõige enne raamatukogude ülevalpidamise küsimust arutada.

Marfeldt. Ei saa mööda minna raamatukogude võrgust. Ta on meil juba olemas, aga meie ei tunne teda. Tulcks ankeedi teel teateid koguda juba olemasolevate raamatukogude üle, nad registreerida ning korraldada. Rändavate lektorite üks ülesanne oleks raamatukogusid kohtadel uurida. Kus veel raamatukogusid pole, sinna tulevad nad asutada. Kogus peab saadaval olema iga uus toode, mis ilmub.

Raskem, kui raamatute muretsemine on juba kohase koguhoidja leidmine, kes mõistaks raamatut rahva juure viia. Kooli eelarves on õpetajate palk $\frac{3}{4}$ kõigist kuludest, nii peaks see ka raamatukogude eelarves olema.

Kuid kes peab raamatukogusid ülevalpidama? Jgatahes peab mõni asutus või selts raamatukogu oma hoole alla võtma. Omavalitsus teeks seda vaevalt. Sama lugu on edasiharimiskoolidega, ka nemad jäävad enam-vähem seltskonna õlgadele.

Grünthal: Raamatukoguhoidja peab oskama lugejatele raamatuid soovitada, sest mõnel pool on küll raamatuid, aga pole lugejaid.

Väli toonitab, et õpetaja on täbaras seisukorras: ühelt poolt nõutakse temalt tööd seltskonna kasuks, kuna tei-

selt poolt, nät. koolinõuniku poolt, talle seda keeldakse, nagu tänasel koosolekul hääli kuuldavale tuli.

Asson: Rahvakooliõpetaja ei tohiks küll teist tööd enese peale võtta, kuid hariduse edendamine väljaspool kooli peaks lubatud olema, sest nüüdsel ajal oleme sunnitud kahe eest tööd tegema.

Piiskar hoiatab ametlikkuse eest raamatukogude korraldamisel, näitusi tuues seniste kroonu raamatukogude saatusest, mis harilikult tarvitajaid ei leidnud. Lugejad peaksid ise ühinema raamatukogu ringkonniks, ning ise otsustama, missuguseid raamatuid kogusse muretsema. Raamatukogusid toetama peaksid koolivalitsused.

Meos kriipsutab alla, et senni kohalikud energilised isikud raamatukogusid on asutanud ja nende tegevust juhtinud. Kui nüüd mõnelt poolt öeldakse, et ilma välise abita midagi ära teha ei suudeta, siis ei ole see mitte õige. Kes on senni raamatukogusid ülevalpidanud? On nad senni abi saanud? Ei, ainult takistusi on neile tehtud. Ja selle 150 margaga, mis ministeerium nüüd lubab, ei tehta praegu palju. Raamatukogu korraldamistööga saab õpetaja koolitöö kõrval väga hästi toime.

Asson: Eestkätt antakse riigi poolt abi neile raamatukogudele, kellel tõesti on tarvidus selle järele.

Krabi. Toonitasin omas kõnes, et raamatukogu saagu rahvalikuks asutuseks, mitte ametlikuks. Omavalitsuse kõrval on väga tarvilik ka eraalgatus. Raamatukogu juhtimisest peavad lugejad osa võtma. Raamatukogu olgu juba põhimõtte pärast maksuta, nagu seda on algharidus. Ka ei pea lugemismaks raamatukogu kunagi üleval. Igasse kooliringkonda oleks soovitav üks raamatukogu avada. Teen ettepaneku:

Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks, et rahvaraamatukogud oleks maksutud.

Ettepanek võetakse vastu kahe hääle vastuolekul.

Asson kordab küsimust: kes peab raamatukogu üleval pidama?

Marfeldt paneb ette seda küsimust lahtiseks jätta, sest ei saa ära määrata, kes just peab neid üleval pidama. Võiks ainult soovi avaldada, et nende ülevalpidamisest osa võtaksid: seltskond, omavalitsus ja riik.

Otsustatakse läbirääkimisi katkesta ja herra Olsson ikõne ära kuulata. *)

Kõne lõpul panevad koosolejad kõnelejale rea küsimusi ette, millele viimane lahkesti vastab.

Kurvits: Missuguses vahekorras on Rootsi rahvakooli õpetajad haridusringidega?

Olsson: Haridusringidest võtavad paljud rahvakooli õpetajad osa, kuid mitte kui õpetajad, vaid kui sõbrad, kaastegelased.

Schönberg: Kes muretseb haridusringide jaoks raamatuid?

Olsson: Haridusringist osavõtjad teevad omavahel kindlaks, missuguseid raamatuid nad soovivad. Raha nende ostmiseks saadakse liikmemaksudest (üks Rootsi kroon), heategevatelt seltisidelt ning riigilt, 25%-lise toetusena. Aasta lõpul antakse raamatud heategeva seltsi raamatukogusse.

Asson: On raamatukogud maksulised või maksutud?

Olsson: Maksutud. Nad saavad kogukondliselt omavalitsuselt toetust.

Asson: Kes peab rahvaülikoole üleval?

Olsson: Rahvaülikoole peavad üleval üksikud isikud ja omavalitsusasutused ning riik. Kursus kestab neis kuus kuud.

Õhtukoolid saavad toetust omavalitsusasutustelt. Rahvakooli lõpetajad peavad veel kaks aastat sunduslikult täienduskoolis käima.

Täiskasvanute jaoks on ka mõned kogukonna poolt ülevalpeetavad koolid, kus iga õhtu 2—3 tundi tööd tehakse. Läänud aastal oli Rootsis 88 sarnast kooli.

Pöhl: Rootsis on mitmesuguseid rahvaülikoole: 1) kindlad, 1—2-aastase kursusega, 2) rändavad, 1—3-kuulise kursusega ja 3) lühikeseajalised, 1—6-nädalase kursusega, mis peavad kestvamale rahvaülikoolile pinda valmistama. Kõik nad saavad oma väljaminekute katmiseks 50% riigilt ja veel rikalikku toetust omavalitsusasutustelt.

Ernits soovib meil Eestis riiklise abiandmise juures omaks võtta põhimõtte: riik annab 50% sellest, mis selts ise on kokku pannud, nagu Rootsis.

*) Kõne ilmub „Kasvatuses“.

Et küsimusi enam ei ole, avab juhataja läbirääkimised poolelijäänud küsimuse üle raamatukogude asjus.

Krabi: Kui riik peab seaduseandlisel teel kindlustama alghariduse saamise igale kodanikule, siis peaks riik ka teisi rahvaharidusasutusi toetama. Ei jõua seda riik üksi mitte, siis jääb osa sellest seltskonna kanda.

Schönberg soovitab, et seltskond raamatukogudele võimalikult lähedal seiks ja et neisse võimalikult vähe kroonulikkust toodaks. Meie raamatukogudel ei ole veel mingit kindlat süsteemi ning seda viimast ei suudaks omavalitsusasutused ilma seltskonna kaasabitada luua.

Lühikeste vaieluste järele võetakse vastu järgmine hr. Johanson'i ettepanek:

Rahvahariduspäev tunnistab, et rahvaraamatukogude edendamiseks tarvis on seltskonna, kogukondlise omavalitsuse ja riigivalitsuse koostöötamine, kusjuures eeskätt omavalitsuse ja riigivalitsuse kohuseks on raamatukogude eest aineliselt hoolitseda.

Minnakse raamatukogude võrgu tiheduse äramääramisele.

Schönberg: Tulevane raamatukogu linnas peaks kahest osast koos seisma: üks osa seisaks paigal ja teine oleks väljaandmiseks. Sarnased keskraamatukogud peaksid võimalikult toetust saama riigilt ja omavalitsustelt.

Jans leiab, et praegusel ajal, kus suur raamatute puudus on, mitte otstarbekohane pole igasse koolikonda raamatukogu asutada. Pealegi ei ole igal pool veel tarvidustki raamatu järele. Raamatud tuleksid kättesaadavaks teha kõige pealt neile, kes neist lugu pidada oskavad. Maakonna keskkoha tuleks täielik raamatukogu asutada, mis tarbekorral osade viisi välja saadetakse.

Söödor vaidleb Jansile vastu ja soovitab just igasse koolikonda raamatukogu asutada.

Krabi teeb järgmise ettepaneku: rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks raamatukogude asutamise igasse koolikonda ja suuremate kogude asutamise igasse kihelkonda.

Nurk leiab, et rändavad raamatukogud pole otstarbekohased: inimesed

ei tarvita neid raamatute väikese välja- valiku pärast.

Söödor toetab Krabi mõtet, et igas kihelkonnas peab suurem raamatukogu olema. Ta soovitab raamatukogudesse ka võõrakeelseid raamatuid muretseda.

Lühikeste mõttevahetuste järele võetakse Krabi ettepanek parandatud kujul järgmiselt vastu: Rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks rahvaraamatukogude asutamise igasse valda ja suuremate kogude käimapanemise igasse kihelkonda ja linna.

Järgmisena arutatakse rahvaraamatukogu instruktori ametisse panemise küsimust. Siin võetakse ilma pikemate vaielusteta järgmine Schönbergi ettepanek ühel häälel vastu: Rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks raamatukogude instruktoria ametisse panemise haridusministeeriumi poolt.

Edasi arutatakse raamatukoguhoidjate küsimust, mida juba eespool puudutati.

Schönberg: Meie raamatukogud on korraldamata. Meil läheb tarvis osavaid raamatukoguhoidjaid. Et neid aga ei ole, siis oleks väga tarvilik otsekohe raamatukoguhoidjate kursusi korraldada. Kursused ei tarvitse pikad olla, nad võivad ainult mõned päevad kesta. Ka ei nõuaks nende toimepanemine riigilt kuigi suurt kulu.

Teeb lõpuks ettepaneku, mis ühel häälel vastu võetakse: Rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks kõige lähemal ajal raamatukoguhoidjate kursusi toimepana.

Koosolek lõpeb kell 10 õhtul ja jätkub 10. nov. kell 10 homm.

Esimesena tuleb päevakorrale Soome ülikooli rektori Uno Stadiuse kõne rahvaharidustööst Soomes, peajaslikult sellest haridustööst, mis tehakse Soomes eeskätt eraalgatusel.

Rahvaharidustöö peale avaldasid Soomes mõju ning määrasid ta sihi poliitilised ja sotsiaalsed olud: oli tarvilik ühelt poolt poliitiline äratustöö, et rah-

vast Vene ikke kohta teadlikuks teha, teiselt poolt sotsiaalseid teadmisi pakuda, et ida poolt tulevatele ideedele vastu panna. Nii on siis kaks põhijoont, mis rahvaharidustöö kava ära määravad — poliitiline ja sotsiaalne.

Vaatame, kuidas seda elus on püütud läbi viia. Kõige pealt tuleks siin nimetada naisliikumist, eesotsas n. n. „Marta“ seltsidega, mille liikmeiks on ainult naised. Nimetatud seltsed on igas vallas vähemalt üks. Nende seltside esimene ülesanne on kasvatada häid emasid ja harida naisi vaimliselt. Nad annavad välja oma ajakirja, broshüüre ja raamatuid, korraldavad kursusi, kõneõhtuid jne. Seltsidel on mitusada naisinstruktoreid, kelle ülesanne on rännata maal ning anda perenaistele juhatusi majapidamises, peajaslikult toitude valmistamises. Vara kevadel saadetakse aiatöö õpetajannad külasse, kes õpetavad külanaisi aeda harima, et viimane ajakohaselt võiks vilja kanda. Sügisel käivad veel teised õpetajannad ringi, kes aiaviljade alalhoidmist ja sissekeetmist õpetavad. Talvel korraldatakse kursused kudumis- ja õmblustöodes. Kodukäsitöös püütakse tarvitada rahvuslisi mustreid ja värve. Aasta tagasi oli Helsingis kangakudumiskunsti näitus, mil puhul meie suuremad kunstnikud imestasid rahva sügavamate kihtide kunsti. Et seda kunsti uuesti elustada, püütakse jälle tarvitusele võtta taime- ja juurevärvid, nagu neid vanasti tarvitati. Viimasel ajal tehakse palju tööd nii naiste kui ka meeste kodukäsitöö töstmise alal. „Marta“ õpetajannadel on igas vallas asemikud, kes valmis käsitööd kokku koguvad ja linnadesse käsitöö-kauplustesse viivad, kus nad palju kõrgema hinnast müüakse, kui vabriku kaup. See on majanduslikult kui ka rahva enesetunde äratamise mõttes kasulik.

Peale „Marta“ seltside töötab Soomes keskliiduna „Kodukasvatuseühing“, kes saadab sajad kõnelejad välja. Viimaste ülesanne on väikeste laste koduse kasvatamise asjus nõu ja juhatus anda, iseäranis maal, kus sel alal kõige rohkem puudusi leidub. Nimetatud liit on siin juba palju korda saatnud. Liit annab välja oma laialt tuntud ajakirja, korraldab kursusi, n. n. „kodu-päivi“ jne. Kursusest osavõtjad saavad tunnistused õpeainete kuulamise üle.

Peab kõnelema ka karskusseltside tööst rahvahariduse alal. Kes vähegi oma rahvast armastab, ei või tuivalt vaadata alkoholi kahjulikkust mõju rahva keskel. Ma ei saa aru õpetajast, kes karskustööst osa võtta ei taha. Joo-vastavad joogid teevad nii palju paha, et otse õpetaja kohus on võitlustöösi nende vastu osa võtta. Ja Soomes tunnevad õpetajad tõesti karskustöö vastu huvi. Kui Soomes keeluseadus aastatel 1907 ja 1909 suure häälteenamusega vastu võeti, siis peab seda küll hea hariduse tagajärjeks rahva keskel pidama. Karskustöö mõju on suur moraalse kasvatuse peale — see, kes on õppinud joo-vastavale joogile „ei“ ütleva, on tuheva iseloomuga inimene.

Üle maa laiaili lagunenud on „noorte seltsid“. On valdu, kus leidub isegi mitu sarnast seltsi. Neil on omad avarad seltsimajad, mis noored suure vaimustusega on üles ehitanud. Nimetatud seltsid teevad väga mitmekülgset haridustööd: korraldavad ettelugemisi, kursusi jne., annavad välja oma ajakirja. Soome kultuuri ajaloosse on karskuse ja noorte seltsid palju jälgi jätnud. Kõige enam on nad kaasa mõjunud poliitilises ja sotsiaalses võitluses. Nimetatud seltsidel on ka omad raamatukogud

Igal vallas on peale selle veel oma raamatukogud. Pärast Vene valitsuse alt vabanemist hakkavad raamatukogud ka riigilt toetust saama. Praegu kulutab riik raamatukogude peale 150.000 marka aastas. Toetust antakse aga ainult sel tingimisel, et abisaaja selts ise ka raamatukogu toetaks. Nii oleks riigilt saadav toetus nagu tõukeks seltsitegelastele. Harilikuks reegliks on: riik annab 50 prots. sellest, mis selts ise annab.

Et raamatukogusid tarvitataks ja nad mitte surnud kapital poleks, selleks on lugemisringid nagu Rootsiski. Soomes pannakse suurt rõhku lugemisringide ja raamatukogude pealt.

Et seltsidel võimalus oleks kergesti kõnelejaid saada, selleks töötab Soomes „kõne toimikond“ ehk büroo, kes professoritelt ja lektoritelt järele kuulab, kes ja mis aine üle oleks valmis kõnelema. Büroo valmistab selle järele nimekirjad ja saadab nad seltsidele kätte, kes siis valida võivad, keda nad kõnelema soovivad. Büroo saadab kõne-

lejad omal kulul välja, nii et tellijatel väga vähe kulusid läheb. Vene valitsuse ajal ei saanud nimetatud büroo kopikatki riigilt, kuna ta nüüd 100.000 marka kõnede korraldamise jaoks saab. Oleme kindlad, et see summa tulevikus mitmekordseks tõuseb.

Kõige ilusam, mis meil Soomes on, on rahvaülikoolid. Nad on noorte koolid, noorte kodud. Rahvaülikooli sisestatud peavad vähemalt 18 aastat vana olema ning rahvakooli lõpetanud. Rahvaülikooli ülesanne on: osalt meele tuletada seda, mis rahvakoolis õpitud ja peale selle anda uusi täiendavaid teadmisi. Kasvatuse meetod on ja peabki siin teine olema, kui rahvakoolis, sest siin pööratakse noorsoo poole, kes juba ise oskab ja soovib mõelda. Rahvaülikoolis võib ka praktilistes ainetes juba sügavamaid teadmisi pakkuda. Rahvaülikooli ideaaliks on kasvatada kõlbulisi mõtlejaid, iseseisvaid kodanikke, sellepärast õpetab ta noori seltskonna nõudeid ja ka enese elu tundma. Siit on arusaadav, miks Vene valitsus neid koole iseäranis kartis.

Rahvaülikool on töötanud Soomes 30 aastat ja sügavaid jälgi jätnud. Ma ei tunne Eesti olusid, aga teil vist ei ole veel maal neid koole, nii on siis nende asutamine üks teie tähtsamatest lähema tuleviku ülesannetest. Kuid nad tulevad kallid maksma. Meie Soomes ei saanud rahvaülikoolide jaoks kaua mingit abi, pidime ise pingutama, rahva väheste kopikatega üles ehitama need toredad majad, kus nüüd meie rahvaülikoolid asuvad. Nende heaks pandi suure eduga pidusid toime. Mul tuleb meele üks pidu Helsingis, millest ka ise osa võtsin. Inimesed teadsid, et rahvahariduse tõstmiseks raha vaja on ja tähendatud pidul voolas teda suurel hulgal kokku. Pileti hinnaks oli 5 marka, kuid leidsid neid, kes 100 ja rohkem marka piletit maksid. Sel õhtul võtsime 35.000 marka sisse. Oli näha, et jõukam rahvaklass tahtis aidata kehvamal. Talumehed vedasid palka ja muud ehitusmaterjali kokku, noored mehed tegid vabatahtlikka päevi ja noored neiud korjasid korjanduslehtedega raha. Olid käimas korjanduslehed, millel paluti annetada ainult 10 penni, et niiviisi võimaldada ka vaesemale rahvale korjandusest osavõtmist. Nende

kümnepenniste lehtedega tuli kokku mõne päeva jooksul 3200 marka.

Kindel rahvaülikool töötab aastas 6 kuud: 1-st nov. 1-se maini. Kuid mitte kõigil talumeestel pole võimalik omi lapsi niisugusesse rahvaülikooli saata. Aga, kui rahvas ei saa kooli, siis — kool rahva juure. Nii on maal korraldatud 6—8-nädalased rahvaülikooli kursused, kus selleks otstarbeks väljasõitnud üliõpilased, magistrid jne. õpetust annavad. Tööaeg on neil kursustel õhtul, peale kella kuue, kui talutööd lõpetatud. Siin õpetatakse kirjutamist, rehkendamist, raamatupidamist jm. Peetakse loenguid ka moraali ja kasvatusteoduste küsimuste üle jne. Siia kutsuti alguses kuulama ka lastevanemad, kes esialgul kahtlase pilguga niisuguse noorte kooskaimise peale vaatasid. Kuid varsti said nad aru, et rahvaülikool on väga tarvilik õppeasutus. Seesugused kursused käivad ühest kohast teise ning teevad viljarikast äratavat tööd, sest elu on näidanud, kus kord rändav ülikool on olnud, sinna asutatakse varsti ka kindel rahvaülikool.

Kõneleja lõpetab oma kõne lootust avaldades, et tulevikus Läänemere rahvad käsikäes töötavad, et nad haaravad üksteisel kätest ja ühendavad põhja maad Põhja Uniooniks.

Järgneb Soome karskustegelase V. Karpio kõne haridustööst Soome töörahva seas.

Herra Stadius andis ülevaatliku pildi rahvaharidustööst Soomes, mis jättis kuulajatele vististi väga hea mulje. Kuid, kahjuks, on sellel tööil ka oma nõrk külg, nimelt: haridus ei ole tunginud kõige sügavamatesse rahvakihtidesse. See asjaolu tuli nähtavale iseäranis selgelt revolutsiooni ajal. Viimase paari aasta jooksul on meile selgeks saanud, et meie rahvas polegi nii haritud, kui arvasime. Kodusõtta puutuvad dokumendid tõendavad, et paljud meie sõduritest ei oska lugeda, soldatite õpetamine pidi tihti algama tähe õppimisest. Olgugi, et rahvakool üleüldine, ei saa kõik sinna ehk lõpetavad õppimise juba paari aasta pärast. Rahvaülikoolid, millest siin kõneldi, on ikkagi teatava rahvaklassi koolid. Neis on valdavas enamuses taluomanikkude lapsed, kuna vaesem noorsugu sinna palju ei pease, selleks on süüdi majan-

duslikud kui ka muud põhjused. Sel-
lepärast on rahva enese korraldusel ha-
katud ka teiste peale mõtlema. Meie
karskuse, noorsoo ja muud seltsid tee-
vad suure töö hariduspöllul ära, kuid
eriti töörahva hariduse tõstmise suhtes
tulüb anda suur tähtsus „tööraha-
va noorsoo liitudele“ ja „tööraha-
va ülikoolidele“.

Töörahaülikoole on juba paljudes
suuremates linnades. Nad peetakse üle-
val kogukondlise omavalitsuse ja riigi
poolt. Lektoriteks on neis paremad
jõud. Ettelugemisi peetakse nädalas
kolm korda, à 2 tundi. Nimetatud üli-
koolide juures korraldatakse vaielusõh-
tud, erikursused rehkenduses ja keeltes
(Soome, Rootsi, Inglise j. t. keeled).
Töörahaülikooli juhatab palgaline isik.
Lektoritele makstakse Helsingis praegu
ühe ettelugemise eest 40 marka.
Selle eest peab aga lektor end hästi
ette valmistanud olema: loeng peab sisu-
liselt hea olema ja rahvale arusaadavalt
ette kantama. Töörahvas toetab neid
koole suuresti. Helsingi töörahaüli-
koolis on praegu 3000 kuulajat, nii et
loenguid kahes saalis korraga peetakse,
ühes teises linnas koguni neljas saalis
korraga.

Töörahaülikoolid on astunud kokku
„Töörahaülikoolide Liiduks“, kes nim.
koolide tegevust ühtlustab, lektorite
ühest kohast teise saatmist korraldab
jne.

Kuid töörahaülikoolidel on kaks
nõrka külge: esiteks, neid on liig vähe,
on mitu linna, kus nad puuduvad. Tä-
navu sügisel asutati ühte vabrikute kesk-
kohta uus tööraha ülikool. Vabrikud
on viimastele vastutulelikud. Teiseks
nõrgaks küljeks on see asjaolu, et tead-
misi pakutakse ettelugemiste teel. Vii-
mastel ei ole aga hariduslikult seisuko-
halt kuigi suurt väärtust. Tihtilugu juh-
tab pealegi, et ei lektor ega ka kuulaja
käsitatava aine vastu huvitust ei tun-
ne. Palju suurema tähtsusega on, kui
inimene ise vaimlisi tõesid püüab kät-
te saada kirjandust lugedes. Sellepä-
rast on hakatudki viimasel ajal Soomes
kirjanduse lugemise peale iseäranis rõh-
ku panema.

Siin seisavad eesotsas karskusselt-
sid. Nim. seltsid laotavad välja kars-
kuskirjandust, mida lugeja ise uurima
peab. Määratud ajal teeb ta loetud aine

üle eksami Kogu töö on jagatud nelja
kursusse = ettevalmistamis-, alg-, kesk-
ja ülikoolikursused. Väga vähesed tee-
vad kõik neli kursust läbi, iseäranis ras-
ke on ülikooli kursus, mille mõni ai-
nuke lõpetab.

Ka muudes teadusharudes valitseb
eksami süsteem. Nii on Rahvaharidus-
seltsi korraldusel valmistatud 2-aastaste
kursuste jaoks programmid mitmest ai-
nest, nii et igaüks võib valida, mis ai-
net soovib, ning teeb määratud ajal sel-
lest eksami. Kuid need kursused pole
kahjuks, kuigi suurt osavõtmist leidnud;
sellepärast on katsutud seda süsteemi
Ameerika eeskuju järele muuta, kus see
järgmiselt on korraldatud: aasta peale
määratakse ained kindlaks, mille kohta
rahvale kirjandust välja jagatakse. Raa-
matutega ühes käivad juhatuslehed, kus
näpunäiteid antakse, mis järjekorras
neid raamatuid lugeda tuleb. Minnakse
isegi nii kaugele, et üle maa ühel ja
samal päeval ning tunnil ühest ja samast
raamatust üht ja sama kohta loetakse.
Sarnane korraldus on tähtis sellepärast,
et ta tõosse väga palju hoogu toob.
Aasta lõpul lähevad kõik osavõtjad ühel
ja samal päeval eksamile, milline päev
saab rahvale otse pidupäevaks. Eksa-
mite lõpul räägitakse läbi uue aasta
töökava üle ning määratakse uus aine
kindlaks.

Soomes on püütud seda õpeviisi jäl-
jendada ning saavutatud tagajärjed on
niivõrd head, et kihutavad jatkama tööd
seis sihis. Lugemisringid, millest hra
Olsson eila kõneles, on küll ehk täht-
samad, kuid nad eeldavad suuremat eel-
haridust ning ei võimalda sellepärast
kõigile osavõtmist. Lugemisringe on
Soomes juba palju olemas ning nad
töötavad samuti heade tagajärgedega.

Tööraha keskel on ellu kutsutud
„Töörahvaliit“, kes käesoleval aastal
saab riigilt 10.000 marka toetuseks.
Liit hakkab korraldama ettelugemisi.
Liidu juhatajaks on praegu prof. V.
Voionmaa, sekretäriks mag. Ecklund.
Viimase ülesanne on rännata maal ringi
ning töörahvast üleskutsuda enese har-
idust täiendama. Et töörahvas nim.
liitu elavalt toetab, võib tema tööst häid
tagajärgi loota. See liit tahab haridust
kõige laiemate rahvakihtide juure viia,
kes tõsiselt teaduse järele janunevad.

Karpio kõnele järgneb Tallinna rah-

vaülkooli juhataja R. Rägo kõne rahvaülikoolist, mis juba varemizi „Kasvatuses“ ilmus (nr. 6 1919. a.).

Juhat. Marfeldt paneb ette läbirääkimisi alata kõigi kolme kõne üle korraga, sest kõigis on midagi ühist. Palub kõige pealt küsimusi, kui mõnel neid on, kõnelejaile ette panna.

Asson: Kes peab Soomes töörahvaülikoolile üleval?

Karpio: Riik, omavalitsus ning era ettevõtted. Töörahvaülikoolid on õppemaksust vabad, on ainult 2 marka sisseastumismaksu. Rahvaülikoolis on õppemaks 50 marka.

Ernits: Soomes toetab riik rahvaülikooli praegu ühe miljoni margaga.

Schönberg: Kas põhjamaade rahvaülikoolides antakse päevaküsimuste kohta seletust?

Olsson: Rootsis ei, kuid Soomes peetakse mõnikord päevasündmuste üle läbirääkimisi.

Kurvits: Missugused õppeained on rahvaülikoolides elujulisteks saanud ja kas on mingisugune vahe linna ja maa rahvaülikoolide vahel?

Olsson: Üleüldisteks on saanud loodusteadus, sotsiaalteadus, naatsionaal-ökonomia, üleüldine ajalugu jne... Rändavas rahvaülikoolis on needsamad õppeained ning veel kooperativ teadus ja muud sellesarnast.

Karpio: Linnades on töörahvaülikoolid, maal aga rahvaülikoolid. Soome rahvaülikoolid on Daani tüüpi, nende pea ülesanne on äratada kuulajais huvi teaduse vastu, sest kui juba huvi tunteks, küll siis teadmisi ka saab. Õpetusviis ei ole akadeemiline. Õppeabinõudena tarvitatakse pilte jne. Tulevikus kavatsetakse kinod ära kasutada õpetuse andmiseks. Maal on rahvaülikoolid enam-vähem rahvakooli laadi.

Kurvits: Kas rahvaülikooli lõpetajaile antakse tunnistused? On nende kuulajais märgata tungi professionaalseks õppeainete järele?

Karpio: Tunnistused antakse. Töörahva keskel tuleb nähtavale suur tung keelte õppimiseks. Muude praktiliste alade jaoks töötavad õhtukoolid.

Asson: Kas Rootsis on rahvahariduse tõstmiseks kinod tarvitusel?

Olsson: Kinod tarvitatakse senni ainult suuremates linnades.

Asson: Kas kõnetoimkond Soomes

saadab kõnelejaid ka üksikuid kõnesid pidama?

Karpio: Harilikult peetakse ühes ja samas kohas ikka terve rida kõnesid ehk loenguid.

Väli: Missugustel tingimistel antakse rahva- ja töörahvaülikoolidele riigi abiraha?

Stadius: Soomes antakse rahvaülikoolile alles siis abiraha, kui ta juba ühe aasta on töötanud. Ka peab teada olema õpilaste arv. Praegu on maa-päeval arutusel, kui suur peab õpilaste arv olema, et abi saada. Senni on minimum olnud 25. Üleüldiselt on maa-päev vastutulelik.

Kurvits: Kuidas on raamatukogud Soomes korraldatud, kes peavad neid üleval ning kui suured on nende ringkonnad?

Karpio: Raamatukogud on mitme-laadilised, neid on seltsidel, kogukondadel jne. Kogud jagunevad mõnikord veel osadesse. Raamatukogude sisemises korralduses on praegu uuendused Ameerika eeskuju järele käimas. Koguhoidjate jaoks avati kool. Raamatukoguhoidjad saavad sama palga, mis rahvakooliõpetajadki.

Kurvits: Kas Soomes on olemas korralik raamatukogude võrk?

Karpio: Soomes on mitu raamatukogude võrku, igal organisatsioonil oma, mida nüüd üheks võrguks tahetakse liita.

Stadius: Viimasel ajal on tärnanud mõte tsentraliseerida vabaharidustööd nii Soomes kui Rootsis. Selle mõtte teostamiseks töötab iseäralik komitee. Viimane on juba järgmise kava välja töötanud, mis loodetavasti ka valitsuse poolt heakskiitmist leiab: asutatakse nii Soomes kui Rootsis „hariduseestseisus“, millel on järgmised osakonnad: 1. raamatukogud ja lugemisringid; 2. ettelugemised; 3. muinasaja (kodumaa) uurimine; 4. sport. Hariduseestseisusse saadavad kõik organisatsioonid omad esitajad.

Karpio: Praegu on koolivalitsuses rahva- ja töörahvaülikoolide jaoks eri inspektor ametis.

Väli: Meil avaldati siin eila arvamist, et rahvakooli õpetaja ei tohiks väljaspool kooli enese peale muud tööd võtta. Kuidas vaadatakse selle peale Soomes ja Rootsis?

Stadius: Soomes vaadatakse rahvakooli õpetaja peale kui rahva õpetaja peale.

Olsson: Rahvakooli õpetajad on rahva lapsed ja ka rahva õpetajad ning peavadki seda olema. Side endise õpilase ja õpetaja vahel peaks alles jääma ning see jääb sel korral, kui õpetaja on ka rahva õpetaja.

Ernits: Kui vanad on Soome noorsoo seltside liikmed harilikult?

Karpio: Arvustik näitab, et 15—30-eluaastased.

Ernits: Kas on Soomes poliitilisi noorsoo seltse ja missugune on nende vahekord teiste noorsoo seltsidega?

Karpio: On ka poliitilisi noorsoo seltsi. Nende vahekord parteita seltsidega on halb. Jgatahes ei ole soovitatav, kui poliitika end haridustöösse segab.

Ernits: Kuidas vaatavad Soomes ja Rootsis õpetajad karskustöö peale?

Karpio: Soome rahvakooli õpetajad töötavad suuremalt jaolt kõik karskusseltsides.

Olsson: Rootsi rahvakooli õpetajad on keeluseaduse poolt, aga kõrgemate koolide õpetajad tihti selle vastu või erapooletud.

Jans paneb ette keeluseadust, mille kohta siin seisukohta võtta võimata, päevakorralt ära võtta, et mitte asjata aega raisata.

Ettepanekule räägitakse elavalt poolt ja vastu. Jansi ettepanek kukub hääletamisel läbi.

Koosolijad esinevad keeluseaduse asjus mitmesuguste ettepanekutega. Lõpuks võetakse vastu järgmine ettepanek: rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks: 1) toetada põhimõttelikult keeluseadust, 2) hukkamõista sala viinapõletamise, 3) toetada karskustööd. Esimene punkt sai 21 häält poolt, 9 vastu, 9 erapooletut. Kaks viimast punkti võeti vastu ühel häälel.

Minnakse rahvaülikooli küsimuse arutamisele.

Schönberg leiab, et hra Rägo kõnes kujutatud rahvaülikool küllalt ajanoüetele ei vasta: ta kipub liig akadeemiliseks muutuma. Rahvaülikooli juures peaksid olema mõned niisugused ettevõtted, mis rahvast ligi tõmbaksid. Rahvaülikoolis õpetatavad ai-

ned tuleksid enam päevaküsimustega siiduda, ettelugemised võimalikult elavaks teha.

Rägo: Rahvaülikoolile jääb teatav akadeemiline maik tahes ehk tahtmata. Rahvaülikool ei saa kõikide soove täita, ei saa olla näit. neile kohane, kellel eelharidust sugugi ei ole. Päevaküsimusi ei või rahvaülikooli tuua, sest need tooksid tingimata ka poliitika sisse, mis aga kuidagi soovitatav ei ole. Üks tõmbavamatest ainetest on kirjanduslugu, kuid selle keskpärane käsitaja võib läbastada rahva maitset. Kellel vähem eelharidus, nende jaoks peavad olema täienduskoolid, mis võivad olla ühendatud mitmesuguste mõnusustega.

Schönberg: Ma rõhutasin seda, missugune peaks aine käsitus olema ja kuidas laiemaid ringkondi kaasa tõmmata. Rahvaülikooliga peaksid üheneduses olema mängud, einelaud jne., et asutus elulisem saaks.

Jans: Ülikool peab näitama, milviisil inimene ise saaks ühel või teisel alal edasi töötada. Rahvaülikoolis peab teadusline vaim valitsema. Rahvaülikooli lektor teadku ainet ja osaku teda ka ettekanda. Alalist rahvaülikooli maale viia on võimata, nende jaoks ei leidu lektorid. Rahvaülikoolid võiksid heade tagajärgedega töötada ainult Tallinnas ja Tartus. Neid ei tuleks esialgul liig laialt asutada.

Piiskar: Rahvaharidust tuleb edendada, maksku mis maksab ja sündigu see näis tahte nimelistes koolides. Meil tuleks hakata kultiveerima Põhja-maade rahvaülikooli tüüpi, mis on oludest välja kasvanud. Alevites võiks korraldada üksikuid loenguid.

Kurvits: Esiti tuleks asutada paar korralikku rahvaülikooli: Tallinna ja Tartu, kui need elujõulised saavad, siis ka mujal nendega katset teha. Tööraha harimiseks tulevad maakonnalinnades ja ka maal õhtukoolid ja -kursused avada. Üleüldse ei pea meie suurte kavatsustega välja minema, vaid ainult nendega, mille kohta meie kindlad olème, et nad on elujõulised.

Schönberg: Ei või kuidagi leppida sellega, et rahvaülikoolid ainult Tallinnas ja Tartus oleks. Ei ole ju nõuetav, et rahvaülikooli lektor ülikooli professor oleks. Ärgu kardetagu nii väga eksisamme. Ega rahvaülikoolid ju

Soomeski kes teab kui kõrgel ei seisa. Jgas linnas olgu rahvaülikool ja ka maalgi, kui võimalik.

Viljandis näit. on rahvaülikoolis käijad kahest liigist: 1. rahvakooliõpetajad, õpipoisid jne. 2. vanemad inimesed, kes soovivad endi haridust täiendada. Kes hariduses maha jäänud, neid peame aitama. Meie avaldame praegu peremeeste, ettevõtjate jne. kaudu isegi sundslikku survet kooliealiste noorte peale, et nad edasiharimiskursustest osa võtaksid. Rahvaülikooli juure tahame võimalikult täieliku raamatukogu muretseda, sest ilma raamatukoguta ei ole rahvaülikool midagi. Rahvaülikoolis käijaid kavatseme ühest ehk teisest teaduslikust tööst osavõtta lasta. Peale selle tuleks veel sport jne.

Rägo toetab mõtet, et rahvaülikool igase linnas asutataks. Kui kõik jõud mobiliseerida, siis saaks ka lektorite küsimusest üle. Mis puutub sellesse, et rahvaülikool tuleks mõnesuguste mõnudega ühendada, siis on seda Tallinnas katsutud teha: siin oli laulukoor, spordi grupp jne., kuid sõda on sellele palju takistusi teinud.

Väli: Eestkätt tuleks hoolitseda hariduse tõstmise eest maal. Rahvaülikool tuleks ka maale viia. Selle mõtte teostamiseks tuleks asutada üleriikline tsentrum, mis ei oleks aga mitte ametlik asutus, siia tuleksid maategelased aegajalt kokku ühisele nõupidamisele. Kõige pealt teostatagu maal õhtukool ning selle järele ka rahvaülikool

Jans teeb ettepaneku, mis muudetud ja parandatud kujul järgmiselt vastu võetakse:

Rahvahariduspäev leiab, et rahvaülikoolide korraldusele Eestis tuleb asuda järgmiste põhimõtete järele:

1. Rahvaülikooli eesmärgiks olgu oma kuulajatele anda mitte eriteaduslist haridust, vaid ülevaadet praeguse teaduse arenemisest ja tutvustada neid teadusliku mõtlemis- ja töötamisviisiga

2. Ettelugemised olgu korraldatud seeriatena, silmaspidades, et aasta jooksul teatud teadusvallast võimalikult ülevaade antaks.

3. Alalise rahvaülikooli korralistelt kuulajatelt tuleb nõuda eelteadmisi rahvakooli kursuse piirides.

4. Kohtades, kus alalisi rahvaüli-

koole esialgu ei ole võimalik avada, tuleb korraldada kursusi.

5. Eraorganisatsioonide poolt ellukutsutud ja ülevalpeetavaile rahvaülikoolidele tuleb anda riigi ja omavalitsuse poolt tarvilisel määral toetust.

6. Tarbekorral peab riik ja omavalitsused enese algatusel rahvaülikoolle ellu kutsuma.

Schönberg teeb lugemislaudade kohta järgmise ettepaneku, mis ühel häälel vastu võetakse: Rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks raamatukogude juures lugemislaudade avamise.

Edasiharimiskoolide asjus võetakse vastu ilma vaielusteta järgmine Schönbergi ettepanek: Rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks edasiharimiskoolide asutamise linnades, alevites, vabrikutes ja mujal rahvarikkamates kohtades.

Tohvelmann toonitab, et meil ei ole ilmunud kirjanduse kohta ülevaadet. Tuleks luua asutus, kes kirjandust registreeriks. Teeb lõpuks järgmise ettepaneku, mis vaieluste järele vastu võetakse: Rahvahariduspäev tunnistab tarvilikuks, et haridusministeerium korraldaks kirjanduse registreerimise ja ilmunud raamatute nimestiku avalikuks tegemise.

Piiskar: Tuleb soovida, et rahvahariduse-osakond oma tööjõu mõne üksiku ülesande ümber koondaks, näit. raamatukogude asutamiseks ja mitte liig palju ülesandeid korraga ette ei võtaks, mille all tööviljakus kannataks.

Asson: Oleks ju kerge ja lihtne ühes sihis töötada, kuid nii ei saa meie kuigi kaugemale: puudub tööjõud, raha jne. iga tööala jaoks, ning see asjaolu ei luba ühelgi alal põhjalikult töötada. Osakond on püüdnud teha, mis kuskil võimalik on olnud.

Schönberg paneb ette lõpuks Asutavale Kogule ja sõjavägede ülemjuhatajale tervitustelegrammid saata. Telegrammide kokkuseadmine jäetakse rahvahariduspäeva juhatuse hooleks.

Juhat. Asson lõpetab koosoleku kell 4.20 m. p. l. Tänapäev osavõtjaid ja avaldab soovi, et nad siin kuulnud mõtted oma kodukohtadesse laiali kannaks.

„KAJA”

tellimine 1920. aasta peale kestab edasi.

„KAJA” on kõige noorem Eesti päewaleht, aga seda julgemalt astub ta oma tulewikule vastu, et Eesti tegeline iseseiwus saaks alalhoitud ning õigusliselt tunnistatud.

„KAJA” walwab piinliku hoolega meie välispoliitika üle ja hoolitseb, et meie riik ja rahwas välispoliitiliselt kahju ei saaks, waid kasu.

„KAJA” on kindel kodanline ajaleht, kes eramandust kaitseb, selle soetamist õhutab nii põllutöös, kaubanduses kui tööstuses. Ta wõitleb iga töötaja töowilja kindlustamise eest. Põllutöö eriti on meie rahwamajanduse alus ja põllumees meie riigi alustugi.

„KAJA” kaitseb sellepärast kõige tõsisemalt meie põllutöö nõudmisi ja põllumeeste huwisid. Põllumeeste rõõmudele ja kurbtusele on tema weerud alati awatud.

„KAJA” walwab kõige suurema hoolega, et ametnikka mitte liig palju ei sigineks ja et nad oma ülesande kõrgusel seistes seaduse piirides töötaks ning rahwas kui peremees selle juures kahju ei kannataks.

„KAJA” hindab riiklisi ja ühiskondlisi küsimusi tõsiste elunõuete seisukohalt ja on hoolega walwel, et meie riiki ja rahwast eluwõõraсте meeste ja mõtete katsejaamaks ei tehta ja sellega praegusteile ning tulewatele põlvedele kahju ei tooda.

„KAJA” toob tõsiseid teateid ja uudiseid ning kirjeldab tõsiseid sündmusi. Kõmujutud jätab ta teiste hooleks.

„KAJA” loetakse üle terve riigi, iseäranis aga maal. Üheski talus ei tohi ta puududa, kus ta seni üksikombel on puudunud.

„KAJA” sisu eest hoolitseb uuest aastast peale suurendatud toimetuse, rohkearwuline kaastöölise pere, oma kirjasaatjad sõjawäljal, igas kodumaa nurgas, linnades ja wäljamaal. Hulk eluküpsede poliitikamehi ja seltskonnategelasi igalt elukutse alalt hoolitsewad lehe juhtkirjade tuumakuse eest.

„Kajas” kuulutada on kõige kasulikum. sest teda ei loeta mitte üksi linnades, waid rohkel arwul igas maanurgas ja tema lugejad on ostuwõimulised.

„KAJA” talitus asub Tallinnas, Lai uul. nr. 5, abitalitused Tartus, Pärnus, Wiljandis. Adress kirjawahetuseks: Tallinn, postkast 28.

„PÄEVALEHT“

on ainuke kõige suurem, kõige täielikum, kõige sisurikkam ja kõige loetavam Eesti leht.

„PÄEWALEHE“ toimetuses töötavad vanad ja vilunud Eesti ajakirjanduslised jõud ja peale selle kaastöölisena veel hulk Eesti haritlasi, poliitikamehi, seltskonnategelasi ja mitmesuguseid eriteadlasi. Sõjaväljale saadab „Päevaleht“ omad selleks ametisse kutsutud erikirjasaatjad.

„PÄEWALEHEL“ on oma sõnumisaatjad igas kodumaa linnas, kihelkonnas ja vallas. Ka väljamaal, Ameerikas, Inglise-, Prantsuse-, Saksa-, Rootsi- ja Soomemaal on meil kaastöölised. See suur kaastööliste kogu annab meie lehele võimaluse sisurikkana ja sõnumivärskena ilmuda, kõige täielikumaid teateid kõigi sündmuste kohta tuues.

Et „PÄEWALEHT“ ühegi erakonna eeskavaga seotud ei ole; on lehel võimalik alati kõige õiglasmalt seisukohalt meie tähtsamaid riiklisi ja majanduslisi küsimusi harutada, selgitada ja arvustavalt hinnata.

„PÄEWALEHE“ tellimisi võtavad vastu kõik Eesti vabariigi postkontorid, peale selle veel meie omad tellimise vastuvõtjad igas kodumaa linnas alevis ja vallas.

Kuulutusi on „PÄEWALEHEL“ rohkem, kui üheski pealinna lehes. See näitab, kui suur mõju meie lehe kuulutustel on.

Lehe tellimise hind on:

Postiga	Ise ära viies
1 kuu eest 10 marka	8 mk. 50 p.
2 kuu eest 20 marka	17 mk. — p.
Wäljamaale 20 marka kuus.	
Adressi muutmine 1 mark.	

Kuulutuste hinnad: kuulutuste küljel ühel veerul 50 penni millimeeter, lehe eesotsas 1 mark millim. Kuulutused tulevad vähemalt päev enne soovivat ilmumist lehe kontoris ära anda.

„PÄEWALEHE“ talitus.